

Liander

Liander

Zienswijzen Ontwerp
Investeringsplan 2024
Elektriciteit en Gas

Inhoudsopgave

Inleiding	4
1 Gemeente Smallingerland	4
2 Gemeente Zandvoort	4
3 Independent advisor decarbonization and energy transition	5
4 Provincie Friesland	6
5 Gemeente Katwijk	7
6 Gemeente Harlingen	8
7 Gemeente Opsterland	9
8 Energie-Nederland, NWEA, Energie Samen en Holland Solar	10
9 Gemeente Heerenveen	15
10 Gemeente Heemstede	15
11 Gemeente Oegstgeest	16
12 Gemeente Leiden	19
13 Bouwend Nederland	20
14 Gemeente Buren	21
15 RES-regio Holland Rijnland	27
16 Provincie Gelderland	30
17 Gemeente Waadhoeke	32
18 Gemeente Weststellingwerf	33
19 Gezamenlijk Friese Waddeneilanden	35
20 Gemeente Tiel	36

21	Gemeente Wassenaar	36
22	VEMW	38
23	Provincie Zuid-Holland	41
24	Gemeente Nijmegen	43
25	Provincie Noord-Holland	45

Inleiding

Deze publicatie bij het Liander Investeringsplan elektriciteit en gas 2024 geeft een overzicht van de ontvangen zienschwizzen en de reactie van Liander op de zienschwizzen. De zienschwizzen zijn opgenomen op volgorde van binnenkomst. Liander heeft in totaal 27 zienschwizzen ontvangen. Door twee partijen is aangegeven dat hun zienschwizze niet openbaar gemaakt mag worden.

1 Gemeente Smallingerland

Zienschwizze

In tabel 6.3 staat een nieuw te bouwen station bij regio Drachten opgenomen als majeur project. Het verbaast ons dat de afstemming met TenneT hierover nog moet plaatsvinden. Dit is voor ons onacceptabel en in strijd met gewekte verwachtingen. Uit gesprekken met vertegenwoordigers, van zowel TenneT als Liander, is de suggestie gewekt dat er een studie loopt naar de locatie van een nieuw station.

Een nieuw onderstation is opgenomen in de tabel 'Kneipunten en majeure uitbreidingsinvesteringen elektriciteit'. Volgens de tabel is het project in de PMIEK is opgenomen. Ook in de infographic staat een nieuw station in de regio Drachten ingetekend. Een nieuw onderstation staat bij Liander op de agenda, daar zijn wij blij mee.

Toch wekt dit investeringsplan bij ons niet de indruk dat er met urgentie gewerkt wordt aan een oplossing voor de problemen in onze regio. Bij de datum voor in bedrijfsname (IBN) is genoemd 'vanaf 2030'. Dit is een ruim begrip. Graag zien wij hier een meer concrete planning.

Momenteel ervaart onze gemeente sterke beperkingen door netcongestie. Uw inschatting dat het knelpunt later wordt verholpen dan dat het optreedt is dan ook juist. Wij roepen u op om met TenneT in overleg te gaan en de studie naar een locatie snel af te ronden. Daarnaast zijn wij als gemeente meer dan bereid om met u mee te denken over oplossingsrichtingen en de realisatie daarvan.

Reactie

Het nieuwe onderstation in Drachten is opgenomen in het Investeringsplan van Liander. In bijlage 5 op pagina 86 is het benoemd als maatregel voor het knelpunt op OS Drachten 110-i ODN & LDN. Daarnaast is het één van de PMIEK projecten die nodig zijn tot 2030-2035 zoals beschreven op pagina 19. TenneT en Liander hanteren andere criteria bij het opnemen van uitbreidingen in het investeringsplan. In het investeringsplan van TenneT is het station opgenomen in bijlage 'RNB-stations' op pagina 180.

Vanuit Liander zien we de urgentie van het nieuwe station. We waarderen ook dat u aangeeft om mee te denken in oplossingsrichtingen en de realisatie van het station. Sinds eind 2021 zijn we met TenneT in gesprek over een gezamenlijk nieuw TenneT-Liander station. Er zijn verschillende opties besproken. Naar aanleiding van de gezamenlijke regioanalyse die Liander met de gemeente Smallingerland, gemeente Opsterland en TenneT heeft gedaan is besloten om bij TenneT een zogenaamde quick scan aan te vragen voor een nieuw te bouwen 160 MVA station. Deze quick scan is oktober 2023 opgeleverd. Een volgende stap in het proces is een locatie- en haalbaarheidsstudie. Liander is met TenneT in gesprek om de randvoorwaarden voor deze studie op te stellen. De verwachting is dat er op korte termijn met deze studie wordt gestart.

In het investeringsplan hanteren we het jaartal 2030 als moment dat het station in gebruik moet zijn. Een belangrijke factor hierin is het locatie-/haalbaarheidsonderzoek en in een vervolgfase het verkrijgen van de benodigde grond en noodzakelijke vergunningen. In zijn algemeenheid geldt dat voor de daadwerkelijke bouw van een nieuw station +/- 2 jaar geldt. Daarbij is het wel zo dat Liander (alook TenneT) een grote maakbaarheidsopgave en tekort aan technisch personeel heeft. Op dit moment is het nog niet mogelijk een meer gedetailleerde planning te geven.

2 Gemeente Zandvoort

Zienschwizze

Graag maken wij gebruik van de mogelijkheid om een zienschwizze in te dienen op het ontwerp Investeringsplan Liander 2024 Elektriciteit en gas.

Wij zijn verheugd om de nieuwbouw van een 50 kV onderstation in Zandvoort op de [infographic, red.] van het investeringsplan te zien. Met de komst van dit nieuwe onderstation worden mogelijke toekomstige knelpunten op het elektriciteitsnet van Zandvoort voorkomen.

Wij missen dit project echter nog in de tekst en de bijlagen van het investeringsplan zelf.

Het zou voor ons een hele geruststelling zijn om dit mooie project ook in de tekst van het investeringsplan terug te vinden en verzoeken u daarom om het nieuwe 50 kV onderstation Zandvoort erin op te nemen

Reactie

Wij danken u voor uw zienswijze waarin u het belang van een nieuw 50kV onderstation in Zandvoort onderschrijft.

Naar aanleiding van uw zienswijze voegen wij het project toe aan bijlage 5 in het definitieve investeringsplan 2024.

3 Independent advisor decarbonization and energy transition

Zienswijze

Als lid van de Winterswijkse energietafel wil ik het volgende opmerken, waarbij ik nut en noodzaak van de investering in het onderstation Winterswijk qua timing en omvang ter discussie stel:

Voor het onderstation Winterswijk is de problematiek rond levering vooralsnog beperkt. Terwijl de in het IP bijlage 5 gegeven inschatting voor teruglevering extreem is. De inschatting kan zijn gevoed door commerciële belangen van projectontwikkelaars, voorbijgaand aan de in de gemeenteraad geaccepteerde energievisie. Deze energievisie stelt dat in het kader van het streven naar energieneutraliteit niet alle energie lokaal opgewekt hoeft te worden. In casu: in lijn met het klimaatakkoord kan o.a. energie van zee meegerekend worden. De onderbouwing van Liander zijde is (citaat uit door mij ontvangen e-mail) "We kunnen echter geen inzicht geven in meer details aangezien dit klantgegevens betreffen die we als Liander niet openbaar mogen maken" (einde citaat). Hetgeen eveneens doet vermoeden dat inschattingen kunnen zijn gebaseerd op commerciële belangen ("klantgegevens") van investeerders / project ontwikkelaars.

Het capaciteitsgebrek manifesteert zich met name op het gebied van teruglevering. Dit zou op korte termijn opgelost kunnen worden door de inzet van de bestaande reserve capaciteit, die vooralsnog onbenut lijkt te blijven.

Het geschetste capaciteitsgebrek op het gebied van levering komt niet overeen met het totale (incl. mobiliteit, warmte, etc.) lokale energieverbruik volgens de klimaatmonitor. En zou zich dus alleen manifesteren bij exorbitante toename van het totale energieverbruik (in strijd met de Trias Energetica) en/of inefficiënte elektrificatie van processen, waardoor op korte termijn er eerder sprake is van het verschuiven van CO2 uitstoot naar elders (elektriciteit centrales), met als gevolg (rekening houdend met de Primaire Energie Factor) een verhoging i.p.v. verlaging landelijke CO2 uitstoot.

Het is daarmee twijfelachtig of een investering van deze omvang op dit moment op deze locatie noodzakelijk is in het kader van CO2 reductie. Mede gezien de problematiek elders in den lande, en de prioriteiten die in dat kader gesteld zouden moeten worden.

Men kan zich zelfs afvragen of hiermee niet de deur open wordt gezet tot op landelijk niveau gezien CO2 uitstoot verhogende i.p.v. CO2 uitstoot verlagende initiatieven. Weliswaar in het belang van commerciële partijen ("klanten"), maar minder in het belang van het klimaat.

Voorts ligt het in de lijn der verwachtingen dat een uitbreiding van deze omvang en op dit moment tevens een uitbreiding van het Tennet hoogspanningsnetwerk in de tijd naar voren kan schuiven. Welke relatief duur is doordat Winterswijk, samen met Borculo, in de Achterhoek de 150kV onderstations zijn op de grootste afstand tot het 380kV netwerk. Ook hier dringt zich dan de vraag op: is het terecht dat hier prioriteit aan wordt gegeven boven de noodzaak tot Tennet investeringen elders. En welk doel wordt hiermee gediend: een klimaat doel of een commercieel doel?

Reactie

In de prognoses tot en met 2060 voorziet Liander een groei van vermogen voor levering van energie tot circa 150 MVA. Deze groei wordt met name veroorzaakt door ontwikkelingen in de industrie. Voor teruglevering van energie betreft deze groei circa 250 mega-volt-ampère (MVA). De groei van teruglevering wordt met name veroorzaakt door de plannen voor zonneweides in het gebied. Ook laten de prognoses zien dat er vanaf 2027 onvoldoende capaciteit is om energie te leveren aan de groep kleinverbruikers (huishoudens).

Daarbij komt dat het vermogen op onderstation Winterswijk voor teruglevering, als we kijken naar de combinatie van huidige klanten en nieuwe gecontracteerde klanten, op dit moment al wordt overschreden. Als netbeheerder hebben we de wettelijke verplichting om invulling te geven aan de klantvraag.

Een laatste factor van betekenis is het feit dat spanningsproblemen op de zogenaamde 20 kilovolt (kV)-verbindingen, oftewel de verbindingen die gevoed worden door dit onderstation, worden opgelost en de robuustheid van dit netwerk voor teruglevering (denk aan zon-op-dak initiatieven) toeneemt. Dit tezamen vormt de grondslag voor deze uitbreiding.

Op het station wordt de reservecapaciteit al ingezet voor grootschalige opwek. Daarbij komt dat deze capaciteit niet ingezet kan worden voor afname van energie en voor teruglevering van zon op daken van huishoudens en kleinzakelijke klanten. Dat maakt dat de (redundante) capaciteit moet worden uitgebreid.

4 Provincie Friesland

Zienswijze

1. Allereerst uiten we onze zorgen over de congestieproblematiek op het Friese elektriciteitsnet. Deze heeft en leidt tot verregaande gevolgen voor de economie, woningbouw en duurzaamheidsdoelstellingen in de provincie. Zo staat het regionale vestigingsklimaat onder druk. Dit jaar kende de eerste voorbeelden van bedrijven die zich potentieel elders vestigen omdat zij geen elektriciteitsaansluiting kunnen krijgen. Het bedrijventerrein in Hallum illustreert goed hoe congestie ook een obstakel vormt in het verder verduurzamen van bedrijven. Daarnaast belemmeren capaciteitstekorten ten aanzien van de teruglevering van energie de verdere realisatie van zonnepanelen op dak. Zo kent Fryslân meer voorbeelden van de remmende werking van congestie op belangrijke maatschappelijke ontwikkelingen.

Daarom waarderen we de investeringen van de netbeheerders in het Friese elektriciteitsnet. Deze zijn essentieel. We kijken ernaar uit om binnen de Friese Energietafel verder te werken aan oplossingen voor netcongestie op de korte en lange termijn.

2. Wij onderschrijven het belang om slimmer gebruik te maken van het bestaande net. Graag zoeken wij gezamenlijk met Liander, TenneT, en de andere leden van de Friese Energietafel naar manieren om het net (deels) kunnen ontlasten. Het kabinet heeft op 18 oktober 2023 € 166 miljoen beschikbaar gemaakt voor de ontwikkeling van energiehub; waarin energievraag en -aanbod op elkaar worden afgestemd. Met een gezamenlijk aanpak willen we deze kans goed benutten, om zo de energietransitie op bedrijventerreinen optimaal te ondersteunen, het Fries vestigingsbeleid zo aantrekkelijk mogelijk te houden en goede stappen te maken richting de duurzaamheidsdoelstellingen.
3. We zijn enthousiast te lezen dat Liander zich oriënteert op de mogelijk rol van waterstof in het toekomstige energiesysteem, ondanks dat het transport van waterstof op dit moment geen wettelijke taak is van de regionale netbeheerders, onder andere via een pilot in Oosterwolde. Het is belangrijk dat nieuwe initiatieven en technieken niet in hun ontwikkeling worden geremd.
4. De weergegeven knelpunten en investeringen t.a.v. gas worden herkend. Tot ver na 2035 blijft het gasnet zijn functie in het energiesysteem houden voor het transport van (duurzame) gassen. Afwegingen over verwijdering van bestaande gasinfrastructuur zullen gezamenlijk met betrokken overheden gemaakt moeten worden.

De uitvoering van de transitie naar aardgasvrije warmtesystemen is complex en gaat in de praktijk moeizaam (ervaringen PAW). De komende jaren is er veel aandacht nodig voor de verschillende (technische) oplossingen om groen gas knelpunten op te lossen en voldoende invoedruimte te creëren voor groen gas.

Reactie

1. Liander is zich bewust welke gevolgen de congestieproblematiek volgend op de uitdagingen in maakbaarheid als gevolg van de explosieve groei in de elektriciteitsvraag met zich meebrengt. In dit investeringsplan geven we daarom zo transparant mogelijk weer waar onze uitdagingen zitten, wanneer deze ontstaan, en wat wij er aan doen om deze op te lossen. Zoals u kunt lezen kan Liander dit in de zichtstermijn van het IP2024 niet oplossen. U leest hier meer over in Hoofdstuk 2 van het IP2024. Hierin vindt u ook een beschrijving welke stappen Liander neemt om congestie op te lossen.

U mag van ons een maximale inspanning verwachten om binnen onze mogelijkheden dit maakbaarheidsvraagstuk aan te pakken. Tegelijkertijd bestaat deze problematiek niet in een vacuüm en doen wij, en de andere Regionale Netbeheerders, en TenneT, een nadrukkelijk beroep op onze stakeholders bij te dragen aan mogelijke oplossingen.

2. Door het net beter te benutten kunnen we in sommige gevallen klanten van de wachtlijst halen. De oplossingen hiervoor zijn maatwerk en vereisen daarom veel van onze organisatie. Wij staan er open voor om binnen de Friese Energie Tafel te kijken naar of en hoe de provincie ons kan ondersteunen om het net beter te benutten.

3. Liander onderschrijft de stellingname dat technieken niet op voorhand moeten worden uitgesloten. In hoeverre technieken maatschappelijk wenselijk en haalbaar zijn, is een discussie die we als netbeheerders samen met overheden, bedrijven en inwoners voeren.
4. Liander erkent dat het gasnet nog lang zijn functie zal blijven behouden voor transport van gas waarbij steeds meer aardgas zal worden vervangen door duurzame gassen. Het gasnet zal een transitie ondergaan waarbij samenwerking tussen Liander en de gemeenten cruciaal is.

Liander is gemotiveerd om knelpunten voor groen gas invoeding op te lossen zodat de 2bcm doelstelling uit het Klimaatakkoord bereikt kan worden. Hiervoor lopen er verschillende initiatieven om de groen gas invoedruimte te vergroten. Liander legt pro-actief koppelingen aan en werkt samen met GTS aan een plan voor overstort punten van groen gas vanuit het RNB netwerk naar het LNB van GTS. Daarnaast lopen er twee innovatie projecten om de groen gas invoedruimte te vergroten en zijn wij altijd op zoek naar nieuwe oplossingen. Daarbij houdt Liander rekening met nieuwe wetgeving die er aan komt maar ook met de doelmatigheid van de maatregelen.

5 Gemeente Katwijk

Zienswijze

Allereerst dank voor het delen van het Investeringsplan 2024 en de mogelijkheid voor het indienen van de zienswijze.

Positief om te lezen dat ook de projecten uit het provinciale Meerjarenprogramma Infrastructuur, Energie & Klimaat (pMIEK) zijn opgenomen. Vanuit de gemeente Katwijk zijn we ook betrokken geweest bij de totstandkoming hiervan.

Na het lezen van het investeringsplan hierbij vanuit de gemeente Katwijk onze bevindingen die wij graag middels deze email met jullie willen delen.

Scenario's:

De ontwikkelingen rond de landelijke energiemix en het elektriciteitsnet zijn moeilijk te voorspellen, vooral als het programmeren naar bijvoorbeeld 2035 al nodig is. Daarom is het een goede stap dat Liander rekening houdt met verschillende scenario's om de mogelijke gevolgen voor het elektriciteitsnet in beeld te krijgen.

Een belangrijk onderdeel van deze scenario's is hoeveel bestaande woningen, nieuwbouw en utiliteitsbouw worden aangesloten op hybride/all-electric warmtepompen en warmtenetten. In de scenario's is rekening gehouden met landelijk beleid, en er heeft een regionalisatie plaatsgevonden naar o.a. het net van Liander. De vraag is: is het mogelijk om de regionalisatie van deze scenario's verder door te trekken en om eventueel ook regionaal of lokaal beleid te betrekken bij de prognoses? Het is namelijk voor te stellen dat de keuzes van regio's of zelfs individuele gemeenten ook een grote impact gaan hebben op het al dan niet elektrificeren van de warmtevraag.

Methodiek:

In paragraaf 4.4.1 staat onder het pMIEK hoofdstuk onderstaande tabel. Er wordt gesproken over acht majeure uitbreidingsinvesteringen en in de tabel eronder staan er negen. Waarvan drie met een pMIEK status. Is SS Kudelstaart geen onderdeel van de lijst met majeure uitbreidingsinvesteringen?

Paragraaf 4.5:

In deze paragraaf is onderstaande alinea geschreven:

"Waar de netten van Liander aansluiten op de netten van andere netbeheerders (zowel boven- als onderliggend), stemmen we af met andere netbeheerders. Dit betreft onder meer de uitkomst van netberekeningen en de eventuele knelpunten en oplossingsrichtingen die daaruit voortvloeien. Die afstemming is noodzakelijk, omdat de effectiviteit van veel capaciteitsinvesteringen afhangt van investeringen in het bovenliggende net. Ondanks deze afstemming zijn tussen het investeringsplan van Liander en dat van TenneT waar het gaat om projecten verschillen waar te nemen. Dit is bijvoorbeeld het geval bij enkele knelpunten waarbij Liander een nieuw HS/MS station als beste oplossing ziet, maar nog geen afstemming met TenneT heeft plaatsgevonden."

Wanneer zijn de investeringsplannen van Liander en TenneT wel voldoende op elkaar afgestemd? Voor een volledig beeld zou het wel wenselijk zijn deze knelpunten te benoemen, aangezien dit een aanzienlijk effect kan hebben op de uitgangspunten waarop nu geprioriteerd en gepland wordt (o.a. de pMIEK projecten).

Bijlage 5:

In het overzicht/de tabel van de benodigde majeure uitbreidingsinvesteringen ontbreekt:

- OS Valkenburg (Valkenhorst) à pMIEK status
- Uitbreiding 150kV station Sassenheim à pMIEK status

Reactie

Zienswijze 1: Scenario's

Wij begrijpen uw wens en zoeken hierin graag de samenwerking met de gemeente op. Er loopt in de regio Holland-Rijnland een traject van een Energiesysteem Actieplan (ESAP). In dit traject heeft Liander inmiddels ook een regionaal scenario gepresenteerd aan gemeenten waarin de effecten van de verschillende warmteoplossingen op het elektriciteitsnet worden geduid.

In de trajecten van het regionaal programmeren en het Energie Systeem Actieplan (ESAP) maken we de effecten van bepaalde keuzes zichtbaar. We zorgen ervoor dat we de lokale ontwikkelingen goed in beeld hebben en werken daarnaast nauw met de regio samen met betrekking tot voorkeursscenario's over bijvoorbeeld de warmtetransitie. Besluiten die in de regio en gemeenten worden genomen, hebben zeker impact op de specifieke ontwikkeling van de energiebehoefte aldaar. We willen daarom ook voor het provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat 2.0 (pMIEK 2.0), samen met provincies, gemeenten en sectoren verder vooruitkijken en gestructureerde keuzes maken voor het energiesysteem. Daarvoor zetten we in op een concrete, gebiedsgerichte uitwerking van de energieviesies die in de zomer van 2024 worden opgeleverd. Dat betekent: per gebied energiedragers toewijzen waarbij naast elektriciteit de potentie van warmte en duurzame gassen (groengas, waterstof) maximaal wordt benut.

Daarnaast maken we onderscheid in zogenoemde energieclusters. Dit zijn energie-intensieve gebieden waar ook na de komende tien jaar wordt geïnvesteerd in een extra robuust infrastructuur-aanbod ('hubs'). Het betreft gebieden waarin infrastructuur 'planmatig, maar organisch meebeweegt' met de autonome vermogensgroei in sectoren. In de derde plaats gaat het om energieluwe gebieden waar grotendeels wordt volstaan met de huidige, al geplande investeringen, waarbij de beschikbare netcapaciteit optimaal wordt benut.

Deze gebiedsgerichte uitwerkingen vormen de basis voor vaststelling en prioritering van benodigde infrastructuurprojecten (pMIEK), inclusief bijbehorende ruimtelijke reserveringen (ver vooruit). Daarnaast vormen ze belangrijke input voor de transitie in de (decentrale) industrie en gebouwde omgeving (opschaling wijkaanpak).

We doen dit om de infrastructurele investeringen op de lange termijn in lijn te brengen met de lokale ontwikkelingen.

Zienswijze 2: Methodiek

De majeure uitbreidingsinvesteringen bevatten enkel de investeringen >25kV, om die reden zijn de schakelstations niet op projectniveau in het Investeringsplan 2024 te herleiden. De tabel is dus inderdaad niet correct en zullen we aanpassen in de definitieve versie. Voor u ter info; wanneer er specifiek sprake is van een knelpunt op dat niveau, is dit opgenomen bij het knelpunt op onderstationsniveau. In dat geval vallen stations op lagere spanningsniveaus binnen de scope van een project binnen het provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (pMIEK), onder datzelfde knelpunt in Bijlage 5 in het Investeringsplan 2024.

Zienswijze 3: Paragraaf 4.5

Liander heeft doorlopend afstemming met TenneT over de actuele beschikbare capaciteit en de uitbreidingsplannen. In 2024 levert Liander voor het eerst samen met TenneT een netvisie voor de regio op. Deze wordt ook gedeeld met de belanghebbenden

Zienswijze 4: Bijlage 5

Het klopt dat OS Valkenburg in deze bijlage ontbreekt als specifiek project. In de bijlage worden alleen de knelpunten en de oplossingsrichting genoemd. Daarom is het station Valkenburg opgenomen in het oplossingenoverzicht bij OS Rijksuniversiteit Leiden. De investering die hiervoor nodig is, is daar ook in opgenomen.

De 10 en 50 kV-delen van Onderstation Sassenheim staan genoemd in bijlage 5 van het Investeringsplan 2024. Het 150 kV-deel is de verantwoordelijkheid van TenneT en staat daarom niet in het Investeringsplan 2024 van Liander. Op dit project wordt overigens zeer nauw samengewerkt tussen Liander en TenneT, omdat deze projecten een afhankelijkheid hebben en fysiek plaats vinden op hetzelfde terrein. Daarom is het noodzakelijk dat de plannings op elkaar worden afgestemd.

6 Gemeente Harlingen

Zienswijze

Wij vragen aan u om nu al, en niet pas bij het Investeringsplan 2026, het nieuwe onderstation, Herbaijum, zoals ook in de pMIEK omschreven, op te nemen in het Investeringsplan 2024.

De laatste jaren wordt veel meer samengewerkt binnen Fryslân met gemeenten en provincie onderling, maar ook met maatschappelijke partijen, bedrijven en netbeheerders. En dat is hard nodig om de huidige problemen op te lossen, maar ook om de hoge ambities die bijvoorbeeld Harlingen heeft waar te kunnen maken. Nieuw is dan ook dat na overleg met gemeenten en belanghebbenden voor het eerst ook de projecten uit het provinciale Meerjarenprogramma Infrastructuur, Energie&Klimaat (pMIEK) zijn opgenomen. Juist hierom zijn we verrast dat er in het Investeringsplan 2024 nog niet gesproken wordt over uitbreiding of vernieuwing van onderstation Herbaijum. Dit terwijl al lang bekend is dat het onderstation in 2025, en wellicht eerder, niet meer toereikend is. Ondermeer de regioanalyse die Harlingen in samenwerking met Waadhoeke heeft op laten stellen toont

dit aan. Een nieuw onderstation wordt door én de gemeenten én de netbeheerders zelf als noodzakelijk gezien en is daarom ook opgenomen in de pMIEK. We zien dat de realisatie van RS Midlum wel is opgenomen. Dat verheugt ons.

Uitbreiding of nieuwbouw van OS Herbaijum is essentieel voor de verduurzaming van onze gemeente. De aanpak van RS Midlum zorgt voor meer ruimte op het onderliggende net. Maar als we de doorkijk maken naar de verduurzaming van met name de grootverbruikers en zeker de veerboten, dan is aanpak van OS Herbaijum essentieel. Buurgemeente Waadhoeke heeft om het belang van investeringen in de energie-infrastructuur kracht bij te zetten het voortouw genomen om samen met grootverbruikers, belanghebbenden, inwoners, energiecoöperaties én netbeheerders een langjarige strategie op te stellen. Deze strategie, die zij het 'Energie landschap Waadhoeke' noemen, is ook voor de grootverbruikers in onze gemeente van groot belang. Hiermee wordt regie gevoerd hoe de energie- en warmtetransitie mogelijk wordt gemaakt en wordt versneld, worden vraag en aanbod beter gecombineerd en wordt het netwerk van Liander en Tennet ontlast. Gezien het feit dat het zoekgebied van dit 'Energie landschap' dicht tegen onze gemeentegrens gelegen is én ook aansluit op OS Herbaijum, volgen wij deze ontwikkeling van dichtbij. Onze grootverbruikers zijn door gemeente Waadhoeke meegenomen in de gesprekken en hebben daar meermaals benadrukt dat zij vastlopen in hun duurzame ambities. Energiecoöperatie Wijnaldum denkt mee in de plannen en kan in het kader van lokaal eigendom participeren.

Het 'Energie landschap Waadhoeke' kan een breedgedragen voorbeeldproject zijn waarin we grootschalige opwek op een juiste manier in het landschap opnemen, zorgen voor lokaal eigendom en tegelijkertijd andere uitdagingen in het beoogde gebied, zoals de neergang in biodiversiteit en de toenemende verzilting aan kunnen pakken. Dit zal voor het Rijk en de Provincies belangrijk zijn omdat zij ook bezig zijn met de NOVEX, waarin we alle uitdagingen waar Nederland voor staat binnen de beperkte hoeveelheid grondgebied op moeten zullen lossen. Dat het Rijk en de provincie bovenstaande strategie met interesse volgen blijkt wel uit het feit dat het onderdeel is van de zojuist ondertekende Regiodeal Noord West en dat bijv. het provinciale onderzoek naar Energiehubs (als basis voor de provinciale Energievisie) een duidelijke link heeft met het 'Energie landschap Waadhoeke'.

Natuurlijk beseffen wij ons ook dat de economische factor terecht een grote rol speelt in de investeringen in onze provincie, wat te zien is aan het feit waar er de komende jaren wel wordt geïnvesteerd. Maar ook voor de regio Harlingen en Franeker is een duurzame economische ontwikkeling van groot belang. Dat belang zien wij onvoldoende terug in het concept Investeringsplan 2024.

Reactie

De noodzaak van een nieuw onderstation in de regio rondom Herbaijum blijkt uit onder andere de regioanalyse en is daarom meegenomen in de pMIEK. Hierin is opgenomen voor dit station: *"Mogelijk 110/20 kV-station in de omgeving van Harlingen/Franeker dat wordt aangesloten op nieuw te traceren 110 kV-kabels. De nog op te stellen gezamenlijke netvisie en aanvullende studies zullen uitwijzen of en waar dit station gerealiseerd zal worden."*

Omdat de netvisie en de aanvullende studies (samen met TenneT) nog moeten plaatsvinden kunnen we dit onderstation nog niet opnemen in het huidige Investeringsplan.

7 Gemeente Opsterland

Zienswijze

In tabel 6.3 staat een nieuw te bouwen station bij regio Drachten opgenomen als majeur project. Het verbaast ons dat de afstemming met TenneT hierover nog moet plaatsvinden. Dit is voor ons onacceptabel en in strijd met gewekte verwachtingen. Uit bestuurlijke gesprekken met vertegenwoordigers, van zowel TenneT als Liander, is aangegeven dat er een studie loopt naar de locatie van een nieuw station.

Samenvatting van onze zienswijze:

Een nieuw onderstation is opgenomen in de tabel 6.3 'Knelpunten en majeure uitbreidingsinvesteringen elektriciteit'. Volgens de tabel is het project in de PMIEK is opgenomen. Ook in de infografic staat een nieuw station in de regio Drachten ingetekend. Een nieuw onderstation staat bij Liander op de agenda, daar zijn wij blij mee.

Om de noodzaak voor de realisatie van een nieuw onderstation bij Drachten te onderbouwen hebben de gemeenten Smalingerland en Opsterland, op aanraden van Liander, in 2022/2023 een regioanalyse van het elektriciteitsnetwerk in deze gemeenten uitgevoerd. Veel van de data en berekeningen zijn uitgevoerd door Liander. Ook was TenneT nauw betrokken. Uit de analyse blijkt overduidelijk de noodzaak van een nieuw station. Het blijkt zelfs dat de ontwikkelingen veel sneller gaan dan wij in onze analyse hebben voorzien.

Hierover heeft zowel met Liander als Tennet bestuurlijk overleg plaatsgevonden en zijn er toezeggingen gedaan. Wij constateren nu dat het investeringsplan van Liander ons niet de indruk geeft dat er met urgentie gewerkt wordt aan een oplossing voor de problemen in onze regio. Bij de datum voor in bedrijfsname (IBN) is genoemd 'vanaf 2030'. Dit is een ruim begrip. Wij verwachten van Liander en TenneT een concrete planning.

Op dit moment liggen ook de investeringsplannen van TenneT voor de komende jaren ter inzage. Hierin is ook een doorkijk opgenomen naar 2033 en verder. Tot onze verbazing is de noodzaak om in de regio Drachten (gemeenten Smallingerland/Opsterland) een nieuw onderstation te realiseren niet in deze plannen opgenomen. Sterker nog TenneT beschrijft dat er in Fryslân geen problemen zijn met de levering (hoofdstuk 7). Dat is voor onze regio niet correct. Wij dringen om die reden aan op een goede afstemming met TenneT!

Momenteel ervaren onze gemeenten (Smallingerland/Opsterland) sterke beperkingen door netcongestie. Uw inschatting dat het knelpunt later wordt verholpen dan dat het optreedt is dan ook juist. Wij roepen u op om met TenneT in overleg te gaan en de studie naar een lokatie voor een nieuw te realiseren onderstation bij Drachten snel af te ronden. Daarnaast zijn wij als gemeenten meer dan bereid om met u mee te denken over oplossingsrichtingen en de realisatie daarvan.

Reactie

Het nieuwe onderstation in Drachten is opgenomen in het investeringsplan van Liander. In bijlage 5 op pagina 86 is het benoemd als maatregel voor het knelpunt op OS Drachten 110-i ODN & LDN. Daarnaast is het één van de PMIEK projecten die nodig zijn tot 2030-2035 zoals beschreven op pagina 19. TenneT en Liander hanteren andere criteria bij het opnemen van uitbreidingen in het investeringsplan. In het investeringsplan van TenneT is het station opgenomen in bijlage 'RNB-stations' op pagina 180.

Vanuit Liander zien we de urgentie van het nieuwe station. We waarderen ook dat u aangeeft om mee te denken in oplossingsrichtingen en de realisatie van het station. Sinds eind 2021 zijn we met TenneT in gesprek over een gezamenlijk nieuw TenneT-Liander station. Er zijn verschillende opties besproken. Naar aanleiding van de gezamenlijke regioanalyse die Liander met de gemeente Smallingerland, gemeente Opsterland en TenneT heeft gedaan is besloten om bij TenneT een zogenaamde quick scan aan te vragen voor een nieuw te bouwen 160 MVA station. Deze quick scan is oktober 2023 opgeleverd. Een volgende stap in het proces is een locatie- en haalbaarheidsstudie. Liander is met TenneT in gesprek om de randvoorwaarden voor deze studie op te stellen. De verwachting is dat er op korte termijn met deze studie wordt gestart.

In het investeringsplan hanteren we het jaartal 2030 als moment dat het station in gebruik moet zijn. Een belangrijke factor hierin is het locatie-/haalbaarheidsonderzoek en in een vervolgfase het verkrijgen van de benodigde grond en noodzakelijke vergunningen. In zijn algemeenheid geldt dat voor de daadwerkelijke bouw van een nieuw station +- 2 jaar geldt. Daarbij is het wel zo dat Liander (alsook TenneT) een grote maakbaarheidsopgave en tekort aan technisch personeel heeft. Op dit moment is het nog niet mogelijk een meer gedetailleerde planning te geven.

8 Energie-Nederland, NWEA, Energie Samen en Holland Solar

Zienswijze

1. Inleiding

Met dit document willen de brancheorganisaties Energie-Nederland, NWEA, Energie Samen en Holland Solar gebruik maken van de mogelijkheid om een zienswijze op de concept investeringsplannen 2024 – 2033 van de netbeheerders in te dienen. Het betreft één zienswijze voor de investeringsplannen van alle netbeheerders.

De concept investeringsplannen 2024 die de netbeheerders hebben gepubliceerd zijn van cruciaal belang, omdat zij de basis vormen voor de benodigde netverzwaringen en -uitbreidingen, waarbij ook nog veel vervangingsinvesteringen noodzakelijk zijn. Naar ons inzicht zijn de investeringsplannen er goed in geslaagd om op basis van scenario's – die voor het eerst in lijn zijn met de wettelijke klimaatdoelstellingen en het klimaatbeleid – inzichtelijk te maken hoe groot de omvang van de uitdaging is en welke investeringen er nodig zijn. Daarnaast maken de investeringsplannen inzichtelijk dat er veel bereikt is om werkzaamheden te versnellen en de efficiëntie te verhogen. Hierbij wordt ook gepoogd om eenduidig inzichtelijk te maken wat het resterende gat is tussen de benodigde investeringen en de haalbare investeringen, wat een belangrijk verbeterpunt is ten opzichte van de vorige investeringsplannen.

Naast deze wezenlijke verbeteringen zien wij tegelijkertijd dat op veel belangrijke punten nog belangrijke verbeteringen mogelijk zijn. Op deze punten is de kritiek veelal nog gelijk aan de vorige keer. In plaats van dit uitgebreid schriftelijk te herhalen gaan wij over deze punten graag dieper in gesprek. Om deze reden is deze zienswijze beknopter dan eerdere zienswijzen zoals wij deze hebben ingediend op voorgaande rondes van de investeringsplannen. In de volgende paragrafen benoemen we kort op welke punten we verbetering zien en op welke punten nog verbetering mogelijk is, met de uitnodiging hier nader over in gesprek te treden.

2. Wat is er verbeterd t.o.v. IP's 2022?

2.1 Scenario's

- We constateren dat de scenario's voor het eerst voldoen aan de wettelijke klimaatdoelstellingen en klimaatbeleid. Daarover zijn wij zeer tevreden. Wel willen wij erop blijven wijzen dat een scenario dat uitgaat van 60% CO₂-reductie in 2030 nog ontbreekt. De argumentatie in het scenariorapport dat het combineren van verschillende elementen uit de huidige scenario's geen aanvullende inzichten voor netinvesteringen oplevert is wellicht valide voor het eindbeeld, maar niet voor de transitie daar naartoe. Immers, bij het combineren van verschillende elementen zal het totale investeringsportfolio in een vroegtijdiger stadium groeien, waardoor knelpunten (ook in de uitvoeringscapaciteit) eerder ontstaan. Dat zijn voor ons weldegelijk zeer relevante inzichten. Tot slot dienen de scenario's op grond van de wettelijke basis van de investeringsplannen "de ontwikkelingen in de energiemarkt en andere ontwikkelingen die van invloed zijn op de inrichting van het net" te omvatten. Het hanteren van een streefdoel van 60% CO₂-reductie is zonder twijfel zo'n ontwikkeling.
- Zeer positief is dat aandacht wordt besteed aan het verschil tussen investeringen die nodig zijn en investeringen die maakbaar zijn. Het is van belang om goed inzicht te krijgen in de grootte van het 'gat' tussen hetgeen nodig en hetgeen maakbaar is. Dat is immers de basis voor maatregelen om het maakbaarheidsprobleem op te lossen. Hierbij vinden we het wel merkwaardig dat in de meeste investeringsplannen dit gat wordt uitgedrukt in geld (mln euro's) of aantallen projecten, terwijl capaciteit naar ons inzien een logischer maatstaf zou zijn. Ons verzoek om het gat inzichtelijk te maken, omvatte tevens de oproep daarbij kwantitatief inzichtelijk te maken welke middelen of maatregelen nodig zijn om het gat te dichten. Dit niet met als doel dat de netbeheerder de voorziening van deze middelen of maatregelen eigenhandig moet organiseren, maar wel met als doel dat de behoefte aan deze middelen of maatregelen goed geagendeerd kan worden. Op deze manier kan inzichtelijk gemaakt worden dat het maakbaarheidsprobleem niet een voldongen feit is, maar wat er nodig is om het maakbaarheidsprobleem op te lossen. Wij zien weliswaar dat dit globaal en op kwalitatieve wijze is beschreven, maar tevens dat het hierbij ontbreekt aan enige vorm van kwantificering en dat deze globale beschrijving zich veelal richt op reeds gedane inspanningen (waarvoor grote complimenten, maar die maatregelen zijn dus al verwerkt in het weergegeven gat).

3. Verbeterpunten die blijven staan

3.1. Methode

- De beschrijving van de methode blijft met name voor de regionale netbeheerders uiterst summier. Dit maakt de resultaten niet navolgbaar en reproduceerbaar zijn. We zien dan ook niet in hoe ACM op basis van de beschreven methode naar redelijkheid kan toetsen of de keuzes voor voorgenomen investeringen adequaat zijn. Dit richt zich met name op inzicht in aannames regionalisering en de methodiek achter de prioriteringskaders en risicomatrix.
- Om een duidelijk beeld te krijgen hoe de methodiek wordt toegepast stellen wij voor om enkele concrete casussen toe te lichten voor iedere netbeheerder. Dus het 'stappenplan' wordt doorlopen bij een bepaald knelpunt, zodat concreet zichtbaar wordt hoe een (landelijk) scenario wordt vertaald naar specifieke investeringen, waar het project past in de prioriteringskader en welke impact dat heeft op de planning, welke aannames worden toegepast bij de regionalisering van de scenario's en welke redenen er zijn dat het project eventuele vertraging oploopt. Dit geeft veel meer inzicht over hoe het proces verloopt.

3.2. Investeringsbehoefte en wijze van prioritering

- Presenteer de totale benodigde investeringen ook geaggregeerd over alle netbeheerders (niet enkel uitgedrukt in euro's of aantallen projecten).
- Maak inzichtelijk hoe de toepassing van de risicomatrix heeft geleid tot de gemaakte keuzes. Geef ten minste voor een aantal relevante capaciteitsknelpunten aan hoe groot het risico is, in termen van omvang, duur en frequentie van knelpunt, aantal getroffen klanten en met name financiële impact. Hoe wordt de verwachte grootte van de wachtrij meegenomen in de risicowaardering?
- Maak expliciet duidelijk of de pMIEK-prioriteiten wel of niet kunnen worden gefaciliteerd, en indien niet, leg uit waarom niet.
- Geef kwantitatief inzicht in hoe omgegaan wordt met de uitdagingen en benodigde investeringen voor de laagspanningsnetten.

4. Slimmer gebruiken van het net

- Geef aan welke consequenties congestiemanagement heeft voor de investeringen en leg hierbij voor ieder knelpunt expliciet de link met de congestierapporten.
- Neem alle investeringen op (waaronder investeringen in automatiseringen in het net en de benodigde ICT-systemen) om congestiemanagement effectief te kunnen toepassen. Dit wordt nu enkel globaal kwalitatief beschreven.
- Geef inzicht in voor welke knelpunten een verzwaren-tenzij-tender of flex-tender zal worden ingezet of mogelijk zal worden ingezet. Deze mogelijkheid wordt in veel investeringsplannen niet benoemd.
- Geef inzicht in de impact van de AMvB N-1. Welke storingsreserve wordt wel vrijgegeven en welke storingsreserve kan niet, of nog niet, worden vrijgegeven? Als storingsreserve nog niet kan worden vrijgegeven: geef aan waarom deze niet vrijgegeven kan worden en wat eraan wordt gedaan om dit wel zo veel mogelijk uit te rollen.
- Geef inzicht in de impact van het toepassen van cablepooling op de investeringen. In hoeverre wordt aangenomen dat cablepooling zal worden toegepast en hoe kan cablepooling breder worden toegepast?
- Geef aan hoe netbeheerders de transportcapaciteit kunnen verhogen door rekening te houden met temperatuurafhankelijkheid (dynamic rating). Neem eventuele investeringen daarvoor (bijvoorbeeld in sensoren) mee.

5. Proces

- Bij de totstandkoming van de scenario's zijn stakeholders voor deze ronde investeringsplannen nadrukkelijker betrokken. Dat zien we ook graag voor de volgende ronde investeringsplannen weer terug. Daarnaast willen we ook nogmaals de oproep doen stakeholders meer inhoudelijk te betrekken bij de tussentijdse stappen voor de totstandkoming van de investeringsplannen, met name bij het opstellen en doorrekenen van de scenario's alsmede de afwegingen voor het maken van een prioritering. Tot dusver is dat vooral (oppervlakkig) informierend van aard geweest.
- Laat in de definitieve investeringsplannen zien wat er met de zienswijzen is gedaan.

6. Enkele punten in meer detail

Vanwege het zeer korte tijdsbestek van de consultatie hebben we er voor gekozen één investeringsplan in meer detail uit te lichten. De keus is hierbij gevallen op het investeringsplan van Stedin.

- Positief is dat Stedin voor alle majeure knelpunten laat zien (paragraaf 9.6), wanneer deze knelpunten in de vier scenario's optreden en vooral hoe groot deze knelpunten zijn. Probleem is echter dat niet duidelijk is of de knelpunten opgelost worden. Overige opmerkingen over aanpak van het maakbaarheidsprobleem in het investeringsplan van Stedin:
 - Stedin beschrijft (blz 21) kort de factoren/oorzaken van het maakbaarheidsprobleem. Tegelijkertijd blijft onduidelijk welke factoren daadwerkelijk beperkend zijn. Zo worden "voldoende financiële middelen" genoemd. Is gebrek aan financiële middelen daadwerkelijk beperkend voor het doen van noodzakelijke investeringen?
 - Hoewel maatregelen voor aanpak van het maakbaarheidsprobleem essentieel zijn, is het eigenlijk niet nodig die in de Investeringsplannen op te nemen. Zo verwijst Stedin (blz 71) naar het LAN en naar een Nationale Uitvoeringsagenda. Maar vooralsnog laat het LAN nog geen resultaten zien m.b.t. het oplossen van het maakbaarheidsprobleem. En de inhoud van de Nationale Uitvoeringsagenda moet nog worden opgesteld. Voorstel: het is voldoende als de Investeringsplannen zo goed mogelijk laat zien hoe groot het maakbaarheidsprobleem is, en wat precies de knelpunten zijn die leiden tot vertraging. Aanpak van het maakbaarheidsprobleem moet elders worden besproken en netbeheerders en ACM zouden hierover afspraken moeten maken.
- In grafiek 5.1.2 wordt getoond hoe de Investeringslijn, de achterstanden ten opzichte van de noodzakelijke investeringen in de 4 scenario's inhaalt. Is de y-as van deze grafiek uitgedrukt in kilometers? Is het correct dat in 2033 alle achterstanden zijn ingelopen? Zo ja, hoe kan het dat in grafiek 5.1.3 wordt aangegeven dat er in 2033 nog knelpunten open staan?
- Stedin laat de investeringen zowel in euro's als in aantallen zien, waarbij de aantallen en projecten zijn gebaseerd op het ongelimiteerde investeringsportfolio, maar de investeringen in euro's zijn gebaseerd op het maakbare investeringsportfolio. Hierdoor blijft onduidelijk welke projecten daadwerkelijk gepland zullen worden. Ook wordt niet duidelijk hoe de selectie tussen projecten die wel en niet gerealiseerd kunnen worden is gedaan en welke afwegingen daarbij concreet zijn gemaakt. Alleen de gevolgde procedure is toegelicht (in paragraaf 9.4). Zo is onduidelijk of majeure investeringen die zijn vermeld in paragraaf 9.6 wel of niet worden gerealiseerd.
- Op bladzijde 57 wordt aangegeven dat geïnvesteerd wordt in betere monitoring van de netten. Dit is positief, immers als de netten niet afdoende gemonitord kunnen worden zullen netbeheerders eerder onnodig congestiemanagement moeten inzetten en zullen meer partijen onnodig op de wachtlijst worden geplaatst. Welke investeringen worden hier precies gedaan? En per wanneer is er sprake van een afdoende monitoring van de netten?
- Op bladzijde 14 wordt geschreven: "We gaan netten beter benutten door vraag en aanbod van energie goed op elkaar af te stemmen als de productie van wind- en zonne-energie piekt". Deze formulering is ongelukkig. Het afstemmen van vraag en aanbod gebeurt op de markt door prijsvorming. Toepassen van congestiemanagement en flex-tenders is wel mogelijk en daarmee wordt gebruik van het net beperkt. Het is noodzakelijk dat netbeheerders en energiebedrijven op eenduidige wijze communiceren over flexibiliteit waarbij ook de samenhang tussen flex voor de markt en flex voor het net duidelijk wordt.
- Op bladzijde 71 wordt geschreven: "Nieuwe grootverbruik aanvragen kunnen pas gefaciliteerd worden nadat er voldoende flexibel vermogen is gevonden". Dit kan niet correct zijn. Als deze nieuwe grootverbruik aanvragen zelf flexibel zijn om mee te doen aan congestiemanagement, dan kunnen en moeten die aanvragen gefaciliteerd worden. Verzoek: deze formulering aanpassen. Stedin verwijst (blz 72) naar de Kamerbrief van 18 oktober 2023. De punten 2, 3 en 4 van deze brief zijn gericht om gebruik van het net te veranderen. De Investeringsplannen moeten hier echter niet zonder meer van uitgaan. De Investeringsplannen moeten de gevraagde transportcapaciteit faciliteren, niet de aangepaste of bijgestuurde transportcapaciteit.
- Over laagspanningsnetten schrijft Stedin: Investeringsplannen in LS netten gaat naar 400 tot 555 km per jaar (2024-2026). Is dit ongelimiteerd? Of werkelijk? Het lijkt voldoende om alle knelpunten op te lossen. Is dat correct? Welk deel van knelpunten is gevolg van autonome groei? Er is sprake van knelpunten in LS met spanningskwaliteit (te hoge spanning). Welke maatregelen worden getroffen voor spanningskwaliteit en welke voor transportcapaciteit?

U vraagt om aanvullende inzichten ten aanzien van de scenario's en specifiek over hoe een samenstelling van verschillende aspecten van de scenario's tezamen mogelijk leiden tot een andere investeringsbehoefte. Als maatschappij moeten we toe naar de een emissiereductie van minimaal 55% reductie om de mondiale klimaatdoelen te halen. Daar horen veel verschillende maatregelen bij, en die combineren de netbeheerders in de verschillende scenario's.

In dit Investeringsplan en de voorafgaande stakeholdersessies is het volgende uitgangspunt vastgesteld: de netbeheerders sluiten aan bij het streefdoel welke in de wet is opgenomen voor de scenario's die optellen tot tenminste 55% CO₂-emissiereductie én we verkennen de meest extreme scenario's voor elektriciteits- en gasnetten.

Het is ons bekend dat de Rijksoverheid maatregelen wil treffen die op papier optellen tot een reductie van 60%. Tegelijkertijd verwacht zij dat een deel van de voorgestelde maatregelen niet geheel zal worden geëffectueerd en het daarbij behorende reductiedoel dus voor een deel vervalt. Op dit moment is niet bekend welke maatregelen dit zijn. In de scenario's gaat het daarom over de onderliggende ambities op al die onderwerpen: die zijn van belang op de ontwikkeling van de infrastructuur voor de netbeheerders. Daarom zijn deze zo opgenomen.

Alle ambities passen binnen de bandbreedtes van de scenario's, bijvoorbeeld het tempo van elektrificatie, van warmtenetten en van de uitbouw van duurzame elektriciteitsopwekking. Deze kan volgens ons niet hoger liggen dan is aangenomen in het scenario Nationale Drijfveren. Dit is gevalideerd in de stakeholdersessie. Voor gas geldt dit voor het scenario Internationale Ambitie.

De combinatie van genoemde maatregelen in een soort en-en scenario, geeft inderdaad een hogere reductie en is voor het maatschappelijk beleid interessant. Echter, geeft deze geen aanvullende inzichten voor de energienetten, ook niet voor het transitiepad.

Maakbaarheid

U verzoekt ons om capaciteit in plaats van geld als indicator te gebruiken om het maakbaarheidsgat inzichtelijk te maken en te duiden welke maatregelen of middelen nodig zijn het gat te dichten.

Liander heeft in hoofdstuk 2 van het Investeringsplan enkele belangrijke zaken benoemd die van invloed zijn op de maakbaarheid van ons werkpakket. In Tabel 2-2 staat per categorie de maakbaarheid van het werkpakket. In Tabel 2-1 treft u de huidige omvang van het tekort aan capaciteit in het netwerk van Liander aan.

Het maakbaarheidsgat beslaat ook uitdagingen in werkzaamheden op het gebied van veiligheid, reconstructies, digitalisering en ons gasnetwerk. Dat werk heeft geen directe impact op de capaciteit van het elektriciteitsnet. Een definitie in tekort aan transportcapaciteit is daarmee niet dekkend. Ook is het tekort lastig in capaciteit uit te drukken door afhankelijkheden tussen netvlakken.

Er is sprake van een complex samenspel van uitdagingen om het maakbaarheidsprobleem op te lossen. Er kan bijvoorbeeld sprake zijn van een tekort van 100 monteurs in een regio, maar zodra deze zijn gevonden, kan ruimtetekort alsnog zorgen voor een maakbaarheid van onder de 100%. Liander is actief bezig deze beperkingen weg te nemen. U leest daarover in paragraaf 2.3, waarbij het van belang is te melden dat alleen de effecten van getroffen en lopende maatregelen in het IP zijn weergegeven. Die initiatieven die nog in ontwikkeling zijn, zijn in de zichtperiode beperkt meegewogen.

Het weergeven van ons maakbaarheidsprobleem in bijvoorbeeld termen van tekorten in FTE monteurs, niet leverbare materialen of andere indicatoren zou een onterechte vereenvoudiging zijn van de complexiteit van deze problematiek.

Het gat is zeker geen voldongen feit voor Liander. Door onze prioriteringsmethodiek kunnen wij de knelpunten zo gericht mogelijk aanwijzen en daarmee sturen we in de organisatie actief om de beperkingen te verhelpen. De ambitie van Liander is om in 2030 voor elke klant een passende oplossing te bieden. Om dat te halen moet de uitvoering sneller. Dat kan alleen door samen - netbeheerders, aannemers, opdrachtgevers en (mede)overheden – planmatiger te werken met het vizier gericht op de opbouw van het energiesysteem. De uitvoering wordt hierdoor logischer en gaat sneller. De netbeheerders hebben daarom ook een voorstel voor een Nationale Uitvoeringsagenda Regionale Infrastructuur, waarin wij een aanzet doen hoe deze versnelling wordt gerealiseerd.

Methode

In reactie op uw opmerkingen over de gehanteerde methode waarmee we onze investeringen bepalen, wijzen wij u op de beschrijving hiervan in hoofdstuk 4 van het Investeringsplan. Liander heeft de werkwijze van het prioriteringskader in het Investeringsplan verduidelijkt ten opzichte van het IP2022. De prioritering is echter complexer dan enkel een volgorde van investeringen. Om stakeholders mee te nemen in het proces van scenario tot investeringsplan, inclusief regionalisatie, heeft Netbeheer Nederland op 8 juni 2023 een stakeholdersessie georganiseerd waarin verschillende netbeheerders een deel van het proces hebben toegelicht. Liander zal het prioriteringshoofdstuk in het Investeringsplan verduidelijken.

Investeringsbehoefte

Liander presenteert in haar investeringsplan enkel haar eigen investeringen. Een totaaloverzicht van de benodigde investeringen is opgenomen in het [persbericht van NBNL](#)¹.

Vrijwel alle majeure capaciteitsknelpunten vormen volgens de risicomatrix een 'zeer hoog' risico, hiervoor worden vervolgens oplossingen (projecten) uitgewerkt. Projecten worden gepland op basis van realistische doorlooptijden. Vervolgens kijkt Liander naar de benodigde en beschikbare middelen. Bij schaarste worden de projecten met de laagste prioriteit die niet meer passen opnieuw gepland, om te komen tot een maakbaar geprioriteerd portfolio op projectniveau. Het afwegingskader is leidend voor deze prioritering. Een van de criteria in het afwegingskader is het geholpen vermogen. De verwachte omvang van het capaciteitstekort, zonder mitigerende maatregelen, is per knelpunt opgenomen in bijlage 5.

Alle pMIEK projecten zijn opgenomen in het portfolio van de netbeheerders. De pMIEK projecten >25kV of die bijdragen aan knelpunten > 25kV zijn opgenomen in bijlage 5. Liander voegt een tabel toe aan het IP om de relatie tussen de pMIEKs en het IP te verduidelijken.

De benodigde investeringen in de LS-netten zijn terug te vinden bij de reguliere investeringen waar voor de verschillende assetgroepen is aangegeven welke investeringen gedaan worden in de LS-netten. Daarnaast heeft Liander op pagina 54 van het Investeringsplan uitgebreid inzicht gegeven in de problematiek op de laagspanningsnetten.

Slimmer gebruiken van het net

In uw zienswijze staan zes opmerkingen om het inzicht in het slimmer gebruik van het net te verbeteren. Onderstaand leest u per opmerking onze reactie:

1. Congestie management is altijd bedoeld als tijdelijke overbrugging tot het moment dat de investering gereed is. De individuele netbeheerders hebben in hun IP een link gelegd tussen knelpunten en congestiegebieden.
2. De randvoorwaardelijke investeringen voor congestie management zijn opgenomen onder de netgerelateerde investeringen in hoofdstuk 8 van het Investeringsplan.
3. 'Verzwaren tenzij' zou werken bij een beperkte overschrijding van de limieten die tot in lengte van jaren blijft bestaan. De realiteit is echter dat overschrijdingen fors zijn en steeds groter worden. In dat geval is verzwaren tenzij geen kosteneffectief alternatief voor verzwaren. Daarnaast blijkt uit de congestie-onderzoeken die tot op heden gedaan zijn dat het heel moeilijk is om voldoende regelvermogen te contracteren. Binnen de spelregels van congestie management kan dan nog overgegaan worden tot niet-marktgebaseerd congestie management. Een mogelijkheid die er binnen 'verzwaren tenzij' niet is.
4. De transportcapaciteit van net van Liander kan ongeveer met 35% verhoogd worden door gebruik te maken van de vluchtstrook. Dit is alleen in te zetten als het bovenliggende net, zoals van TenneT, ook capaciteit beschikbaar heeft en er geen andere technische belemmeringen zijn, zoals het aantal beschikbare velden op een onderstation. In bijlage 5 heeft Liander bij verschillende knelpunten benoemd waar het verlaten van de n-1 nu als (gedeeltelijke) oplossing wordt gezien. De storingsreserve zetten we in daar waar dat mogelijk en nodig is. In hoeverre dit mogelijk is in andere gebieden, hangt ook af van de specifieke klantvraag en de lokale omstandigheden.
5. Cablepooling betreft het combineren van elektriciteitsopwek door zonnepanelen en elektriciteitsopwek door windturbines. De opwek hiervan is (buiten de kuststreken) vaak ongelijktijdig: als het hard waait, is het vaak bewolkt, als de zon fel schijnt, waait het vaak minder. Door deze producenten te bundelen achter één aansluiting kunnen de klanten fors besparen op hun aansluitkosten, terwijl ze maar voor een zeer beperkt aantal uren per jaar terug hoeven te regelen in hun elektriciteitsopwek (wanneer zowel de wind hard waait als er veel zon is). Doordat er een aansluiting bespaard wordt, wordt er ook minder beslag gelegd op aansluitmogelijkheden (velden) op onze stations. Daarin zit een besparing. In het opgestelde (transformator)vermogen van het station wordt echter (bijna) niets bespaard, omdat het weggeregelde vermogen maar zeer beperkt is en daarmee dus ook de noodzaak om de netten te verzwaren maar beperkt wordt uitgesteld. Cablepooling wordt meegenomen bij klantinpassing en bij het meenemen van bekende klantontwikkelingen in de prognoses. De keuze om een bestaande aansluiting efficiënter te benutten is aan de klant. Liander is in gesprek met klanten en andere stakeholders om hen te wijzen op slimme oplossingen die zij zelf kunnen toepassen www.alliander.com/nl/cable-pooling/.
6. Op dit moment onderzoeken we de mogelijkheden om door middel van dynamic rating de transportcapaciteit te verhogen. Omdat deze systemen zich nog in de innovatiefase bevinden is het op dit moment nog onduidelijk en in welke vorm en omvang dit type systeem toepasbaar is. Het type sensoren en de aantallen zijn derhalve ook nog niet in te schatten.

Proces

In reactie op uw oproep om u beter te betrekken bij de afwegingen voor prioritering, het volgende: prioritering is een maatschappelijk vraagstuk, waar de overheden een grote rol in hebben middels de MIEKs. Zoals u weet, werkt de ACM aan een kader voor maatschappelijk prioritering. Dit kader moet de input voor netbeheerders vormen om projecten concreet in te plannen. Hierbij spelen ook andere afwegingen zoals betrouwbaarheid en veiligheid een rol. De netbeheerder heeft de opdracht hierin non-discriminatoire te handelen. De ACM houdt toezicht op de juiste uitvoering van het proces door de netbeheerder.

¹ <https://www.netbeheernederland.nl/nieuws/netbeheerders-presenteren-recordplannen-en-stellen-andere-aanpak-voor-1703>

In het definitieve investeringsplan zal een paragraaf worden opgenomen waarin de wijzigingen in het IP zelf zijn geduid. Daarnaast wordt een bijlage opgenomen met alle zienswijzen en de reactie daarop.

9 Gemeente Heerenveen

Zienswijze

Namens het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Heerenveen dienen wij onze zienswijze in met betrekking tot de investeringsplan van Liander N.V. voor het jaar 2024. In dit plan worden de voorgenomen investeringen voor de versterking en uitbreiding van het elektriciteitsnet in o.a. Friesland uiteengezet.

Groei congestie op Fries elektriciteitsnetwerk

Wij willen graag onze bezorgdheid uiten over de groeiende congestie op het Friese elektriciteitsnetwerk. Deze problemen hebben aanzienlijke gevolgen voor onze gemeenschap, met name op het gebied van economische ontwikkeling, woningbouwontwikkelingen, en duurzaamheidsinitiatieven. Om de groei van de gemeente te bevorderen, woningen te verduurzamen en het vestigingsklimaat te behouden, is het onze prioriteit om proactief maatregelen te nemen en ervoor te zorgen dat de uitdagingen bij het verkrijgen van een elektriciteitsaansluiting geen belemmering vormen.

Het is van cruciaal belang dat we naar duurzame oplossingen streven om congestie te verminderen en de verdere verduurzaming van bedrijven in onze gemeente mogelijk te maken. Daarnaast belemmeren capaciteitstekorten voor de teruglevering van energie de uitbreiding van zonnepanelen op daken, wat onze inspanningen voor duurzame energie beïnvloedt.

We willen graag onze waardering uitspreken voor de inzet van de netbeheerders op het Friese elektriciteitsnet. Niettemin streven we ernaar actief deel te nemen binnen Heerenveen om gezamenlijk oplossingen te vinden voor de toenemende netcongestie, zowel op de korte als op de lange termijn. Het is voor ons van groot belang om constructief bij te dragen aan het aanpakken van deze uitdagingen, zodat Heerenveen kan blijven bloeien en duurzame ontwikkelingen op energiegebied bevorderd worden.

Nieuw station Heerenveen KNO 36817

Het geplande nieuwe station Heerenveen KNO, zoals voorgesteld in de investeringsplannen van Liander, is op dit moment nog niet opgenomen in het Infrastructuurplan (IP) van TenneT. De afstemming tussen TenneT en de netbeheerder, Liander, is nog niet voltooid. In het investeringsplan van Liander staat expliciet de realisatie van het station Heerenveen KNO 36817 vermeld, terwijl dit niet het geval is in het investeringsplan van TenneT. Deze discrepantie geeft aan dat er nog geen volledige afstemming heeft plaatsgevonden tussen Liander en TenneT.

Wij willen benadrukken dat het onderstation in Heerenveen (KNO 36817) van cruciaal belang is. We dringen erop aan dat er spoedig afstemming plaatsvindt tussen Liander en TenneT, zodat de realisatie van dit station kan worden opgenomen in het investeringsplan van TenneT. Het is van groot belang dat deze afstemming snel wordt bereikt, zodat de noodzakelijke stappen genomen kunnen worden voor de implementatie van het station Heerenveen KNO 36817, wat essentieel is voor de versterking van het elektriciteitsnet in de regio.

Reactie

Vanuit Liander zien we de urgentie van dit nieuwe station. Het nieuwe onderstation in Heerenveen is opgenomen in het investeringsplan van Liander. In bijlage 5 op pagina 87 is het benoemd als maatregel voor het knelpunt op OS Oudehaske 110-i ODN & LDN. Daarnaast is het één van de pMIK projecten die nodig zijn tot 2030-2035 zoals beschreven op pagina 19. TenneT en Liander hanteren andere criteria bij het opnemen van uitbreidingen in het investeringsplan. In het investeringsplan van TenneT is het station opgenomen in bijlage 'RNB-stations' op pagina 180.

Omdat dit station door TenneT gevoed moet worden is een zogenaamde quick scan aangevraagd door Liander. Deze is november 2023 opgeleverd door TenneT. Een volgende stap in het proces is een locatie- en haalbaarheidsstudie waarbij Liander en TenneT samen kijken naar verschillende varianten van technische aansluitmogelijkheden en geschikte locaties. De verwachting is dat er op korte termijn met deze studie wordt gestart.

In het investeringsplan hanteren we het jaartal 2030 als 'vanaf' moment dat het station in gebruik moet zijn. Een belangrijke factor hierin is het locatie-/haalbaarheidsonderzoek en in een vervolgfase het verkrijgen van de benodigde grond en noodzakelijke vergunningen. In zijn algemeenheid geldt dat voor de daadwerkelijke bouw van een nieuw station +- 2 jaar geldt. Daarbij is het wel zo dat Liander (alsook TenneT) een grote maakbaarheidsopgave en tekort aan technisch personeel heeft. Op dit moment is het nog niet mogelijk een meer gedetailleerde planning te geven

10 Gemeente Heemstede

Zienswijze

Hartelijk dank dat wij de ruimte hebben gekregen om met een zienswijze te komen op de investeringsplannen voor de komende jaren. In uw investeringsplannen vragen wij u om aandacht te hebben voor het volgende.

Wij ondersteunen natuurlijk de gedachte van uitbreiding van het net bij het KVstation in Vijfhuizen, het station waar wij als gemeente Heemstede op aangesloten zijn. Hoewel wij als kleine gemeente een klein beslag doen op de capaciteit van de regio, lopen wij potentieel het meeste risico met de dreigende congestie. Wij vragen u rekening te houden met de kleinschalige projecten in de kleinere gemeenten. De uitbreiding in Vijfhuizen is essentieel om de regio te voorzien en investeringen door gemeente in noodzakelijke voorzieningen mogelijk

te maken. In de landelijke prioriteringslijsten voor investeringen in de uitbreiding van de netcapaciteit is weinig tot geen ruimte voor kleinschalige projecten. De afgelopen jaren hebben wij herhaaldelijk aangegeven welke projecten wij in de planning hebben als gemeente, bijvoorbeeld in de provinciaal gecoördineerde gesprekken over de prioriteiten binnen het pMIEK. Op die momenten kregen wij stevast te horen dat het niet 'pMIEK-waardig' zou zijn.

De gemeente Heemstede heeft, net als andere gemeenten, in de afgelopen jaren in de lopende gesprekken, alle projecten en beleid(s)documenten gedeeld met Stedin die potentieel een beslag zouden leggen op de capaciteit van het net. Dat heeft in ons geval niet geleid tot een lijst reserveringen bij de netbeheerder. We begrijpen dat dit elders voor andere (grote) gemeenten wel heeft geleid tot reserveringen en dat daar in de berekeningen van het potentieel tot aan 2031 rekening is gehouden. Dat betekent dat de kleinere projecten die niet voorkomen op de prioriteitenlijst/reserveringen geen doorgang kunnen vinden. Dat heeft tot gevolg dat kleinere gemeenten potentieel op slot komen te zitten wat betreft investeringen voor grootverbruikers. Wat betekent dat kleinere gemeenten het risico lopen niet kunnen investeren in hun maatschappelijke voorzieningen die een grootverbruik-aansluiting nodig hebben. Voor onze gemeente geldt dit voor de (wettelijk) verplichte ver- en nieuwbouw van scholen, sportverenigingen, zorginstellingen en VvE's complexen waar veel ouderen wonen. Dit terwijl wel duidelijk is dat grote datacenters in deze regio wel hele grote reserveringen hebben gedaan op het net. Dit is niet in lijn met de prioriteringsladder waar over is gesproken in het kader van de landelijke Energievisie.

De keuze die nu is gemaakt om netcongestie aan te kondigen voor de grootverbruik-aansluitingen en juist ruimte beschikbaar te houden voor alle woonhuizen, leidt ertoe dat het aansluiten van eventuele warmtenetten of de realisatie van kleinschalige woningbouwprojecten tot 2031 geen doorgang kunnen vinden. Ook de realisatie van snellaadstations op strategische punten komt in het geding. Op deze manier ontstaat de situatie dat inwoners die zelf de woning kunnen verduurzamen met een warmtepomp, zonne-energie en een laadpaal voorrang krijgen. Juist inwoners die gebaat zijn bij het collectief aanleggen van een warmtenet worden benadeeld. Ook de bouw van de sociale huurwoningen die een grootverbruik-aansluiting nodig hebben krijgen op deze manier geen prioriteit.

Wij roepen Tennet, Liander, Stedin en de provincie Noord-Holland op met dit gegeven rekening te houden. En daarom:

- alle aanvragen die nu nog worden gedaan op gelijke wijze te behandelen en uit te gaan van het de prioritering waarbij maatschappelijke voorzieningen (groot- of kleinschalig) voorrang hebben op alle andere onderwerpen.
- aanvragen die worden gedaan voor kleinschalige woningbouwprojecten op gelijke wijze te behandelen bij de prioritering zoals de grote bouwprojecten.
- de reserveringen die gepland staan voor de periode vanaf de periode vanaf 2027 uit de 'reserveringslijst' te halen omdat dan de ware capaciteit transparant wordt.
- over bovenstaande in gesprek te gaan met de kleinere gemeenten in Zuid Kennemerland (en mogelijk met alle kleinere gemeenten).

Reactie

Stedin voert overleg met alle gemeenten in haar verzorgingsgebied en haalt ontwikkelingen op bij al deze gemeenten. Deze ontwikkelingen worden meegenomen bij het opstellen van de verwachte groei naar transportvermogen. Hierbij maken we geen onderscheid gemaakt in de omvang van een gemeente.

Stedin hanteert de prioriteringssysteematiek zoals beschreven in het investeringsplan waarbij we een objectieve waardering doen op basis van onze bedrijfswaarden. Sinds dit investeringsplan is hierbij ook een waardering voor pMIEK projecten aan toegevoegd, conform de opdracht vanuit de rijksoverheid.

Tegelijkertijd wordt Maatschappelijke prioritering besproken in het Landelijk Actieprogramma Netcongestie. De uitkomsten van deze dialoog zal Stedin verwerken in hun investeringsportfolio en in de prioriteringssysteematiek

11 Gemeente Oegstgeest

Zienswijze

1. 50 KV TRACÉ AAN A44 MIST

Het nieuwe tracé voor de hoogspanningskabel (50kV) naast de A44 wordt niet vermeld in het

Investeringsplan (paragraaf 2.4.5 en bijlage 5) danwel op de Infographic (paragraaf 2.5) van Regio Rijnland. De doorgang van dit nieuwe tracé heeft voor de gemeente Oegstgeest hoge prioriteit omdat de brug (ter hoogte van de Dorpsstraat en Almondehoeve te Oegstgeets) in zeer slechte staat en vervanging toe is. De brug is, uit nood, sinds 2019 gesloten voor gemotoriseerd verkeer. Voordat de brug vervangen kan worden dient eerst het tracé verlegd te worden.

Zienswijze: Wij verzoeken u dringend het missende 50KV tracé op te nemen in het IP dan wel in de infographic en vanuit Liander prioriteit te geven aan dit tracé.

2. OGENSCHIJNLIJKE DISCREPANTIE TUSSEN IP TENNET EN IP LIANDER

Waar TenneT in het IP aangeeft geen noodzakelijke verzwaring tot 2035 te zien voor de hoogspanningslijn die door Oegstgeest loopt (SS150 Leiden-Sassenheim). Geeft Liander op pagina 11 in algemene zin aan dat: *“Daarnaast is het druk op het hoogspanningsnet. TenneT, beheerder van het hoogspanningsnet, heeft op verschillende plekken aangegeven dat de maximale capaciteit is bereikt. Dit hoogspanningsnet voorziet ook de regionale elektriciteitsnetten van Liander van elektriciteit. Een deel van de beperkingen in het net van Liander worden veroorzaakt door transportbeperkingen op het bovenliggende net”.*

Hierop aansluitend wordt in paragraaf 2.4.5 van het IP Liander erkend dat de grote hoeveelheid vraag naar capaciteit vanuit de bebouwde omgeving een knelpunt in Zuid-Holland-Rijnland is. Tevens wordt aangegeven: *“Onze ambitie is om richting 2030 in Zuid-Holland-Rijnland toe te groeien naar het verzwaren van 20 buurten per jaar. Die opschaling is noodzakelijk om te voorkomen dat er in veel buurten congestieproblemen ontstaan”.* Zie ook betoog in zienswijze 3.

Gemeente Oegstgeest vraagt zich af of de ambitie van Liander en de ‘pas op de plaats’ van TenneT kan leiden tot een discrepantie in de capaciteit. Voor de gemeente Oegstgeest geldt dat door ruimte tekort vooralsnog geen locatie voor een onderstation (50kV) gevonden is, zie zienswijze 5. Tevens is een verzwaring van het elektriciteitsnet voor Oegstgeest nodig omdat voor een aantal wijken geldt dat er geen collectieve oplossing geboden kan worden en deze wijken daarmee afhankelijk zijn van de individuele all-electric oplossing.

Zienswijze: De verzwaring van de hoogspanningslijn (SS 150 Leiden-Sassenheim) is volgens ons en buurgemeente noodzakelijk. Anders wordt verdere elektrificatie belemmerd.

3. REALISTISCHE PLANNEN EN ONDERVANGEN VAN AANSLUITCAPACITEIT

Op pagina 24 van het IP Liander wordt aangegeven: *“Door het toenemend aantal klantvragen op onze netten, voor nieuwbouw, uitbreiding of verduurzaming, loopt de doorlooptijd voor aansluitingen op. Op dit moment zien we in Zuid-Holland voor grootverbruikers al een gemiddelde aansluittermijn van ongeveer zes tot acht kwartalen. We zien de aansluittermijnen in ons hele verzorgingsgebied richting 2030 oplopen tot gemiddeldes van 2 tot 4 jaar. Ook de doorlooptijd voor een nieuwe kleinverbruikersaansluiting loopt fors op. In veel gevallen is er onvoldoende netcapaciteit beschikbaar voor nieuwe woonwijken. De daarvoor benodigde uitbreidingsinvesteringen hebben hoge prioriteit, maar zijn door de omvang van de maakbaarheidsproblemen in de komende drie jaar maar voor ongeveer 85% te realiseren op het gevraagde moment. Tot 2030 verwachten we 95% van de benodigde netverzwaringen voor nieuwe woonwijken te kunnen realiseren”.*

Vraag: Wat ziet Liander als een nieuwe woonwijk?

Zienswijze: De gemeente Oegstgeest maakt zich zorgen over het feit dat nieuwe woonwijken niet op het net aangesloten kunnen worden. De gemeente verzoekt Liander om kritisch te kijken naar de versnellingsmogelijkheden in de komende 3 jaar om ‘maakbaarheidsproblemen’ te ondervangen. Dit kan door extra inzet van Liander en zo nodig door externe partijen. Echter een verzwaring van het net door Liander en/of TenneT ziet de gemeente als een realistisch optie.

4. HET DUIDEN VAN DE INTEGRALE AANPAK TUSSEN LIANDER EN GEMEENTE

Paragraaf 2.4.5 geeft Liander aan: *“In de komende tien jaar gaan we ons elektriciteitsnet in de provincie Zuid-Holland met 1,3 GW uitbreiden. Ook de netten naar de huizen en bedrijven toe worden flink uitgebreid de komende jaren. Liander gaat in Zuid-Holland-Rijnland een kleine 2.000 middenspanningsruimten en ruim 1.500 kilometer middenspanningskabels vervangen en extra aan leggen. Daarnaast breiden wij de laagspanningsnetten enorm uit en passen deze aan waar nodig. Dit doen we via een gezamenlijke buurtaanpak met de gemeenten waarbij de ambitie is de infrastructuur van buurten integraal te vernieuwen en uit te breiden. Deze versterkingen van de midden- en laagspanningsnetten gaan aan de inwoners niet onopgemerkt voorbij. Zo gaan er in de komende jaren gaat 1 op de 3 straten open om werkzaamheden uit te voeren, wat zorgt voor overlast. Ook gaan nieuwe of uit te breiden transformatorhuisjes plek innemen in de openbare ruimte”.*

Vraag: In hoeverre houdt Liander bij deze werkzaamheden rekening met eigen wijkgerichte vervangingsprojecten van gemeenten en hoe kunnen we komen tot een integrale aanpak tussen werkzaamheden van Liander en die van gemeenten? Hoe gaat de communicatie en afstemming tussen gemeenten en Liander eruit zien bij deze gezamenlijke buurtaanpak en wat is daarbij de rol van de gemeente?

Zienswijze: Wij verwachten nadere uitleg hoe Liander deze integrale afstemming en samenwerking met de gemeente ziet.

5. TEKSTUELE ONJUISTHEID:

Aangegeven wordt dat in Oegstgeest een 50kV station gebouwd gaat worden. Ondanks dat naar een locatie gezocht wordt, is door ruimtetekort nog geen locatie gevonden.

Zienswijze: Wij gaan graag nader met u in overleg om een passende locatie te vinden.

6. PROACTIEF OVERLEG INVOEREN

Op pag. 15 van het IP wordt aangegeven dat “*Liander proactief in overleg treedt met decentrale overheden*”. Bij de inrichting en het beheer van de openbare ruimte vindt de gemeente Oegstgeest een goede samenwerking met Liander (en andere nutspartijen) belangrijk. De gemeente mist nu structureel overleg met Liander. Momenteel bestaat dit vaak op eenzijdige communicatie vanuit Liander die de gemeente niet als constructief ervaart.

In het IP staat meerdere malen het uitgangspunt dat “Energie leidend moet zijn in planologie”. Inpassing van een trafo of onderstation in een kleine en relatief volgebouwde gemeente als Oegstgeest is lastig. Daarom is het van belang dat Liander in een vroeg stadium in overleg gaat met de gemeente Oegstgeest.

Zienswijze: Wij willen graag tot een meer structurele samenwerking met Liander komen, onder meer om plannings af te stemmen. En wachten uw voorstellen hiervoor af.

Reactie

1. 50 KV TRACÉ AAN A44 MIST

U schetst het belang en urgentie van dit tracé en verzoekt Liander om deze in het Investeringsplan 2024 op te nemen. Liander is zich bewust van de noodzaak van dit project en we werken nauw met de gemeente en andere betrokken partijen samen om dit tracé tijdig te realiseren. Het tracé is niet in het Investeringsplan 2024 terug te vinden omdat het geen capaciteitsknelpunt oplost en vooral een bijdrage levert aan een betere kwaliteit van het elektriciteitsnet.

2. OGENSCHIJNLIJKE DISCREPANTIE TUSSEN IP TENNET EN IP LIANDER

In het Investeringsplan van zowel TenneT als Liander wordt stilgestaan bij de situatie van het elektriciteitsnet rond het 150 kV station in Sassenheim. U geeft aan dat verzwaring van de hoogspanningslijn voor zowel gemeente Oegstgeest als de buurgemeenten noodzakelijk is en vraagt zich af of er op dit vlak geen verschillen bestaan in de ambitie van Liander en TenneT.

Wij onthouden ons van uitspraken die betrekking hebben op het Investeringsplan van TenneT en adviseren u om hiervoor contact op te nemen met TenneT. Liander werkt nauw samen met TenneT en heeft regelmatig afstemming over de meest actuele beschikbare capaciteit en uitbreidingsplannen op hoog- en middenspanningsnet. In 2024 levert Liander voor het eerst samen met TenneT een netvisie voor de regio op. Deze wordt te zijner tijd met belanghebbenden gedeeld.

Zoals u zelf in uw reactie aangeeft is de realisatie van een nieuw 50/10 kV station in Oegstgeest op termijn noodzakelijk om aan de groeiende vraag naar elektriciteit te kunnen voldoen. Wij gaan graag met de gemeente verder in gesprek om samen een geschikte locatie voor het nieuwe onderstation te vinden.

3. REALISTISCHE PLANNEN EN ONDERVANGEN VAN AANSLUITCAPACITEIT

De gemeente vraagt zich allereerst af wat Liander als een nieuwe woonwijk ziet. Verder wordt aangegeven dat de gemeente zich zorgen maakt over het feit dat nieuwe woonwijken het risico lopen om niet op het elektriciteitsnet aangesloten te kunnen worden en verzoekt Liander om kritisch te kijken naar mogelijkheden om ‘maakbaarheidsproblemen’ te ondervangen.

Wanneer er wordt gesproken over de maakbaarheid in relatie tot nieuwe woonwijken, dan doelt Liander op de verbindingen tussen nieuwe aansluitingen en uitbreidingen aan het midden- en laagspanningsnet. Het gaat hier dus niet over nieuwe of zwaardere aansluitingen binnen een bestaande wijk (en daarmee bestaand net). Hoewel ook daar beperkingen zijn, zoals te lezen valt in de aanpak van de laagspanningsnetten. Liander kan niets zeggen over het aantal woonwijken, omdat dit samenhangt met de projecten in kwestie.

We begrijpen uw zorgen over de maakbaarheid. Het niet kunnen aansluiten van klanten heeft doorgaans twee mogelijke oorzaken, die ofwel individueel of samen kunnen optreden. Er kan sprake zijn van congestie op het elektriciteitsnet waardoor deze eerst dient te worden opgelost. Of Liander heeft de mankracht, materiaal of ruimtecapaciteit niet om de realisatie op tijd uit te voeren. Deze oorzaken kunnen ook een rol spelen bij de verzwaring van het elektriciteitsnet.

Wanneer er knelpunten op het elektriciteitsnet ontstaan, is voor Liander / TenneT verzwaring van het net de primaire oplossing. van het Investeringsplan kunt lezen, zet Liander in de komende jaren alles op alles om door sneller te werken of door het bestaande net beter te benutten, het toch mogelijk te maken om klanten aan te sluiten. Liander verwacht hiermee steeds meer verlichting te kunnen bieden op de wachtrij. De exacte uitwerking hiervan is onderhevig aan de mate waarin klanten akkoord gaan met bijvoorbeeld nieuwe contractvormen of de mate waarin de markt uitbestede werkpakketten kan oppakken. U kunt zich tot mij richten wanneer u meer wilt weten over specifieke ontwikkelingen in uw gemeente.

4. HET DUIDEN VAN DE INTEGRALE AANPAK TUSSEN LIANDER EN GEMEENTE

De gemeente vraagt zich af in hoeverre Liander in haar buurtaanpak rekening houdt met wijkgerichte vervangingsprojecten van de gemeente zelf, hoe hierin wordt samengewerkt en wat de rol van de gemeente is.

De buurtaanpak is een werkwijze waarmee wordt getracht om op een efficiënte manier het elektriciteitsnet op buurtniveau te verzwaren. Aangezien de opgave groter is dan we aankunnen, hebben wij de buurten gerangschikt naar de kwaliteit van het elektriciteitsnet. We starten in buurten waar de nood het hoogst is en werken op deze manier de lijst af. Liander neemt contact op zodra een wijk in uw gemeente aan de beurt is. We proberen dan, daar waar mogelijk, de buurtaanpak te combineren met de vervangingsprojecten van de gemeente.

5. TEKSTUELE ONJUISTHEID

De gemeente wijst op een passage in het IP waarin wordt gesteld dat in de gemeente Oegstgeest een 50/10 kV station gebouwd gaat worden maar dat er nog geen locatie is gevonden.

Deze constatering is terecht. We zijn nog in gesprek voor een locatie en hopen dat we dit proces succesvol kunnen afronden.

6. PROACTIEF OVERLEG INVOEREN

Bij de inrichting en beheer van de openbare ruimte is een goede samenwerking tussen de gemeente en Liander belangrijk. De gemeente ziet graag dat er structureel overleg komt zodat plannings met elkaar afgestemd kunnen worden.

Liander deelt het belang voor een continue structurele samenwerking en zal een voorstel doen om op strategisch, tactisch en operationeel niveau de samenwerking verder vorm te geven

12 Gemeente Leiden

Zienswijze

Dank voor het met ons delen van het Investeringsplan 2024 om daar onze zienswijze op te geven. Wij maken hier graag gebruik van omdat we het belangrijk vinden om als partners samen verantwoordelijkheid te nemen en in tactisch en operationeel opzicht samen op te trekken om de energietransitie in Leiden vorm te geven. En ook om aan te geven hoe wij in deze transitie mee veranderen.

Wij spreken allereerst graag onze waardering uit voor de enorme ontwikkel- en realisatieopgave voor Liander die uit het Investeringsplan spreekt. Wij vinden het belangrijk dat deze opgave ook in onze stad voortvarend wordt uitgevoerd, ook omdat we deze als randvoorwaardelijk zien voor onze ambitie op het gebied van zero emissie en de daarvoor noodzakelijke elektrificatie van voertuigen en bouwmaterieel. Wij hebben ambtelijk op een aantal punten suggesties gedaan om de tekst van het Investeringsplan aan te vullen of te wijzigen. Wat ons betreft zijn dit ook de agendapunten om elkaar scherp op te houden en waar nodig afspraken te maken. Dit betreft met name:

- We geven sinds afgelopen half jaar een effectieve samenwerking vorm rond het innovatiecluster Leiden Bioscience Park - internationaal erkend op het gebied van Life Sciences & Health - waar we met elkaar als ondernemers, instellingen, overheden en netbeheerder ook komende jaren zullen moeten samenwerken om oplossingen te vinden voor technische beperkingen en te bouwen aan een toekomstbestendig energiesysteem. Wij verzoeken de tekst van het Investeringsplan op dit punt aan te vullen. Laten we afspraken maken om daar met prioriteit de komende jaren op samen te werken.
- Aandacht voor de noodzaak om te komen tot vraagontwikkeling en de aanleg van infrastructuur voor collectieve warmte-oplossingen in Leiden. Dit is alleen al noodzakelijk gegeven de te verwachten ruimtelijke impact en maatschappelijke kosten van verdere autonome groei van elektriciteitsvraag in huishoudens en bedrijven, in verhouding tot de zeer beperkte ruimte in de onder- en bovengrond van de stad Leiden. Laten we daar afspraken met elkaar over maken.
- Aandacht voor het toepassen van nieuwe maatregelen om te komen tot versnelling van de realisatie van het 150kV station Hazerswoude-Rijndijk – voor Leiden, nu gepland in 2029. Deze is o.a. relevant vanwege de parallel vorm te geven realisatie van het 50kV station Leiden Zuidwest Vlietzone) en de realisatie van woningbouw en bedrijvigheid die daarmee verbonden is. Wij stemmen hierover af met de gemeente Alphen aan den Rijn en stellen voor hierop gedrieën samen op te trekken en hierover nadere afspraken te maken. Ik heb er vertrouwen in dat we met elkaar toewerken naar op elkaar afgestemde besluiten in Q1 2024 om het onderstation Leiden Zuidwest (Vlietzone) te realiseren. Laten we daar zo nodig nadere afspraken over maken.

Verder hebben wij een verzoek gedaan om toelichting en interpretatie van bijlage 5 van het Investeringsplan, waar per onderstation een inschatting van te verwachten knelpunten wordt geschat en wanneer deze zijn opgelost. Met name ten aanzien van de planning en omvang van verwachte capaciteitstekorten per onderstation. Helderheid op dit punt versterkt de urgentie om te handelen, niet alleen door ons als gemeente, maar ook door instellingen en bedrijven in de stad. Wij hebben uit mondelinge toelichting op het Investeringsplan begrepen dat te verwachten netcongestie op laagspanningsniveau de komende jaren niet te verwachten valt in Leiden. Graag ontvangen wij hiervan een bevestiging en een inschatting wanneer dit wel te verwachten valt. Dan kunnen we ook op dit punt afspraken maken om te komen tot beperking van de impact van netcongestie. Voor ons is duidelijk dat de periode tot 2030 gepaard zal gaan met de nodige beperkingen als gevolg van netcongestie. Voor de komende periode hebben we met elkaar te komen tot oplossingen om de stedelijke ontwikkeling voortgang te laten vinden. Daarbij hebben we meer in te zetten op meer decentrale slimme uitwisseling en opslag van duurzame energie dan voorheen.

Laten we elkaar regelmatig spreken om te zorgen dat we op de in deze brief genoemde punten samen dezelfde kant op duwen.

Reactie

In uw zienswijze vraagt u allereerst aandacht voor het innovatiecluster Leiden Bio Science Park. De samenwerking tussen Liander, ondernemers, overheden en instellingen verloopt efficiënt. Gezien de technische beperkingen op het elektriciteitsnet waar Leiden Bio Science Park mee te maken heeft en het belang van een toekomstbestendig energiesysteem, roept u op om deze samenwerking met prioriteit voort te zetten en hier ook aandacht voor te besteden in het Investeringsplan 2024.

Liander laat in het Investeringsplan 2024 zien welke concrete investeringen in het energienet voor de komende jaren zijn gepland en hoe deze tot stand komen. Het plan is knelpunt gedreven en gericht op noodzakelijke investeringen in ons elektriciteitsnet. Wij erkennen het regionale en nationale belang van Leiden Bio Science Park en de noodzaak om te komen tot een toekomstbestendig energiesysteem. Dat is ook de reden dat Liander zich de komende jaren hard inzet om de capaciteit op onderstation Universiteit Leiden, dat o.a. Leiden Bio Science Park van elektriciteit voorziet, uit te breiden. Het belang hiervan hebben we verder geborgd door dit station op te nemen in het provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (pMiek). Wij blijven graag in gesprek met de gemeente en andere betrokken partijen om de samenwerking met betrekking tot het Leiden Bio Science Park verder vorm te geven. U kunt hierin ook ondersteunen door het belang van vraagreductie bij bestaande en toekomstige bedrijven onder de aandacht te brengen.

In uw zienswijze vraagt u verder aandacht voor de noodzaak om te komen tot vraagontwikkeling en de aanleg van infrastructuur voor collectieve warmte-oplossingen in Leiden. U roept op om hierover afspraken met elkaar te maken. Dit gezien de ruimtelijke impact van de aanleg, zowel onder- als bovengronds.

Wij onderschrijven het belang van een warmtenet voor een toekomstbestendig energiesysteem in Leiden en de regio. Liander heeft recent op basis van de Open Regionale Energie Structuur-studie (ORES) een analyse gemaakt over de impact van warmte op het elektriciteitsnet. Daarbij zijn twee scenario's doorgerekend: maximaal elektrificeren en maximaal collectieve warmte. Meer informatie over deze analyse en uitgewerkte scenario's kunt u op de regiopagina van Holland Rijnland nalezen: <https://www.liander.nl/nieuws/2023/12/14/warmtelevering-essentieel-voor-economische-groei-en-verduurzaming>.

Als laatste vraagt u in uw zienswijze om aandacht voor het 150 kV station Hazerswoude-Rijndijk. Wij delen uw mening over het belang van een structurele samenwerking rondom dit nieuwe en essentiële station in Holland Rijnland. Voor de bouw van dit station zijn wij sterk afhankelijk van het tijdig verkrijgen van grond(en), de juiste bestemming en bijbehorende vergunningen. We werken hiervoor nauw samen met de gemeente Alphen a/d Rijn, Zoeterwoude en andere belanghebbenden. Om het belang van dit station te onderstrepen, heeft het project een status in het provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat gekregen. Op deze manier zorgen we gezamenlijk voor een goede monitoring zodat het station tijdig opgeleverd kan worden.

13 Bouwend Nederland

Zienswijze

Allereerst willen we graag onze complimenten uitspreken voor het grotendeels transparante proces van totstandkoming van dit Investeringsplan. De vraagarticulatie is wat ons betreft goed in beeld gebracht. De prioritering is voor ons minder goed te volgen geweest, en dat betekent dat wij een serieuze vraag hebben bij het feit dat de komende drie jaar niet de volledige nieuwbouw aangesloten kan worden, c.q. dat verzwaring in verband met verduurzaming niet mogelijk is.

Wat ons betreft heeft nieuwbouw van woningen een dusdanige maatschappelijke prioriteit dat, mits correct aangevraagd, deze altijd van energie moet kunnen worden voorzien. Deze prioriteit geldt zowel voor huisaansluitingen met kleinverbruik als voor appartementencomplexen en utiliteitsbouw die noodzakelijk zijn in een nieuwbouwwijk (scholen, zorginstellingen) en een grootverbruikaansluiting nodig hebben.

We zijn blij met de fundamenteel andere aanpak om te versnellen uit 2.3, en bieden als Bouwend Nederland aan hier ook actief aan mee te werken, zeker nu het LAN wordt uitgebreid naar Laagspanning.

Tot slot valt op bij de risicomatrix dat in de kolom 'klant en imago' alleen imago-risico's worden genoemd; daarmee wordt de indruk gewekt dat het niet (tijdig) kunnen aansluiten van een klant niet gepercipieerd wordt als bedrijfsrisico, terwijl het dat natuurlijk wel is. Voorgestelde aanpassing: maak een kolom klant en een kolom imago, en definieer als risico van klein naar rampzalig: het soms niet kunnen voldoen aan de klantvraag voor transportcapaciteit en een aansluiting tot rampzalig: het op grote schaal niet kunnen voldoen aan de klantvraag voor transportcapaciteit en aansluitingen met een hoge maatschappelijke prioriteit.

Reactie

Prioritering

U geeft aan dat woningbouw een maatschappelijke prioriteit is en woningen altijd van stroom moeten worden voorzien.

Liander zet zich maximaal in om de nieuwbouwwopgave in Nederland te helpen realiseren. We zien echter dat de vraag naar extra capaciteit van het elektriciteitsnet sneller groeit dan de snelheid waarmee netten kunnen worden uitgebreid. Door regionaal te prioriteren en programmeren zullen we de komende jaren expliciete keuzes moeten maken over welke capaciteitsuitbreidingen en/of ontsluitingen van woonwijken we gaan temporiseren. Voor een goede balans in onze investeringen ontkomen we er niet aan om ook een deel van de ontsluiting van woningbouw te temporiseren.

Wij delen uw mening dat de versnelling van de elektrificatie vraagt om een andere aanpak van de problematiek en zijn blij dat Bouwend Nederland actief wil meewerken hieraan. Een serieuze versnelling van de uitbreiding van het energienet kan alleen door samen - netbeheerders, aannemers, opdrachtgevers, overheden, bedrijven en burgers - anders met energie om te gaan en anders samen te werken in de uitvoering. De netbeheerders kijken er naar uit om de samenwerking met alle betrokken partijen verder te versterken en vanuit die samenwerking meer ruimte op het stroomnet te creëren. Wij willen hier in de Nationale Uitvoeringsagenda Regionale Infrastructuur invulling aan geven.

Risicomatrix

U geeft aan de indruk te hebben dat het niet (tijdig) kunnen aansluiten van een klant niet als risico wordt geplaatst in de risicomatrix van Liander. Het aansluiten van een klant en dit tijdig doen is een wettelijke taak van Liander als regionale netbeheerder. Wij zien dit dan ook als één van onze grootste risico's. In het Investeringsplan leest u dat wij in het mitigeren van dit risico uitdagingen hebben. De ernst van dit risico wordt geuit op de bedrijfswaarde 'Wet- en regelgeving'. Liander meet de impact van dit risico naar o.a. rechtszaken vanuit klanten voor wie de aansluiting niet kan worden gerealiseerd en/of bestuurlijke maatregelen vanuit de toezichthouder, danwel autoriteiten.

Ook op de bedrijfswaarde 'Klant en Imago', scoort dit risico bij Liander 'Zeer Hoog'. Volgens de definities van de bedrijfswaarden in tabel 3-2, zal dit risico effect hebben op de mate waarin afbreuk wordt gedaan aan de associatie die belanghebbenden van Liander hebben bij ons handelen of het netwerk.

We waarderen de suggestie een bedrijfswaarde toe te voegen speciaal op dit thema. Daar klanten aansluiten een wettelijke plicht is van Liander, kan er geen onderscheid worden gemaakt in de onderlinge ernst. Hierdoor is variabele risicowaardering niet aan de orde en kan deze niet als zodanig in de bedrijfswaarden worden opgenomen. Dat wil zeggen, het niet kunnen aansluiten van 1 klant is een even groot bedrijfsrisico als het niet kunnen aansluiten van 100 klanten. Bovendien mag de netbeheerder geen onderscheid maken tussen aanvragen en dient zij deze primair op volgorde van binnenkomst af te handelen. Uitzondering hierop zijn de projecten aangemerkt in de pMIEK. Zoals u weet, werkt de ACM daarnaast aan een kader voor maatschappelijk prioritering om in voorkomende gevallen maatschappelijke impact mee te wegen in de planning van te realiseren klantvragen.

14 Gemeente Buren

Zienswijze

Zienswijze 1

- **Investeringsplan:** Elektriciteit en gas
- **Betreft hoofdstuk:** 2. Werk in Uitvoering
- **Betreft paragraaf:** 2.1 De energietransitie in versnelling
- **Betreft tekst:** (pagina 11) Tabel 2-1: Transportbeperkingen in het verzorgingsgebied van Liander.
- **Zienswijze:** In deze tabel staan de tekorten in aantallen en in MW per provincie beschreven. Dit is niet concreet genoeg. Op dit moment hebben wij geen inzicht in de tekorten voor afname en opwek in onze gemeente. Uiterlijk in Q2 2024 verwachten we een overzicht/tabel met deze gegevens specifiek voor de gemeente Buren.

Zienswijze 2

- **Investeringsplan:** Elektriciteit en gas
- **Betreft hoofdstuk:** 2. Werk in Uitvoering
- **Betreft paragraaf:** 2.2 Maakbaarheid en keuzes

- **Betreft tekst:** (pagina 12) alinea "Ruimtetekort" "Ook zijn er nieuwe onderstations en laagspanningskabels nodig. Een geschikte locatie vinden voor een nieuw station is niet eenvoudig. Deze moet namelijk voldoen aan allerlei voorwaarden, zoals geluidseisen. Ook moet het passen binnen het bestemmingsplan van de gemeente. Het is dus passen en meten. Bovendien is er niet veel ruimte beschikbaar. Dat zorgt ervoor dat de bouw van een station veel tijd kost. Hierdoor duurt het soms langer dan we willen om het elektriciteitsnet aan te passen om aan de grote vraag naar elektriciteit te voldoen."
- **Zienswijze:** Wij verwachten dat Liander in Q1 2024 uitleg geeft wat de gemeente Buren kan doen om dit proces te vergemakkelijken/versnellen zodat nieuwe stations sneller gebouwd kunnen worden.

Zienswijze 3

- **Investeringsplan:** Elektriciteit en gas
- **Betreft hoofdstuk:** 2. Werk in Uitvoering
- **Betreft paragraaf:** 2.2 Maakbaarheid en keuzes / 2.2.2 Gap to find
- **Betreft tekst:** (pagina 13) "We zetten in op het volledig realiseren van de ontsluiting van woningbouw om de nieuwbouwpoging in Nederland te helpen realiseren. We ontkomen er niet aan om in de jaren 2024 en 2025 ook hier te moeten schalen, waardoor op korte termijn de aansluittermijnen van nieuwe woningen oplopen"
- **Zienswijze:** Wij verwachten dat gemeente minimaal eens per kwartaal op de hoogte gehouden wordt van de actuele status hierbij. Er wordt hier gesproken over 2024 en 2025, we willen bevestiging dat er vanaf 2026 niet meer geschaald hoeft te worden bij nieuwbouw. Ook verwachten we in Q1 2024 een toelichting m.b.t. tijdelijke alternatieven voor geval een nieuwbouwproject geen aansluiting kan krijgen en krijgen we bevestiging dat de reeds geplande nieuwbouwplannen voor 2024 en 2025 wel tijdig aangesloten kunnen worden.

Zienswijze 4

- **Investeringsplan:** Elektriciteit en gas
- **Betreft hoofdstuk:** 2. Werk in Uitvoering
- **Betreft paragraaf:** 2.2 Maakbaarheid en keuzes / 2.2.2 Gap to find
- **Betreft tekst:** (pagina 13) "Spanningsproblemen veroorzaakt door zonnepanelen lossen we op via een proactieve wijkgerichte aanpak, waardoor klachten worden opgelost wanneer de wijk aan de buurt is."
- **Zienswijze:** Op dit moment kunnen inwoners die spanningsproblemen ervaren een melding doen op de website van Liander waarna het individuele probleem in behandeling wordt genomen/wordt onderzocht. Wij verwachten meer uitleg over wat deze keuze betekent m.b.t. individuele meldingen en in hoeverre deze meldingen nog in behandeling worden genomen en in welke tijdsperiode. Verder verwachten wij uiterlijk in Q2 2024 een planning voor de wijken van de gemeente Buren waar dit probleem speelt zodat we bewonersvragen zo volledig mogelijk kunnen beantwoorden. Let op, er staat een typefout in het document: buurt = beurt

Zienswijze 5

- **Investeringsplan:** Elektriciteit en gas
- **Betreft hoofdstuk:** 5. Scenario's en netimpact
- **Betreft paragraaf:** 5.5 Impact van de scenario's op het gasnet / 5.5.3 Waterstof
- **Betreft tekst:** (pagina 52) "Het transport van waterstof is op dit moment geen wettelijke taak van de regionale netbeheerders. Wel hebben de ontwikkelingen op het gebied van waterstof impact op het gasnet van de toekomst"
- **Zienswijze:** Volgens tabel 5-8 wordt een grote ontwikkeling in de waterstofvraag verwacht. Waterstoftransport is geen taak van Liander staat er in het stuk. Wij verwachten op korte termijn te vernemen welke partij hier wel voor verantwoordelijk is en hoe die partij ervoor gaat zorgen dat er in de toekomst kan worden voldaan aan de waterstofvraag.

Zienswijze 6

- **Investeringsplan:** Elektriciteit en gas
- **Betreft hoofdstuk:** 2. Werk in Uitvoering
- **Betreft paragraaf:** 2.3 Fundamenteel andere aanpak om te versnellen
- **Betreft tekst:** (pagina 16), alinea 'beter benutten net'. "Liander werkt aan het vergroten van het aandeel van slim laden. Op momenten dat elektrische auto's massaal worden opgeladen, neemt de belasting op het elektriciteitsnet fors toe. Door de auto's gespreid over de dag of nacht te laden neemt de belasting op piekmomenten af en wordt het net veel beter benut."
- **Zienswijze:** We verwachten duidelijkheid over hoe dit gaat worden toegepast in de praktijk en welke eventuele rol hierbij vanuit de gemeente wordt verwacht. Dit vergt namelijk een gedragsverandering bij eigenaren van elektrische auto's. Verder, in het plan komt opslag van energie wel aan bod, maar er wordt niet erg diep op ingegaan. We verwachten in Q1 2024 uitleg over de ontwikkelingen van opslagmogelijkheden en de verantwoordelijkheden en rollen die Liander daarbij ziet.

Zienswijze 7

- **Investeringsplan:** Elektriciteit en gas
- **Betreft hoofdstuk:** 2. Werk in Uitvoering
- **Betreft paragraaf:** 2.4 Regioperspectieven / 2.4.3 Gelderland
- **Betreft tekst:** (pagina 20) alinea 'investeringen' "In de komende tien jaar gaan we ons elektriciteitsnet in de provincie Gelderland met 3,6 GW uitbreiden. In Bijlage 5 leest u op welke stations met een primaire spanning >25.000 volt we de komende tien jaar knelpunten verwachten en wanneer deze naar verwachting zijn opgelost. "
- **Zienswijze:** In de afbeelding "Liander investeert in Gelderland" staat dat er rondom de gemeente Buren nieuwe stations en uitbreidingen komen. Bij Culemborg komt een nieuw station, maar volgens bijlage 5 wordt verwacht dat dit knelpunt pas in 2028-2030 opgelost is. Er wordt aangegeven: "Dit knelpunt wordt naar verwachting later verholpen dan het moment van optreden door doorlooptijd en maakbaarheid van benodigde investering en afhankelijkheid van TenneT". Verder worden volgens de afbeelding verdeelstations Buurmalsen en Zwarte Paard uitgebreid en komt er in de buurt van Zwarte Paard ook een nieuw station. Naar verwachting is de elektriciteit in de gemeente Buren afkomstig van deze stations. Graag bevestiging of dit juist is. In bijlage 5 van de investeringsplannen zien we niet terug wanneer Buurmalsen en Zwarte Paard op de planning staan om te bouwen en/of uit te breiden/vervangen. We verwachten in Q1 2024 inzicht in de planning m.b.t. deze stations. Aangezien oplevering in Culemborg pas in 2028-2030 is, verwachten wij dat deze verdeelstations op kortere termijn uitgebreid worden.

Zienswijze 8

- **Investeringsplan:** Elektriciteit en gas
- **Betreft hoofdstuk:** 2. Werk in Uitvoering & 4. Methodiek
- **Betreft paragraaf:** 2.4. Regioperspectieven / 2.4.3 Gelderland (alinea "investeringen") & 4.4 Portfolio samenstellen / 4.4.1 Optimaliseren
- **Betreft tekst:** "Om bestaande woonwijken geschikt te maken voor de verduurzaming van Nederland versterkt Liander het laagspanningsnet. Dit doen we via een gezamenlijke buurtaanpak met de gemeenten waarbij de ambitie is de infrastructuur van buurten integraal te vernieuwen en uit te breiden." " De komende jaren zetten we fors in op opschaling van de buurtgerichte aanpak. Onze ambitie is om richting 2030 in Gelderland toe te groeien naar het verzwaren van 75 buurten per jaar." "Om meer impact te maken met het pMIEK 2.0, willen we samen met provincies, gemeenten en sectoren verder vooruitkijken en gestructureerde keuzes maken voor het energiesysteem. Daarvoor zetten we in op een concrete, gebiedsgerichte uitwerking van de energievisies die in de zomer van 2024 worden opgeleverd."
- **Zienswijze:** In het plan wordt meerdere keren gesproken over een gezamenlijke buurtaanpak en/of gebiedsgerichte uitwerking, samen met gemeenten. We verwachten uiterlijk in Q2 2024 een verduidelijking m.b.t. welke wijken wanneer aan de beurt zijn voor deze aanpak. Liander geeft aan dat in de zomer van 2024 de gebiedsgerichte energievisies uitgewerkt zijn. Graag ontvangen we een toelichting hoe Liander dit in deze korte periode gaat bereiken en welke input vanuit de gemeente verwacht wordt.

Zienswijze 9

- **Investeringsplan:** Elektriciteit en gas
- **Betreft hoofdstuk:** 2. Werk in Uitvoering
- **Betreft paragraaf:** 2.4. Regioperspectieven / 2.4.3 Gelderland (alinea "knelpunten")
- **Betreft tekst:** "In Gelderland werken verschillende bedrijventerreinen samen aan de ontwikkeling van Smart Energy Hubs (zoals bij Lorenz, De Mars, Harselaar, Innofase, TPN-West). Hierbij wordt in een decentraal netwerk de opwek, opslag en het verbruik in een onderlinge balans gebracht.
- **Zienswijze:** Wij verwachten uitleg hoe Liander de rol van de gemeente ziet bij Smart Energy Hubs en andere lokale energieoplossingen en welke betrokkenheid Liander hier zelf bij heeft (of gaat nemen). Wij willen in de gemeente Buren graag verkennen of er mogelijkheden zijn voor Smart Energy Hubs.

Zienswijze 10

- **Investeringsplan:** Elektriciteit en gas
- **Betreft hoofdstuk:** 4. Methodiek
- **Betreft paragraaf:** 4.4 Portfolio samenstellen
- **Betreft tekst:** (pagina 38) "Eind februari 2023 heeft de ACM aangegeven ruimte te willen bieden aan netbeheerders om in congestiegebieden voorrang te verlenen aan individuele projecten die helpen congestie te verminderen of aan projecten met een maatschappelijke functie."
- **Zienswijze:** Naar verwachting kunnen netbeheerders op termijn, op basis van het prioriteringskader in het ontwerpbesluit, afwijken van het 'first come, first served'-beginsel bij de behandeling van transportverzoeken. We verwachten dat de gemeente hierbij ook kan meebeslissen. Ditzelfde geldt voor het meebeslissen over het type aansluiting (woning/bedrijf/mts vastgoed) dat voorrang krijgt bij beschikbaarheid. Graag zien wij deze bevestiging.

Zienswijze 11

- **Investeringsplan:** Elektriciteit en gas

- **Betreft hoofdstuk:** Samenvatting
- **Betreft paragraaf:** nvt
- **Betreft tekst:** (pagina 6) "Hiermee verwacht Liander in de komende zichtperiode onder andere bijna 5.300 kilometer middenspanningskabels en 3.100 kilometer laagspanningskabels te leggen, en bijna 5.600 nieuwe middenspanningsruimten te realiseren."
- **Zienswijze:** In de huidige situatie betaalt de gemeente een vastrecht tarief per middenspanningsruimte voor de aansluiting. Door de grote toename aan spanningsruimtes, zullen deze kosten ook enorm toenemen. Het is onduidelijk wie deze kosten gaat betalen, wij verwachten op korte termijn hier duidelijkheid over te ontvangen.

Zienswijze 12

- **Investeringsplan:** Elektriciteit en gas
- **Betreft hoofdstuk:** 2. Werk in Uitvoering
- **Betreft paragraaf:** 2.2 Maakbaarheid en keuzes / 2.2.2 Gap to find
- **Betreft tekst:** (pagina 13) "In de gebouwde omgeving zullen kleinverbruik klanten in eerste instantie voornamelijk geconfronteerd worden met een oplopend aantal onopgeloste spanningsproblemen."
- **Zienswijze:** Inwoners krijgen te maken met een oplopend aantal onopgeloste spanningsproblemen. We verwachten dat inwoners niet langdurig hinder ondervinden. Ook verwachten wij uitleg over wat dit precies inhoudt en hoe de inwoners hierover worden geïnformeerd. Ook inzicht in de verwachting wanneer dit alsnog opgelost gaat zijn, wat de consequenties zijn, en of dit spanningsprobleem voor levering en/of teruglevering geldt. Dit komt in het stuk niet duidelijk naar voren.

Zienswijze 13

- **Investeringsplan:** Elektriciteit en gas
- **Betreft hoofdstuk:** 2. Werk in Uitvoering
- **Betreft paragraaf:** 2.3 Fundamenteel andere aanpak om te versnellen
- **Betreft tekst:** (pagina 16) "Vanuit elke provincie is in 2023 een eerste provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (pMIEK) opgesteld om over alle opgaven, sectoren en ketens heen integraal afwegingen en keuzes te maken wat we wél en wat niet op korte en lange termijn kunnen realiseren"
- **Zienswijze:** Het is niet duidelijk hoe de plannen uit het pMiek zich verhouden tot de plannen uit het investeringsplan, we verwachten hierover verduidelijking in Q1 2024.

Zienswijze 14

- **Investeringsplan:** Elektriciteit en gas
- **Betreft hoofdstuk:** 1. Inleiding
- **Betreft paragraaf:** 1.4 Totstandkoming IP2024
- **Betreft tekst:** (pagina 9) "In de volgende fase vindt overleg plaats tussen de netbeheerders en de ACM over eventuele wijzigingen in de informatiebehoefte van de ACM ten aanzien van het IP. Deze liggen vast in het Kader Informatiebehoefte van de ACM."
- **Zienswijze:** Het is onduidelijk hoe het evaluatieproces/monitoring er uit ziet. Gezien de snelle ontwikkelingen is een tussentijdse evaluatie belangrijk. Dit zien wij graag opgenomen worden. Ook verwachten we meer uitleg over op welke wijze en hoe vaak Liander het evaluatieproces/monitoring (van IP2024) vorm gaat geven

Reactie

Vraag: Betreft tekst: (pagina 11) Tabel 2--1: Transportbeperkingen in het verzorgingsgebied van Liander. Zienswijze: In deze tabel staan de tekorten in aantallen en in MW per provincie beschreven. Dit is niet concreet genoeg. Op dit moment hebben wij geen inzicht in de tekorten voor afname en opwek in onze gemeente. Uiterlijk in Q2 2024 verwachten we een overzicht/tabel met deze gegevens specifiek voor de gemeente Buren.

Reactie: In Bijlage 5 van het investeringsplan kunt u op stationsniveau de tekorten terugvinden, waardoor u een overzicht per gemeente krijgt. Graag gaat Liander met u in gesprek over eventuele aanvullende informatiebehoefte.

Vraag: Betreft tekst: (pagina 13) "Spanningsproblemen veroorzaakt door zonnepanelen lossen we op via een proactieve wijkgerichte aanpak, waardoor klachten worden opgelost wanneer de wijk aan de buurt is." Zienswijze: Op dit moment kunnen inwoners die spanningsproblemen ervaren een melding doen op de website van Liander waarna het individuele probleem in behandeling wordt genomen/wordt onderzocht. Wij verwachten meer uitleg over wat deze keuze betekent m.b.t. individuele meldingen en in hoeverre deze meldingen nog in behandeling worden genomen en in welke tijdsperiode. Verder verwachten wij uiterlijk in Q2 2024 een planning voor de wijken van de gemeente Buren waar dit probleem speelt zodat we bewonersvragen zo volledig mogelijk kunnen beantwoorden. Let op, er staat een typefout in het document: buurt = beurt

Reactie: De proactieve wijkgerichte aanpak betekent dat we meldingen van spanningsproblemen veroorzaakt door opwek op wijkniveau aanpakken. Daarmee worden spanningsklachten in steeds mindere mate reactief per melding opgepakt. Door de meldingen op te pakken in clusters als wijk kan Liander het laagspanningsnet efficiënter en met minder overlast toekomstvast maken.

Vraag: Betreft tekst: (pagina 38) "Eind februari 2023 heeft de ACM aangegeven ruimte te willen bieden aan netbeheerders om in congestiegebieden voorrang te verlenen aan individuele projecten die helpen congestie te verminderen of aan projecten met een maatschappelijke functie." Zienswijze: Naar verwachting kunnen netbeheerders op termijn, op basis van het prioriteringskader in het ontwerpbesluit, afwijken van het 'first come, first served'-beginsel bij de behandeling van transportverzoeken. We verwachten dat de gemeente hierbij ook kan meebeslissen. Ditzelfde geldt voor het meebeslissen over het type aansluiting (woning/bedrijf/mts vastgoed) dat voorrang krijgt bij beschikbaarheid. Graag zien wij deze bevestiging.

Reactie: Liander is voorstander van de mogelijkheid om maatschappelijk te prioriteren. We onderschrijven het doel om het mogelijk te maken om sommige aanvragers met voorrang transportcapaciteit te bieden. Verdelen in tijden van schaarste is altijd het verdelen van de pijn, netbeheerders kunnen de keuze over maatschappelijke doelen niet maken.

Daarom zijn de netbeheerders, verenigd in Netbeheer Nederland, van mening dat het belangrijk is dat de keuze over de maatschappelijke doelen die wel of niet voor prioritering in aanmerking komen op de juiste plek worden gemaakt én dat er objectieve spelregels aan ten grondslag liggen. De rol van de netbeheerder moet nadrukkelijk beperkt blijven tot de toepassing en uitvoering van het prioriteringskader. De netbeheerder kan niet inhoudelijk beoordelen of een groot maatschappelijk belang wordt gediend dat prioritering rechtvaardigt. Daarom heeft Netbeheer Nederland in de [consultatiereactie](#)¹ drie alternatieve procedures benoemd. In de alternatieven stellen we voor hoe de rollen van betrokken partijen zuiver verdeeld en uitgevoerd kunnen worden. Een alternatief is, zo staat in de consultatiereactie, dat netbeheerders een volledigheidstoets gaan doen op de stukken die worden aangeleverd voor het verzoek om een geprioriteerde aansluiting op het net. Dit betekent dat door de netbeheerders niet naar de inhoud van aangeleverde stukken wordt gekeken en dat de stukken ook niet op volledigheid of juistheid worden gecontroleerd. Netbeheerders nemen dan het besluit tot prioritering op basis van aangeleverde, objectieve en geverifieerde informatie. Anders gezegd, in de documenten moet dan bijvoorbeeld staan of de aanvrager reeds een vergunning heeft en of het project aan het lokale bestemmingsplan voldoet, en de betreffende gemeente moet dat hebben bevestigd. Op deze manier blijft er een grote rol bij democratisch gekozen gezag om te kijken wie er voorrang moet krijgen op een netaansluiting.

Vraag: Betreft tekst: (pagina 16) "Vanuit elke provincie is in 2023 een eerste provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (pMIEK) opgesteld om over alle opgaven, sectoren en ketens heen integraal afwegingen en keuzes te maken wat we wél en wat niet op korte en lange termijn kunnen realiseren." Zienswijze: Het is niet duidelijk hoe de plannen uit het pMIEK zich verhouden tot de plannen uit het investeringsplan, we verwachten hierover verduidelijking in Q1 2024.

Reactie: Alle pMIEK projecten zijn opgenomen in het portfolio van de netbeheerders. De pMIEK projecten >25kV of die bijdragen aan knelpunten > 25kV zijn opgenomen in bijlage 5. Liander voegt een tabel toe aan het IP om de relatie tussen de pMIEKs en het IP te verduidelijken.

Zienswijze: Wij verwachten dat gemeente minimaal eens per kwartaal op de hoogte gehouden wordt van de actuele status hierbij. Er wordt hier gesproken over 2024 en 2025, we willen bevestiging dat er vanaf 2026 niet meer geschaald hoeft te worden bij nieuwbouw. Ook verwachten we in Q1 2024 een toelichting m.b.t. tijdelijke alternatieven voor geval een nieuwbouwproject geen aansluiting kan krijgen en krijgen we bevestiging dat de reeds geplande nieuwbouwplannen voor 2024 en 2025 wel tijdig aangesloten kunnen worden.

Reactie/Antwoord: U geeft aan behoefte te hebben aan inzicht ten aanzien van actuele maakbaarheid, specifiek voor woonwijken. Daarnaast vraagt u om bevestiging dat vanaf 2026 woningbouw volledig maakbaar is en de alreeds geplande nieuwbouwplannen voor 2024 en 2025 tijdig kunnen worden ontsloten. De weergave van reguliere investeringen zoals voor de woningbouw, gaan voorbij aan het doel van het investeringsplan. Uw gebruikelijke contactpersoon kan u wel verder meenemen in de planning die Liander in uw gemeente heeft. Die kan aangeven welke aangekondigde nieuwbouwplannen zijn opgenomen in de (voorlopige) operationele planning van Liander. Waar dit van toepassing is, kan daarmee ook worden gesproken over mogelijke tijdelijke alternatieven in het geval de realisatie van aansluitingen niet tijdig gereed kunnen zijn. Op basis van de scenario's van Netbeheer Nederland, geeft Liander de meest waarschijnlijke investeringsbehoefte weer in de zichtperiode t/m 2026. Wat daarvan maakbaar is, wordt beperkt door de beschikbaarheid van o.a. technici, materialen, en ruimte. Zoals elke voorspelling is deze aan verandering onderhevig. Liander kan daarom geen garanties geven over het moment waarop de maakbaarheidsproblematiek (ook specifiek op woningbouw) is opgelost. Temeer, omdat wij afhankelijk zijn van derden, zoals het hoogspanningsnet van TenneT. We kunnen daarom niet garanderen dat dit lukt. Wel heeft Liander het ontsluiten van woningbouw hoge prioriteit gegeven. De uitdaging van maakbaarheid is langjarig van aard, waarbij de effecten van initiatieven om te versnellen of vraag te reduceren, zoals beschreven in Hoofdstuk 2, zich niet laten meten tussen kwartalen. In dit investeringsplan houdt Liander rekening met de eerste effecten van die aanvullende maatregelen. In het IP2026 zullen wij dan ook terugkijken of 2024 en 2025 en in meer detail aangeven in welke mate dit effect heeft gehad. Daarbij hoort dan ook een actuele status en vooruitblik. Liander heeft zich ten doel gesteld om in 2030 voor elke klant een gepaste oplossing te bieden.

Vraag: Betreft tekst: (pagina 13) "In de gebouwde omgeving zullen kleinverbruik klanten in eerste instantie voornamelijk geconfronteerd worden met een oplopend aantal onopgeloste spanningsproblemen."

Zienswijze: Inwoners krijgen te maken met een oplopend aantal onopgeloste spanningsproblemen. We verwachten dat inwoners niet langdurig hinder ondervinden. Ook verwachten wij uitleg over wat dit precies inhoudt en hoe de inwoners hierover worden geïnformeerd. Ook inzicht in de verwachting wanneer dit alsnog opgelost gaat zijn, wat de consequenties zijn, en of dit spanningsprobleem voor levering en/of teruglevering geldt. Dit komt in het stuk niet duidelijk naar voren.

Reactie: U vraagt meer inzicht in het proces rondom de laagspanningsproblematiek. Het gaat hier om spanningsklachten voortkomend uit terug

¹ https://www.netbeheernederland.nl/_upload/RadFiles/New/Documents/BR-2023-2020_Zienswijze_NBNL_Ontwerpbesluit_Maatschappelijk_prioriteren.pdf

levering, dus overspanning. Klachten als gevolg van onderspanning worden apart afgehandeld met een hogere prioritering. Op onze website kunt u meer lezen t.a.v. de buurtgerichte aanpak en de effecten die uw bewoners daarvan zullen merken. Na melding van een overspanningsklacht wordt de bewoner geïnformeerd over ontvangst en na analyse de bijbehorende kwalificatie en dat wij dit gaan aanpakken. In dit geval met de buurtgerichte aanpak. Als de netaanpassingen zijn voltooid informeren wij de klant hierover en handelen we de spanningsklacht af. Via de buurtgerichte aanpak zorgt Liander er voor dat op portfolioniveau de snelste manier spanningsklachten worden opgelost en bovendien voorkomen, omdat het hele net wordt verzaaid in elke buurt. Meer informatie vindt u hier: - [Buurtaanpak stroomnet | Liander](#)², [Hoe ontstaan problemen met terugleveren? | Liander](#)³

Vraag: Betreft tekst: (pagina 6) "Hiermee verwacht Liander in de komende zichtperiode onder andere bijna 5.300 kilometer middenspanningskabels en 3.100 kilometer laagspanningskabels te leggen, en bijna 5.600 nieuwe middenspanningsruimten te realiseren." Zienswijze: In de huidige situatie betaalt de gemeente een vastrecht tarief per middenspanningsruimte voor de aansluiting. Door de grote toename aan spanningsruimtes, zullen deze kosten ook enorm toenemen. Het is onduidelijk wie deze kosten gaat betalen, wij verwachten op korte termijn hier duidelijkheid over te ontvangen.

Reactie: De Autoriteit Consument & Markt (ACM), de toezichthouder op de energiemarkt, stelt de tarieven van Liander vast. De wijze waarop de ACM de tarieven reguleert zorgt ervoor dat netbeheerders voldoende inkomsten hebben om hun wettelijke taken uit te voeren. Tegelijkertijd zorgt de tariefregulering ervoor dat afnemers niet te veel betalen. De tarieven gelden per aansluiting. Als basis voor de tarieven van Liander, dienen de efficiënte kosten die netbeheerders maken voor het beheer en onderhoud van het elektriciteitsnet en de investeringen in uitbreidingen van het net. We verwachten dat de netbeheerkosten de komende jaren verder zullen stijgen door de investeringen voor de overgang naar een duurzame samenleving. Tegenover de toegenomen investeringen staat ook dat het net meer door afnemers gebruikt wordt. De tarieven worden dus ook vaker in rekening gebracht. Daarnaast lijken de prijzen voor de inkoop van energie te stabiliseren en verwachten we dat de kosten van Tennet de komende jaren minder zullen stijgen. Voor specifieke vragen over welke effecten dit kan hebben voor de aansluitingen waarbij uw gemeente de eigenaar is, kunt u via uw Relatiemanager contact leggen met de juiste personen binnen Liander.

Vraag: Betreft tekst: (pagina 9) "In de volgende fase vindt overleg plaats tussen de netbeheerders en de ACM over eventuele wijzigingen in de informatiebehoefte van de ACM ten aanzien van het IP. Deze liggen vast in het Kader Informatiebehoefte van de ACM." Zienswijze: Het is onduidelijk hoe het evaluatieproces/monitoring er uit ziet. Gezien de snelle ontwikkelingen is een tussentijdse evaluatie belangrijk. Dit zien wij graag opgenomen worden. Ook verwachten we meer uitleg over op welke wijze en hoe vaak Liander het evaluatieproces/monitoring (van IP2024) vorm gaat geven.

Reactie: Netbeheer Nederland organiseert in januari een evaluatiesessie met stakeholders t.a.v. het totstandkomingsproces van het IP2024. We horen het graag indien u hiervoor uitgenodigd wilt worden.

Vraag: Betreft tekst: (pagina 12) alinea "Ruimtetekort" "Ook zijn er nieuwe onderstations en laagspanningskabels nodig. Een geschikte locatie vinden voor een nieuw station is niet eenvoudig. Deze moet namelijk voldoen aan allerlei voorwaarden, zoals geluidseisen. Ook moet het passen binnen het bestemmingsplan van de gemeente. Het is dus passen en meten. Bovendien is er niet veel ruimte beschikbaar. Dat zorgt ervoor dat de bouw van een station veel tijd kost. Hierdoor duurt het soms langer dan we willen om het elektriciteitsnet aan te passen om aan de grote vraag naar elektriciteit te voldoen." Zienswijze: Wij verwachten dat Liander in Q1 2024 uitleg geeft wat de gemeente Buren kan doen om dit proces te vergemakkelijken/versnellen zodat nieuwe stations sneller gebouwd kunnen worden.

Reactie: Goed om te horen dat de gemeente Buren haar rol wil pakken in het versnellen van realisatie van nieuwe stations. Een serieuze versnelling van de uitbreiding van het energienet kan alleen door samen - netbeheerders, aannemers, opdrachtgevers, overheden, bedrijven en burgers - anders met energie om te gaan en anders samen te werken in de uitvoering. De netbeheerders kijken er naar uit om de samenwerking met alle betrokken partijen verder te versterken en vanuit die samenwerking meer ruimte op het stroomnet te creëren. We verwijzen hiervoor ook graag naar de [uitvoeringsstrategie](#)⁴.

Vraag: Betreft paragraaf: 2.3 Fundamenteel andere aanpak om te versnellen. Betreft tekst: (pagina 16), alinea 'beter benutten net'. "Liander werkt aan het vergroten van het aandeel van slim laden. Op momenten dat elektrische auto's massaal worden opgeladen, neemt de belasting op het elektriciteitsnet fors toe. Door de auto's gespreid over de dag of nacht te laden neemt de belasting op piekmomenten af en wordt het net veel beter benut." Zienswijze: We verwachten duidelijkheid over hoe dit gaat worden toegepast in de praktijk en welke eventuele rol hierbij vanuit de gemeente wordt verwacht. Dit vergt namelijk een gedragsverandering bij eigenaren van elektrische auto's. Verder, in het plan komt opslag van energie wel aan bod, maar er wordt niet erg diep op ingegaan. We verwachten in Q1 2024 uitleg over de ontwikkelingen van opslagmogelijkheden en de verantwoordelijkheden en rollen die Liander daarbij ziet.

Reactie: Meer informatie ten aanzien van slim laden vindt u hier: [Slim Laden | Liander](#)⁵. Met congestiemanagement verdelen we de beperkte ruimte op het elektriciteitsnet. We stimuleren de klanten die dit kunnen om als het ware "buiten de spits te rijden", en dat geeft lucht voor andere klanten. Dit vindt plaats binnen het gereguleerde domein van de netbeheerder. Oplossingen zoals opslag of een directe verbinding tussen een opweklocatie en een verbruiker van elektriciteit vallen buiten het domein van de netbeheerder en worden derhalve niet uitgebreid genoemd in het investeringsplan. Marktpartijen kunnen een rol vervullen in oplossingen die achter de aansluiting plaatsvinden.

2 <https://www.liander.nl/buurtaanpak-elektriciteitsnet>

3 <https://www.liander.nl/consument/energie-opwekken-en-terugleveren/spanningsproblemen/gevolgen>

4 https://www.netbeheernederland.nl/_upload/RadFiles/New/Documents/Uitvoeringsagenda.pdf

5 <https://www.liander.nl/over-liander/transportschaarste/innovaties/slimladen>

Vraag: Betreft tekst: (pagina 52) "Het transport van waterstof is op dit moment geen wettelijke taak van de regionale netbeheerders. Wel hebben de ontwikkelingen op het gebied van waterstof impact op het gasnet van de toekomst"

Zienswijze: Volgens tabel 5-8 wordt een grote ontwikkeling in de waterstofvraag verwacht. Waterstoftransport is geen taak van Liander staat er in het stuk. Wij verwachten op korte termijn te vernemen welke partij hier wel voor verantwoordelijk is en hoe die partij ervoor gaat zorgen dat er in de toekomst kan worden voldaan aan de waterstofvraag.

Reactie: De netbeheerders hebben samen met de overheid en andere Klimaatakkoord-partners uitgesproken dat ze waterstof vanaf 2030 als mogelijke extra oplossing willen kunnen inzetten voor het duurzaam verwarmen van woningen en bedrijfspanden. Het Ministerie van EZK op dit moment samen met Netbeheer Nederland en het Interprovinciaal Overleg een onderzoek uit naar de vraag en ordening van de regionale infrastructuur voor waterstof. Dit onderzoek zal in het tweede kwartaal van 2024 meer duidelijkheid moeten geven over de bijbehorende snelheid en kosten van de aanleg. Zie ook [Waterstof - Netbeheer Nederland](#)⁶ voor meer informatie. Het is niet aan Liander om te bepalen wie de wettelijke taak voor het regionale transport van waterstof toebedeeld krijgt. Liander wil deze graag krijgen, in dat geval wordt Liander verantwoordelijk voor het transport van waterstof zoals we dat nu zijn voor aardgas en groen gas. Liander zal echter wettelijk niet verantwoordelijk worden voor het zorgen voor voldoende aanbod van waterstof zoals we dat nu ook wettelijk niet mogen voor aardgas. Dit zal een taak zijn voor energieleveranciers.

Vraag: In de afbeelding "Liander investeert in Gelderland" staat dat er rondom de gemeente Buren nieuwe stations en uitbreidingen komen. Bij Culemborg komt een nieuw station, maar volgens bijlage 5 wordt verwacht dat dit knelpunt pas in 2028-2030 opgelost is. Er wordt aangegeven: "Dit knelpunt wordt naar verwachting later verholpen dan het moment van optreden door doorlooptijd en maakbaarheid van benodigde investering en afhankelijkheid van TenneT". Verder worden volgens de afbeelding verdeelstations Buurmalsen en Zwarte Paard uitgebreid en komt er in de buurt van Zwarte Paard ook een nieuw station. Naar verwachting is de elektriciteit in de gemeente Buren afkomstig van deze stations. Graag bevestiging of dit juist is. In bijlage 5 van de investeringsplannen zien we niet terug wanneer Buurmalsen en Zwarte Paard op de planning staan om te bouwen en/of uit te breiden/vervangen. We verwachten in Q1 2024 inzicht in de planning m.b.t. deze stations. Aangezien oplevering in Culemborg pas in 2028-2030 is, verwachten wij dat deze verdeelstations op kortere termijn uitgebreid worden. Gemeente Buren wordt op dit moment gevoed door verdeelstation Culemborg, Buurmalsen, Zwarte Paard, Veldsteeg, de Medel en Tiel.

Reactie: De investeringen die genoemd staan in bijlage 5 betreffen de majeure investeringen aan verdeelstations boven de 25kV. Verdeelstation Zwarte Paard en Buurmalsen betreffen 10kV regelstations en zijn daarom niet opgenomen in bijlage 5. Verdeelstation Buurmalsen wordt vanaf 2029 uitgebreid en verdeelstation Zwarte Paard vanaf 2030. 16 november 2022 heeft Liander een bezoek gebracht aan uw gemeenteraad om een toelichting te geven over het elektriciteitsnet in de gemeente Buren. Hierin zijn onder andere de uitbreidingsplannen gedeeld van de verdeelstations die gemeente Buren voorzien van elektriciteit. 9 januari 2024 brengt Liander opnieuw een bezoek aan uw gemeenteraad waarin onder andere aandacht zal worden besteed aan de uitbreidingsplannen en de planning. Mocht u aanvullende vragen hebben, dan kunt u contact opnemen met uw Relatiemanager.

15 RES-regio Holland Rijnland

Zienswijze

Geachte heer, mevrouw,

Voor u ligt de zienswijze van de RES-regio Holland Rijnland op het recentelijk ter consultatie aangeboden investeringsplan van Liander. Vanuit de regio Holland Rijnland zijn we enthousiast dat er een Investeringsplan 2024 vanuit Liander ligt. Investeringsplannen in de energie-infrastructuur in brede zin zijn van groot belang voor onze regio. Deze zienswijze vormt de gezamenlijke reactie van de regio op het concept van de investeringsplannen en weerspiegelt daarmee het gezamenlijke belang van de diverse gemeenten en waterschap binnen onze regio. Vanuit individuele gemeenten binnen onze regio ontvangt u mogelijk ook zienswijzen.

De afgelopen jaren werken we binnen de regio goed samen met Liander, aan trajecten als de Regionale Omgevingsagenda (ROA), de Regionale Energiestrategie (RES) en het zoeken naar versterking en uitbreiding van het elektriciteitsnetwerk. Deze zienswijze is vooral bedoeld ter ondersteuning van deze samenwerking en om de opgaven te expliciteren waar we momenteel al gezamenlijk aan werken.

Naar aanleiding van bestudering van het Concept Investeringsplan vragen we graag aandacht voor de onderwerpen:

1. Transparantie in de overwegingen van de investeringen.
2. Versterken van gezamenlijk dialoog tussen netbeheerder, gemeenten en de regio.
3. In beeld krijgen van de lange termijnvisie tot 2050.
4. Onzekerheid over opname van pMIEK projecten en aansluiten van data.
5. Urgentie Barrepolder 150 KV/station en Sassenheim 150 KV/station.
6. Belang van Elektriciteitsnetwerk voor Waterzuivering
7. Noodzaak van Elektriciteit voor Ontwikkeling van Warmtenetten en Geothermiebronnen

Deze worden hieronder achtereenvolgens nader toegelicht.

6 <https://www.netbeheernederland.nl/dossiers/waterstof-56>

1. Transparantie in de overwegingen van de investeringen

De onderbouwing voor de keuze van de investeringen is soms lastig te herleiden. Onvoldoende duidelijk is hoe bepaald is welke locaties in onze regio aangewezen voor uitbreiding, wat zijn daarvoor de overwegingen zijn? Dat geldt enerzijds voor de prioritering van investeringen die zijn opgenomen in het Investeringsplan: hoe zijn deze bepaald? Anderzijds geldt dat ook voor eventuele prioritering binnen de uitvoering van het investeringsplan: hoe wordt bij eventuele beperkte maakbaarheid keuzes gemaakt tussen projecten? Meer inzicht hierin is waardevol en biedt houvast voor de regio.

2. Versterken van gezamenlijk dialoog tussen netbeheerder, gemeenten en de regio

De investeringsplannen zijn binnen onze regio gepresenteerd door de netbeheerder als gegeven. Met als uitkomst waar en wat Liander voornemens is te investeren. Onvoldoende duidelijk is of en op welke manier de regio en gemeenten hierin invloed (kunnen) hebben, met name in de totstandkoming van het concept. De netbeheerder bepaalt hierbij de koers en de regio en specifieke gemeenten volgen. Graag roepen wij u op om dit nadrukkelijker in dialoog vorm te geven, waarbij alle betrokken partijen betrokken worden vanuit hun eigen rol om zo gezamenlijk op zoek gaan naar optimale keuzes. Actieve betrokkenheid van alle partijen zal bijdragen aan het creëren van meer herkenning en draagvlak voor de investeringsplannen. Dit vraagt ook een actieve houding en informatievoorziening vanuit regio en gemeenten. Verwachting is dat dit niet alleen leidt tot effectievere investeringen maar ook tot snellere realisatie van de energie-infrastructuur in de regio.

3. In beeld krijgen van de lange termijnvisie tot 2050

De huidige investeringsplannen kijken vooruit naar de komende tien jaar. Met het oog op de grote opgaven (ruimtelijk economisch, maar ook in het energiesysteem zelf) is het van belang om waar mogelijk meer zicht en grip te krijgen op de verwachte omvangrijke investeringsopgave die zich hierna aandient. We roepen u op om gezamenlijk met ons vroegtijdig aan de slag te gaan met het verkennen van de investeringen die nodig zijn tot 2050, zodat we proactief kunnen inspelen op de toekomstige behoeften en uitdagingen.

4. Onvoldoende zekerheid over opname van pMIEK projecten en aansluiten van data

Op 1 juli 2023 is het pMIEK 1.0 van Zuid-Holland succesvol opgeleverd, waarin de projecten van de provincie Zuid-Holland, inclusief die binnen Regio Holland Rijnland, voor de komende 10 jaar zijn opgenomen. Onvoldoende duidelijk is of alle projecten uit pMIEK voor de regio Holland Rijnland opgenomen zijn in het huidige investeringsplan. Mogelijk wordt dit veroorzaakt door het gebruik van verschillende benamingen voor dezelfde projecten, maar dit vraagt uitsluitel. Daarnaast verschillen de plannings van enkele pMIEK-projecten en die in de investeringsplannen. In de bijlage van deze brief treft u de concrete pMIEK-projecten opgenomen die niet direct herleidbaar zijn in de investeringsplannen en waarvan de plannings lijken te verschillen. Ons verzoek is om hierover uitsluitel te geven en dit zo mogelijk in lijn te brengen met hetgeen in het pMIEK is opgenomen.

5. Urgentie Barrepolder 150 KV/station en Sassenheim 150 KV/station

Naar aanleiding van de huidige en naar verwachting aanhoudende en mogelijk toenemende netcongestie in de regio Holland Rijnland vragen we aandacht voor de ontwikkeling van het 150 KV/station Barrepolder. Dit vraagt om het in gezamenlijkheid tussen regio, gemeenten en netbeheerder(s) bewaken van de planning om dit station in 2028 in bedrijf te hebben. Bovendien benadrukken wij de urgente noodzaak tot uitbreiding van het 150 kV station Sassenheim. Een dergelijke uitbreiding zal voorzien in de elektriciteitsbehoeften van de gehele Duin- en Bollenstreek en vormt een voorwaarde voor de bouw van nieuwe 50 kV stations in Hillegom, Lisse en Noordwijkerhout. Het vergroten van de netcapaciteit is van groot belang, en dit begint bij de optimalisatie van de grotere stations. Het verouderde karakter van het Sassenheim station benadrukt de noodzaak om deze infrastructuur uit te breiden om zo de juiste ontwikkelingen mogelijk te maken. Daarnaast staat het 150 kV station Sassenheim als prioriteit vermeld in de Provinciale Meerjarenprogramma Infrastructuur, Economie en Klimaat (pMIEK). Bovendien is de verdere ontwikkeling van aardwarmte afhankelijk van de capaciteitsuitbreiding van dit station. Vanzelfsprekend zijn we bereid om hierover verder in overleg te treden om te bezien wat eventueel, ook vanuit onze kant, aanvullend nodig en mogelijk is om de werkzaamheden rondom de 150 KV stations Barrepolder en Sassenheim te borgen.

6. Belang van Elektriciteitsnetwerk voor Waterzuivering

Regionale waterzuiveringsinstallaties (RWZI's), riool- en poldergemalen zijn van vitaal belang voor de af- en aanvoer en zuivering van water. Een betrouwbaar elektriciteitsnetwerk is cruciaal om deze systemen goed te laten functioneren, vooral met de verwachte groei van woningen en het toenemende elektriciteitsverbruik bij zuivering, bijvoorbeeld door de verwijdering van medicijnresten. Netcongestie treft ook waterschappen steeds vaker, wat de uitvoering van taken in gevaar brengt. Het vermijden van deze situatie is van groot belang, gezien de aanzienlijke risico's bij uitval van deze essentiële functies. Daarom moet het waterthema meer aandacht krijgen in gesprekken met netbeheerders en resulterende investeringsplannen, om een betrouwbare werking van deze vitale infrastructuur te waarborgen.

7. Noodzaak van Elektriciteit voor Ontwikkeling van Warmtenetten en Geothermiebronnen

Het is van cruciaal belang om de relatie tussen de ontwikkeling van warmtenetten, waaronder geothermiebronnen, en de beschikbaarheid van elektriciteit te benadrukken. Het ontbreken van voldoende elektriciteit voor deze ontwikkelingen kan de realisatie van warmtenetten ernstig belemmeren. Wanneer deze projecten geen prioriteit krijgen of niet worden gefaciliteerd, zal dit resulteren in een onmogelijkheid om warmtenetten te implementeren. Als gevolg hiervan kan de warmtevraag gedwongen worden tot elektrificatie, waardoor het initiële probleem verder escaleert. Het is daarom van groot belang om te focussen op initiatieven die het elektriciteitsnet ontlasten, zoals het faciliteren en mogelijk maken van warmtenetten. Door deze ontwikkelingen te ondersteunen wordt niet alleen de energievraag op een duurzame wijze ingevuld, maar wordt tevens een dringende behoefte aan elektriciteit voor warmtevoorziening aangepakt.

Wij vertrouwen erop u hiermee geïnformeerd te hebben over onze aandachtspunten en vernemen graag uw reactie.

Reactie

Zienswijze 1: Transparantie in de overwegingen van de investeringen

Liander formuleert voor alle capaciteitsknelpunten, die we op basis van de scenario's verwachten, oplossingsmaatregelen. Majeure investeringen die op dit moment worden verwacht, zijn in het investeringsplan 2024 opgenomen.

Prioritering kan enkel als gevolg hebben dat investeringen later in de tijd worden gerealiseerd. We prioriteren (arbeids)capaciteit per type werk per jaar per regio onder een kader, dit is toegelicht in paragraaf 4.4. van het investeringsplan 2024.

Er is geen sprake van regionale toewijzingen, daar dit in de uitvoering primair onderhevig is aan zaken aangaande status van voorbereiding, vergunningen, grondverwerving en de volgorde van klantvragen

Zienswijze 2: Versterken van gezamenlijk dialoog tussen netbeheerder, gemeenten en de regio

Wij begrijpen uw oproep om stakeholders te betrekken bij de infrastructurele keuzes. Het investeringsplan 2024 is tot stand gekomen dankzij de waardevolle inbreng van verschillende stakeholders. Zij hebben belangrijke input geleverd aan de hand waarvan we de scenario's uit dit plan hebben opgesteld. Want ondanks al onze inspanningen, kunnen we het niet alleen. Het is een opgave die we alleen samen kunnen realiseren.

Netbeheerders hebben de wettelijke verplichting om te investeren in de bestaande netten (elektriciteit en gas) en deze goed te onderhouden en in stand te houden, de veiligheid te waarborgen en betrouwbaarheid van de netten te garanderen. Op basis hiervan worden onze investeringen bepaald. De netbeheerders gebruiken hiervoor, naast de bovengenoemde stakeholders, verschillende bronnen, waaronder het provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (pMIEK) en het Energiesysteem Actieplan (ESAP) dat we samen verder vorm aan het geven zijn. Beide producten komen dus tot stand door een brede samenwerking, waarbij onder andere de gezamenlijke provincies, netbeheerders, gemeenten actief betrokken zijn. Wij hopen samen met u dit in de toekomst verder vorm te geven

Zienswijze 3: In beeld krijgen van de lange termijnvisie tot 2050

Liander deelt de mening dat de grote opgaven waar we voor staan het noodzakelijk maken verder dan 10 jaar vooruit te kijken. Hoewel de zichtperiode van het investeringsplan tien jaar is, kijken we op verschillende plekken verder vooruit.

Op 12 oktober hebben de Nederlandse netbeheerders gezamenlijk, onder de vlag van Netbeheer Nederland, het eindrapport van de tweede editie van I3050 gepubliceerd. Het rapport geeft de impact weer van de vier scenario's op het Nederlandse energiesysteem. De vermogensontwikkeling die volgt uit de scenario's en concrete klantvragen wordt vertaald naar een belastingprognose. Op basis van prognoses wordt het netontwerp gemaakt. Per voedingsgebied wordt de beoogde eindsituatie voor de lange termijn in de netvisie vastgelegd. Dit is een schetsmatige invulling van hoe het elektriciteitsnet er over 40 jaar uitziet: de invoedingspunten, transportringen en globale nettopologie.

De recent gestarte eerdergenoemde Energiesysteem Actieplan (ESAP) speelt hierin een belangrijke rol. We onderschrijven uw oproep om hier gezamenlijk en vroegtijdig mee aan de slag te gaan dan ook volledig en waarderen de samenwerking hierop. Naast het Energiesysteem Actieplan (ESAP) roepen we vooral op om de komende periode samen aan de slag te gaan met de warmtenet ontwikkeling in uw regio. Om de toekomstige elektrische infrastructuur robuust te houden is een grootschalige ontwikkeling van warmtenetten in de regio randvoorwaardelijk. Dit moet een belangrijk onderdeel vormen van de energievisie

Zienswijze 4: Onvoldoende zekerheid over opname van pMIEK projecten en aansluiten van data

Liander maakt gebruik van een afwegingskader om de majeure uitbreidingsinvesteringen binnen een regio ten opzichte van elkaar te prioriteren. Binnen dit afwegingskader krijgen projecten binnen het provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (pMIEK) meer gewicht. De toekenning van een pMIEK-status geeft een investering daardoor een hogere prioriteit dan de investering zonder pMIEK-status had. Dit kunt u terugvinden op pagina 41 van het investeringsplan 2024.

Voor Holland Rijnland zijn alle projecten zoals die vermeld zijn in het provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (pMIEK) 2023 opgenomen. Om de leesbaarheid te vergoten, zorgen we ervoor dat er een bijlage komt met daarin de projecten die binnen het provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (pMIEK) vallen en de benamingen zoals we die gebruiken in ons Investeringsplan 2024. Daarin komt ook een indicatieve planning. Als de ingebruikname (IBN) in ons Investeringsplan na 2026 ligt, gebruiken we een tijdsframe, maar het uitgangspunt voor de PMIEK projecten blijft vooralsnog de datum zoals is vastgelegd in het document "PMIEK Zuid-Holland 2023"

Zienswijze 5: Urgentie Barrepolder 150 KV/station en Sassenheim 150 KV/station

Samenwerking is van cruciaal belang om de aanpak van netcongestie topprioriteit te maken. Hiervoor werken we nauw samen met kabinet, het Interprovinciaal Overleg, de Vereniging Nederlandse Gemeenten, VNO-NCW, marktpartijen en Netbeheer Nederland, de aanpak van netcongestie topprioriteit maken. Binnen de provincie zijn de door u genoemde stations opgenomen in het provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (pMIEK) zodat zij de aandacht krijgen zoals u ook aangeeft. We zijn blij met de samenwerking in Holland Rijnland en gaan graag verder met elkaar in gesprek over de Barrepolder/HWRD en Sassenheim

Zienschwize 6: Belang van Elektriciteitsnetwerk voor Waterzuivering

Liander verwijst voor dit onderwerp naar het codewijzigingsbesluit 'prioriteringsruimte bij transportverzoeken'. Prioritering betekent overigens niet dat er extra ruimte op de elektriciteitsnetten beschikbaar komt. Op een andere manier capaciteit verdelen, maakt de koek nog niet groter. Daarbij benadrukken netbeheerders dat voorrang geven aan de ene partij ook inhoudt dat anderen mogelijk langer op transportcapaciteit moeten wachten. Verdelen in tijden van schaarste is altijd het verdelen van de pijn.

Daarom zijn de netbeheerders, die zijn verenigd in Netbeheer Nederland, van mening dat het belangrijk is dat de keuze over de maatschappelijke doelen die wel of niet voor prioritering in aanmerking komen op de juiste plek worden gemaakt én dat er objectieve spelregels aan ten grondslag liggen.

Netbeheer Nederland blijft van mening dat de rol van de netbeheerder nadrukkelijk beperkt moet blijven tot de toepassing en uitvoering van het prioriteringskader. De netbeheerder kan niet inhoudelijk beoordelen of een groot maatschappelijk belang wordt gediend dat prioritering rechtvaardigt.

Om te zorgen dat er zoveel mogelijk ruimte komt voor deze vitale voorzieningen, helpt het wanneer er flexibiliteit komt en door nieuwe ontwikkelingen met zo laag mogelijke capaciteitsvraag te ontwikkelen. Denk aan nieuwbouwterreinen en nieuwe bedrijfsterreinen.

Zienschwize 7: Noodzaak van Elektriciteit voor Ontwikkeling van Warmtenetten en Geothermiebronnen

Dit klopt helemaal; warmte is hard nodig om de elektriciteitsnetten minder te belasten en ruimte te laten voor economische groei, nieuwbouw en verduurzaming. Warmtebronnen maken ook gebruik van elektriciteit (bv geothermie). Daarom dienen overheden en de netbeheerder samen te werken aan het integrale energiesysteem van de toekomst, zodat er een planbaar en maakbaar energiesysteem wordt ontwikkeld voor de regio. Specifiek in Holland Rijnland betekent dit dat alle overheden samen met Gasunie, warmteproducenten en warmtegebruikers een plan moeten maken en dit ook moeten borgen om te zorgen dat we de warmte ook zo goed mogelijk benutten en verdelen. Wij denken hier graag met u actief op mee

16 Provincie Gelderland

Zienschwize**1. pMIEK Gelderland:**

Voor de provincie is van belang om te weten of de projecten die in het pMIEK Gelderland zijn vastgesteld ook inderdaad uitvoering krijgen in het IP 2024, inclusief de planning en knelpunten.

Concreet gaat het om de volgende pMIEK projecten:

1. Onderstation A,B,C,D (Rivierenland)
2. Onderstation Dodewaard
3. Onderstation Kattenberg
4. Onderstation Duiven
5. Onderstation Wylerbergmeer
6. Onderstation Beuningen
7. Onderstation Mariënelde
8. Cluster Ede
9. Onderstation Wageningen-West
10. Onderstation Nijkerk-West
11. Onderstation Harselaar
12. Cluster Nunspeet
13. Onderstation Hattem
14. Onderstation Apeldoorn-Zuid
15. Onderstation Eerbeek

In het IP worden andere codes en benamingen gebruikt waardoor het niet duidelijk is of en hoe pMIEK-projecten nu concreet worden uitgevoerd. Voor het vervolg zien wij graag eenduidige projectnamen in pMIEK en in het IP zodat de status en voortgang te herleiden is.

Voor IP 2024 vernemen we van alle pMIEK projecten graag de status, planning en eventuele knelpunten. Wij willen vanuit GEIS spoor 1 deze projecten actief monitoren en meehelpen om knelpunten op te lossen. Hiervoor zien wij graag een voorstel tegemoet.

2. Onderstation Hattem:

Daarnaast vragen we specifiek voor het Onderstation Hattem een toelichting op de planning. Hierover zijn door Provinciale Staten vragen gesteld, omdat de planning naar achteren is geschoven. De oorzaken liggen bij TenneT, maar ook bij Liander. Gelet op het grote belang voor de ruimtelijke economische ontwikkeling in Noord-Veluwe roepen wij u op met betrokken gemeenten en provincie in gesprek te gaan over mogelijke (tijdelijke) oplossingen.

3. betreft tekst "technische keuzes", "andere aanpak" en "beter benutten" in paragraaf 2.2

Op pagina 13 staan de expliciete (veelal technische) keuzes van Liander. Worden hier nog de maatschappelijke afwegingen aan toegevoegd? In hoeverre zijn de stakeholders van Liander hierin meegenomen?

Onder "Andere aanpak" vanaf pagina 14, 'Planmatige aanpak': Waarin verschilt de planmatige aanpak met de huidige aanpak? Wat betekent dit voor gemeenten?

Vraag reduceren: lukt het Liander vanuit haar rol om dit ook waar te maken? Wat is daarvoor nodig?

Beter benutten: er staat niks over andere soorten contracten met beperkingen overdag en capaciteit in de nacht bijvoorbeeld. Netbewust laden komt hier impliciet naar voren, maar wordt niet expliciet benoemd. Dat kan wel een (wezenlijke) bijdrage vormen.

Er zijn profielen die leiden tot 1 of meerdere overschrijdingen. Hoe zien deze overschrijdingen eruit (kwartieren, aantal keer per jaar)?

Reactie

Punt 1: p-MIEK in relatie tot IP

U gaf aan dat het voor de provincie van belang is om te weten of de projecten die in het pMIEK Gelderland zijn vastgesteld ook inderdaad uitvoering krijgen in het IP 2024, inclusief de planning en knelpunten.

De feedback die onder andere Gelderland hierop gaf heeft ervoor gezorgd dat we een verbeteringslag hebben gemaakt in de definitieve versie van het IP dat binnenkort gedeeld zal worden. In de nieuwe versie hebben we een match gemaakt tussen het pMIEK Gelderland en de investeringen in het IP. Op die manier wordt snel inzichtelijk hoe de pMIEK projecten van Gelderland uitvoering krijgen in het IP van 2024.

Punt 2: onderstation Hattem

U vroeg specifiek voor het Onderstation Hattem om een toelichting op de planning. Hierover zijn door Provinciale Staten vragen gesteld, omdat de planning naar achteren is geschoven. Gelet op het grote belang voor de ruimtelijke economische ontwikkeling in Noord-Veluwe roep je Liander op met betrokken gemeenten en provincie in gesprek te gaan over mogelijke (tijdelijke) oplossingen.

Uw oproep om met elkaar in gesprek te gaan over mogelijke (tijdelijke) oplossingen is helder. De planning van Onderstation Hattem is inderdaad verschoven. We hebben een personeelstekort. Met name van mensen die de technische kant van het station afronden. Om metingen te kunnen uitvoeren en de installatie in het station te beveiligen. Dit is hoog technisch werk. Door het tekort hebben we opnieuw naar onze planning moeten kijken en dit betekent helaas dat voor station Hattem geldt dat de huidige verwachting is dat het station in 2031 wordt opgeleverd. We werken er hard aan om de kritische capaciteit te verhogen, om zo meer werk te kunnen maken. Dat doen we op verschillende manieren. Onder andere met een bedrijfsschool specifiek voor deze technische capaciteit. We beseffen dat dit vervelend nieuws is en blijven graag met de provincie en de gemeente in gesprek. We gaan als Liander vanzelfsprekend graag het gesprek aan over de situatie rondom onderstation Hattem.

Punt betreffende hoofdstuk 2 IP

U vraagt of de maatschappelijke afwegingen worden toegevoegd aan de expliciete keuzes van Liander en in hoeverre wij daar onze stakeholders daarin betrekken. Om tot een gewogen investeringsplan te komen, maakt Liander eerst strategische prioriteringskeuzes. Deze zijn onder andere gewogen op maatschappelijke impact, zoals aansluittermijnen. Een aantal van de specifieke keuzes die wij daarin maken zijn op pagina 13 benoemd. In de uiteindelijke realisatie van dit Investeringsplan, gaan wij graag in gesprek met stakeholders om daar actuele en lokale maatschappelijke afwegingen te maken.

Punt Onder "Andere aanpak" vanaf pagina 14

U vraagt waarin de planmatige aanpak met de huidige aanpak verschilt. Wat betekent dit voor gemeenten?

De netbeheerders zijn van mening dat de versnelling van de energietransitie vraagt om een nieuwe fase in de aanpak van de problematiek. Het vraagt van netbeheerders en overheden een serieuze versnelling van de uitbreiding van het energienet. Dat kan alleen door samen - netbeheerders, aannemers, opdrachtgevers, overheden, bedrijven en burgers - anders met energie om te gaan en anders samen te werken in de uitvoering.

Om de planmatige aanpak optimaal te laten verlopen, moeten keuzes voor energiedragers en de ruimtelijke ordening vroegtijdig gemaakt zijn. Het is belangrijk dat gemeenten en provincies bij gebiedsontwikkelingsplannen al vanaf het begin rekening houden met de energievoorziening, zodat de benodigde ruimte, materialen en mensen tijdig georganiseerd kunnen worden. Dat vraagt samenwerking tussen sectoren en een stevige rol voor uitvoerende partijen. Door ver genoeg vooruit te durven kijken en keuzes te maken over energie-oplossingen komen we gezamenlijk tot een planning. We verwijzen graag naar de [uitvoeringsstrategie](#) voor een uitgebreider beeld van de planmatige aanpak.

Punt vraag reduceren

Ten aanzien van de vraag reduceren stelt u de vraag of het Liander lukt vanuit haar rol om dit ook waar te maken. En wat is daarvoor nodig?

We werken op verschillende manieren aan het verminderen van de vraag naar transportcapaciteit (pijler 2 van onze strategie). Zo voorzien we onze klanten van informatie waarmee ze beter kunnen inspelen op de beschikbare energie op dat moment. En benadrukken we samen met de overheid het belang van energiebesparende maatregelen voor consumenten en bedrijven. Bijvoorbeeld door onze klanten te stimuleren de energiemanagementsystemen achter de meter te gebruiken. Ook werken we samen met onder andere provincies, gemeentes en collega-netbeheerders aan slimme keuzes in de verschillende regio's van ons verzorgingsgebied. Zo worden ruimtelijke keuzes afgestemd op waar wij nog ruimte hebben in het net, waar we het net moeten uitbreiden en waar we kansen zien voor andere energiedragers zoals warmte en waterstof.

Punt beter benutten

U geeft aan dat er in het IP niks staat over andere soorten contracten met beperkingen overdag en capaciteit in de nacht bijvoorbeeld. Netbewust laden komt hier impliciet naar voren, maar wordt niet expliciet benoemd. Dat kan wel een (wezenlijke) bijdrage vormen.

Het beter benutten van het net is een belangrijke strategische pijler van Liander. Zowel netbewust laden als alternatieve contractvormen zijn daar belangrijke onderdelen van, zoals u terecht opmerkt. Netbewust (of slim) laden kan inderdaad helpen bij het niet overbelasten van het net. In de vijfde bullit op pagina 16 van het Investeringsplan wordt slim laden benoemd. Meer informatie ten aanzien van slim laden vindt u hier: [Slim Laden | Liander](#)¹. Alternatieve contractvormen zijn nodig om slimmer gebruik te maken van de beschikbare capaciteit, om die reden benoemen we dit op pagina 16 van het Investeringsplan. We verwijzen hiervoor ook graag naar de [uitvoeringsstrategie](#)².

Punt profielen

Tenslotte geeft u aan: er zijn profielen die leiden tot 1 of meerdere overschrijdingen. Hoe zien deze overschrijdingen eruit (kwartieren, aantal keer per jaar)?

De profielen kunnen per station verschillen, maar over het algemeen heeft Liander met name pieken in afname (levering) in de winter (op de koudste dagen) in de ochtend en in de avond. De pieken op teruglevering vinden in Gelderland, met name door veel opwek van zon, plaats in de zomer juist rond het middaguur. Op dit moment is het niet alleen relevant om te kijken naar de pieken en de ruimte buiten de pieken in het net van Liander, maar ook naar die van de nationale netbeheerder TenneT. De situatie op het net van TenneT is met de huidige congestie in Gelderland, zowel voor afname als teruglevering, voorwaardelijk.

17 Gemeente Waadhoeke

Zienswijze

De afgelopen tijd heeft Liander hard gewerkt aan het Investeringsplan 2024. Op 1 november 2023 is het concept investeringsplan met bijbehorend persbericht openbaar gemaakt en nodigde u ons uit om hierop een zienswijze te geven. Waadhoeke heeft kennis genomen van het Investeringsplan 2024 en geeft hierbij haar zienswijze over het Investeringsplan.

De afgelopen jaren worden we door de versnelling van de energie- en warmtetransitie, maar ook door de vele geopolitieke ontwikkelingen, steeds vaker geconfronteerd met problemen met betrekking tot netcapaciteit. Hierdoor ontstaat er veel onzekerheid bij overheden, bedrijven en inwoners. Goed nieuws is dat er de laatste jaren ook veel meer wordt samengewerkt binnen Fryslân met gemeenten en provincie onderling, maar ook met maatschappelijke partijen, bedrijven en netbeheerders. En dat is hard nodig om de huidige problemen op te lossen, maar ook om de hoge ambities die bijv. Waadhoeke heeft, ook waar te kunnen maken. Nieuw is dan ook dat naast overleg met gemeenten en belanghebbenden voor het eerst ook de projecten uit het provinciale Meerjarenprogramma Infrastructuur, Energie&Klimaat (pMIEK) zijn opgenomen. Juist hierom zijn we ook verrast dat er in het Investeringsplan 2024 nog niet gesproken wordt over uitbreiding of vernieuwing van onderstation Herbaijum. Dit terwijl al lang bekend is dat het onderstation in 2025, en wellicht eerder, niet meer toereikend is. En daarbij komt nog dat een nieuw onderstation door én de gemeenten én de netbeheerders zelf als noodzakelijk wordt gezien en daarom ook is opgenomen in de pMIEK.

Om het belang van investeringen in de energie-infrastructuur kracht bij te zetten heeft Waadhoeke het voortouw genomen om samen met grootverbruikers, belanghebbenden, inwoners, energiecoöperaties én netbeheerders een langjarige strategie op te stellen. Deze strategie, die wij het 'Energielandschap Waadhoeke' noemen is een intensief traject waarin wij als gemeente samen met de netbeheerders regie voeren over hoe we én de energie- en warmtetransitie voor onze inwoners en bedrijven mogelijk kunnen maken en versnellen, vraag en aanbod beter kunnen combineren door te gaan centreren én het zo belangrijke ondersteunende netwerk van Liander en Tennet daarbij willen ontlasten door duurzame opwek mogelijk te maken nabij het huidige of nieuwe onderstation bij Herbaijum. Tegelijkertijd biedt de langjarige strategie van de gemeente ook houvast voor netbeheerders en kunnen we gezamenlijk sneller locatiekeuzes maken en vergunningprocedures versnellen.

1 <https://www.liander.nl/over-liander/transportschaarste/innovaties/slimladen>

2 https://www.netbeheernederland.nl/_upload/RadFiles/New/Documents/Uitvoeringsagenda.pdf

Het 'Energielandschap Waadhoeke' kan daarom een breedgedragen voorbeeldproject zijn waarin we grootschalige opwek op een juiste manier in het landschap opnemen. Maar daarnaast ook zorgen voor lokaal eigendom en tegelijkertijd andere uitdagingen in het beoogde gebied, zoals de neergang in biodiversiteit en de toenemende verzilting aan kunnen pakken. Dit zal voor het Rijk en de Provincies belangrijk zijn omdat zij ook bezig zijn met de NOVEX, waarin we alle uitdagingen waar Nederland voor staat binnen de beperkte hoeveelheid grondgebied op moeten lossen. Dat het Rijk en de provincie bovenstaande strategie met interesse volgen blijkt wel uit het feit dat het onderdeel is van de zojuist ondertekende Regionale Noord West en dat bijv. het provinciale onderzoek naar Energiehubs (als basis voor de provinciale Energievisie) een duidelijke link heeft met het Energielandschap Waadhoeke.

Natuurlijk beseffen wij ons dat de economische factor een grote rol speelt in de investeringen in onze provincie. Maar ook voor de regio Franeker en Harlingen is een duurzame economische ontwikkeling van groot belang. Daarnaast willen wij benadrukken dat er afspraken zijn gemaakt in Parijs die doorwerken in het landelijke Klimaatakkoord en vervolgens terecht komen in de regionale RES-en. Om deze doelstellingen te halen is ook teruglevering van schone energie essentieel voor de toekomst. Daar kunnen landelijke gemeenten als Waadhoeke een grote rol in gaan spelen. Dat belang zien wij onvoldoende terug in het concept Investeringsplan 2024.

Wij vragen aan u om nu al, en niet pas bij het Investeringsplan 2026, het nieuwe onderstation, zoals ook in de pMIEK omschreven, op te nemen in het Investeringsplan 2024.

Reactie

De noodzaak van een nieuw onderstation in de regio rondom Herbaijum blijkt uit onder andere de regioanalyse en is daarom meegenomen in de pMIEK. Hierin is opgenomen voor dit station: "Mogelijk 110/20 kV-station in de omgeving van Harlingen/Franeker dat wordt aangesloten op nieuw te traceren 110 kV-kabels. De nog op te stellen gezamenlijke netvisie en aanvullende studies zullen uitwijzen of en waar dit station gerealiseerd zal worden."

Omdat de netvisie en de aanvullende studies (samen met TenneT) nog moeten plaatsvinden kunnen we dit onderstation nog niet opnemen in het huidige Investeringsplan.

18 Gemeente Weststellingwerf

Zienswijze

1. Met betrekking tot het Ontwerp investeringsplan 2024 van Liander hebben we de volgende vragen ontvangen:

- Sluiten de investeringen aan bij het beeld dat jouw gemeente/organisatie heeft van wat er in jullie regio of branche nodig is?
- Herken je de gemeente/organisatie in de beschrijvingen van de ontwikkelingen voor de komende jaren?
- Mist Liander belangrijke ontwikkelingen in de analyse voor de komende jaren?
- Wat vinden jullie van de cijfermatige onderbouwingen die Liander gebruikt?
- Hoe kan Liander de transparantie over investeringskeuzes vergroten?

Over het algemeen kunnen we stellen dat we niet kunnen zien op welke specifieke ontwikkelingen (voor Weststellingwerf) dit IP gebaseerd is. Als zodanig kunnen we er weinig van vinden. Wel is het zo dat er een aantal ontwikkelingen/situaties zijn waardoor het ons verbaast dat Weststellingwerf niet voorkomt op de Investeringskalender. Het betreft de volgende zaken:

- De afspraak met de provincie om ca 500 woningen te bouwen
- Het feit dat er nu al een aantal bedrijven op de wachtlijst staan voor een nieuwe of verzwaarde netaansluiting
- Er in het centrum bedrijven zijn (bijv. bakkers) die op termijn van het gas af moeten en dus hun ovens elektrisch gaan verwarmen (terwijl de kabels in het centrum op dit moment vervangen worden)
- Weststellingwerf is niet terug te vinden in het dorpen/wijkenplan (vanwege personeelsgebrek??)

We maken ons dan ook grote zorgen of de elektriciteitsvoorziening in Weststellingwerf wel voldoende toekomst vast is. Wel is het zo dat we op dit moment bezig zijn met een uitraag voor een systeemanalyse. Dit zal 2024 zijn beslag vinden. Met de uitkomsten daarvan krijgen we inzicht in de ontwikkelingen in dit gebied en tevens waar de komende tijd dan knelpunten te verwachten zijn. We zien ernaar uit dat de uitkomsten van deze systeemanalyse in een volgende IP meegenomen worden.

Daarnaast vallen een aantal zaken op in het Investeringsprogramma. Hierover hebben we de volgende vragen/opmerkingen:

2. Blz 18 2.4 Knelpunten: Wolvega wordt niet benoemd. Vraag: In hoeverre betekent dit dat er in de omgeving van Wolvega geen knelpunten voorzien zijn (wetende dat er ca 500 woningen in de pijplijn zitten en er bederijven op de wachtlijst staan voor verzwaring/uitbreiding van de aansluiting)?

3. Blz 48 tekst: “In het verzorgingsgebied van Liander zien we steeds vaker dat de geprognosticeerde belasting van het net door opwek groter is dan de belasting door afname, dit is Flevoland en Friesland in alle scenario’s in toenemende mate het geval”

Vraag: wat zijn hiervan de gevolgen voor het gebied Wolvega en waarom is ervoor gekozen om daar nu geen investeringen voor op te nemen?

4. Blz 50 5.5.2 Groen gas

Blz 60: project Groengas:

Vraag: In hoeverre is in dit IP al voorzien in de ca 20 projecten voor monovergisters in Weststellingwerf om deze extra hoeveelheid gas te transporteren?

5. Blz 26 kaart Friesland 2033: 380 kV ontbreekt

Vraag: Tennet is op dit moment bezig met een verkenning voor deze verbinding. Waarom is deze verbinding niet (als zoekgebied) weergegeven??

6. Blz 64: 7.3 Elektriciteit: Vraag: In hoeverre is er op de stations in Weststellingwerf sprake van Knelpunten, risico’s en vervangingsprogramma’s gerelateerd aan assetconditie?

7. Blz 67: 7.3.2 Vraag: In hoeverre is er op de stations in Weststellingwerf sprake van Knelpunten, risico’s en vervangingsprogramma’s gerelateerd veiligheid en kwaliteit van levering?

8. blz 70: 7.4 Gas: Vraag: In hoeverre is er op de stations in Weststellingwerf sprake van Knelpunten, risico’s en vervangingsprogramma’s gerelateerd aan assetconditie?

9. Blz 71: Vraag: In hoeverre is er op de stations in Weststellingwerf sprake van Knelpunten, risico’s en vervangingsprogramma’s gerelateerd veiligheid en kwaliteit van levering?

Graag vernemen we hoe de ontwikkelingen binnen onze gemeente zijn meegenomen in het genoemde Investeringsplan en in welke mate daarmee netcongestie wordt verwacht. Daarnaast horen we graag van u hoe, en op welke termijn, u deze netcongestie gaat oplossen.

Daarnaast zien we graag de vragen beantwoord.

Reactie

1. Voor het opstellen van de systeemanalyse werkt Liander samen met de gemeente Weststellingwerf. Over het inzicht in de ontwikkelingen, daaraan gekoppelde knelpunten en voortvloeiende investeringsbehoefte en gevolgen, gaan we graag in gesprek.
2. Het investeringsplan richt zich op knelpunten op onderstation niveau. Op onderstation Wolvega is geen congestie. Wel is er congestie op twee middenspanningskabels van onderstation Wolvega voor het afnemen van elektriciteit. Op de wachtlijst van onderstation Wolvega staat daardoor een aantal klanten op de wachtlijst voor het afnemen van elektriciteit. Voor het terugleveren van elektriciteit staan er ook klanten op de wachtlijst vanwege de congestie die TenneT heeft op het hoogspanningsnet. Liander reserveert capaciteit voor woningbouwplannen mits ze bij ons gemeld zijn. Het is dus van belang dat mogelijke nieuwbouwplannen zo snel mogelijk worden gecommuniceerd richting Liander. Liander is hierover in gesprek met uw gemeente.
3. De tekst waar u aan refereert, betreft een algemene opmerking dat in Friesland en Flevoland meer elektriciteit wordt teruggeleverd dan wordt afgenomen. Voor zowel het afnemen als het terugleveren van elektriciteit kan er congestie ontstaan. De reden dat er voor onderstation Wolvega geen uitbreidingen in het Investeringsplan staan is dat dit onderstation in 2020 toekomstvast is uitgebreid. Volgens de huidige geprognosticeerde belasting wordt de maximale capaciteit binnen de looptijd van dit investeringsplan voor teruglevering en afname niet overschreden. Een uitbreiding van onderstation Wolvega zal in de toekomst mogelijk wel nodig zijn. Dit wordt nader onderzocht in de netvisie die Liander gaat opstellen met TenneT.
4. Op dit moment zijn er vanuit de gemeente Weststellingwerf 4 verkenningen bij Liander binnen gekomen en nog geen enkele offerte aanvraag. Liander is wel bekend met de potentie aan groen gas in dit gebied en kijkt naar de mogelijkheden om in de toekomst een overschot aan groen gas af te voeren naar andere gebieden of naar de LNB. Op dit moment is daar nog niet in voorzien in het IP omdat er nog geen aanvragen en omvang van mogelijke invoeding bekend is die dit rechtvaardigt. Dit betreft een uitbreiding van het hoogspanningsnet en dus een investering enkel van TenneT. Daarom komt deze dus niet voor in het Investeringsplan van Liander. De raakvlakken tussen Liander en TenneT zijn de koppelpunten tussen 110 kV en 10 of 20 kV (zo geheten onderstations).

6,7,8,9. U vraagt om specifieke inzichten ten aanzien van assets in uw gemeente. De specifieke beantwoording van die vragen valt buiten de scope van het Investeringsplan. Voor de gevraagde informatie kunt u contact met mij opnemen, deze lichten wij dan graag toe.

Zoals beschreven heeft Liander zicht op de aanzienlijke risico's in haar verzorgingsgebied. Waar dit van toepassing is voeren we daar vervangingsprogramma's op uit. Deze vindt u ook terug in het Investeringsplan. Dit gaat gericht, waarbij de grootste risico's eerst worden aangepakt. Op een station kunnen geen, één, of meerdere aanzienlijke risico's van toepassing zijn. Liander draagt er als netbeheerder zorg voor dat deze risico's niet ontoelaatbaar hoog worden.

19 Gezamenlijk Friese Waddeneilanden

Zienswijze

Met belangstelling hebben we uw concept investeringsplan 2024 doorgenomen. Het investeringsplan 2024 geeft aan welke projecten in de komende tien jaar worden opgeleverd. De investeringen in het elektriciteitsnetwerk zijn hard nodig om in de, steeds groter wordende, vraag naar elektriciteit te kunnen voorzien.

Op de Waddeneilanden wordt al vele jaren gewerkt aan de energietransitie. De gezamenlijke Waddeneilanden hebben grote ambities en we willen vaart in de Energietransitie houden. We staan thans voor grote uitdagingen waarbij de druk op het elektriciteitsnetwerk steeds groter wordt. Door de uifasering van fossiele brandstoffen neemt onze afhankelijkheid van elektriciteit toe. Die afhankelijkheid lijkt met de mogelijke elektrificering van de veerboten verder te groeien. De Waddeneilanden zijn aangesloten op het landelijk elektriciteitsnetwerk met slechts één of twee wadkabels per eiland. Daarmee zijn de Waddeneilanden erg kwetsbaar. De weerslag daarvan zien wij niet terug in het investeringsplan.

Opmerkelijk is dat de investeringen in de voor de Waddeneilanden cruciale onderstations maar gedeeltelijk in het investeringsplan 2024 terug zien zijn. In het investeringsplan zien we geen investeringen benoemd voor onderstation Herbayum. Voor verdere uitrol van de Energietransitie is investering in dit onderstation noodzakelijk.

Met Liander zijn we al vroegtijdig in gesprek gegaan, we realiseren dat dit een grote opgave is. Om deze reden heeft het ook geleid tot een intentieverklaring met Liander, de Friese Waddeneilanden en de Provincie Fryslân. Een intentieverklaring waarin de partijen aangeven samen te werken en in te spannen om alternatieve oplossingen te vinden met als gezamenlijk doel een toekomstbestendig energiesysteem.

Gezien de afhankelijkheid en kwetsbaarheid van de eilanden constateren we dat inspanningen aan het op orde houden van het elektriciteitsnetwerk en de energielevering op en naar de eilanden ook de komende jaren noodzakelijk zijn en blijven. Wij vragen van u de bevestiging dat ook u hiervoor de komende tijd menskracht en middelen beschikbaar heeft. In de intentieverklaring is al afgesproken dat gezocht moet worden naar ruimte voor alternatieve oplossingen, ook als deze vragen om investeringen in activiteiten die niet direct onder de kerntaken van de netbeheerders vallen, zoals energieopslag. We vernemen dan ook graag van uw kant op welke wijze u invulling wilt geven aan de intentieverklaring, zodat we ook in de toekomst samen met u, het rijk en andere partijen aan een betrouwbaar energiesysteem blijven werken.

Reactie

Vlieland en Terschelling worden gevoed vanuit onderstation Herbaijum. Een nieuw onderstation in de regio rondom Herbaijum is inderdaad voorzien en daarom opgenomen in de pMIEK. Hierin is opgenomen voor dit station: "Mogelijk 110/20 kV-station in de omgeving van Harlingen/Franeker dat wordt aangesloten op nieuw te traceren 110 kV-kabels. De nog op te stellen gezamenlijke netvisie en aanvullende studies zullen uitwijzen of en waar dit station gerealiseerd zal worden."

Omdat de netvisie en de aanvullende studies (samen met TenneT) nog moeten plaatsvinden kunnen we dit onderstation nog niet opnemen in het huidige IP.

Voor Ameland en Schiermonnikoog geldt dat zij gevoed worden vanuit onderstation Dokkum. Voor dit onderstation is een uitbreiding door middel van een extra 110/20kV trafo voorzien, zoals vermeld op pagina 86 van het Investeringsplan.

In het kader van de intentieverklaring werken we, zoals u weet, op dit moment met de Friese Waddengemeenten aan strategische energieplannen per eiland waarmee we in beeld brengen hoe een toekomstbestendig energiesysteem er uit ziet en welke keuzes er gemaakt moeten worden om daar te komen. We vertalen dat lange termijn toekomstbeeld naar het heden: welke concrete acties er nu al genomen kunnen worden en wat is er op de korte termijn (komende 5 jaar) mogelijk

20 Gemeente Tiel

Zienswijze

Dank voor het toezenden van het investeringsplan voor het geven van een zienswijze. U laat in het investeringsplan zien dat er flink geïnvesteerd wordt om de (toekomstige) knelpunten in het netwerk op te lossen danwel te voorkomen.

In uw begeleidende mail vraagt u het volgende:

"1. Sluiten de investeringen aan bij het beeld dat jouw gemeente/organisatie heeft van wat er in jullie regio of branche nodig is?"

Dit kunnen we helaas niet beoordelen omdat de investeringen niet afgezet zijn tegen de toekomstige ontwikkelingen in onze gemeente. Wij kunnen niet beoordelen of op basis van dit plan onze woningen kunnen worden aangesloten danwel onze bedrijventerreinen zich verder kunnen ontwikkelen. In het investeringsplan zouden wij daarom ook graag zien wat de effecten hiervan zijn op de landelijke en regionale ambities om ook op lokaal niveau een vertaling te kunnen maken in gestelde doelen over o.a. de energietransitie en de inzet om over te schakelen naar meer gebruik van warmtepompen.

Zienswijze 1:

Door de netcongestie ontstaan innovatieve initiatieven op onze bedrijventerreinen om voor nu en de toekomst te kunnen blijven voorzien in de energiebehoefte. Houdt u in uw investeringsprogramma rekening met de implementatie van de deze nieuwe initiatieven binnen het bestaande en toekomstige elektriciteitsnetwerk? Kunt u met het investeringsprogramma extra inzetten om deze initiatieven te stimuleren ook als dit om creatieve en innovatieve oplossingen vraagt die nu nog belemmerd worden door de huidige wet- en regelgeving maar wel passen in de nieuwe gedachten hierover?

Zienswijze 2:

Kunt u aangeven of u de alternatieven die Tennet aanbiedt om de Netcongestie op te lossen voldoende zullen zijn en of deze alternatieven uitvoerbaar zijn binnen de gestelde termijnen?

Wij gaan graag verder met u in gesprek om te borgen dat onze ontwikkelingen passen in het toekomstig elektriciteitsnetwerk.

Reactie

Reactie Liander Zienwijze 1:

Daar waar congestie is, hebben we de netten te verzwaren. Totdat de netverzwaring gerealiseerd is, kan congestiemanagement mogelijk verlichting bieden van de transportschaarste. Momenteel wordt onderzocht waar congestiemanagement wel of niet mogelijk is, zowel door ons als door TenneT. We zetten daarbij in op dat wat nodig is om zo snel mogelijk grootschalig gestandaardiseerde congestiemanagementproducten aan te kunnen bieden. Dit zodat zo snel mogelijk zoveel mogelijk klanten kunnen worden geholpen. Parallel onderzoeken we alternatieve transportrechten, een manier om - ook als er geen sprake (meer) is van congestie - ervoor te zorgen dat klanten worden gestimuleerd om in hun gedrag rekening te houden met de verwachte netbelasting. De komende jaren worden deze producten en de beoogde doelgroepen meer duidelijk, en kunnen we ook onze prognoses aanpassen op het verwachte gedrag. Zo verwachten we bijvoorbeeld dat de investeringen in de laagspanningsnetten kunnen afnemen wanneer binnen Netbewust Laden-concessies de juiste afspraken worden gemaakt. Mede om deze producten aan te kunnen bieden investeren we in de digitalisering van het elektriciteitsnet zoals beschreven in hoofdstuk 8.

Reactie Liander Zienwijze 2:

We zijn continue met TenneT in gesprek om de optimale oplossingen uit te werken om netcongestie tegen te gaan. Om te beoordelen of de specifieke alternatieven die u bedoelt uitvoerbaar zijn zullen we hierover in gesprek moeten gaan. Dit hangt van de locatie, de precieze vermogensvraag, de wensen van de aangesloten klanten en de mate van aanwezigheid van flexibiliteit.

21 Gemeente Wassenaar

Zienswijze

De gemeente Wassenaar is blij dat Liander de opgave om de energietransitie te versnellen met dit plan onderkent en hiermee voortvarend aan de slag gaat. Toekomstige energie-knelpunten dienen te worden voorkomen en op deze wijze wordt gewerkt aan een robuust en duurzaam energiesysteem. De gemeente Wassenaar vraagt wel nadrukkelijk aandacht voor de ruimtelijke inpassing van het investeringsplan. Erkenning van verantwoordelijkheid door Liander op dit vlak is essentieel in de haalbaarheid van de realisatie. Het ruimtevraagstuk alleen bij gemeenten en provincie beleggen is geen werkbare oplossing. Uiteraard werken wij als gemeente maximaal mee, maar als initiatiefnemer en in lijn met de omgevingswet is een integrale (en dus ruimtelijke) aanpak essentieel in de realisatie. Wassenaar ziet op dit moment dat Liander werkt aan het vroegtijdig betrekken van de gemeente, dat is erg prettig. Wassenaar wil actief meewerken in de ruimtelijke opgave om samen met Liander de inpassing zorgvuldig mogelijk te maken bijvoorbeeld door een locatieplan voor transformatorhuisjes op te stellen. De gemeente Wassenaar roept

Liander op deze integrale ruimtelijke verantwoordelijkheid te onderschrijven en actiever vanuit haar eigen rol te omschrijven in het investeringsplan. Voorkomen moet worden dat Liander en de gemeente in de inpassing tegenover elkaar komen te staan in plaats van naast elkaar. Zorgvuldigheid is belangrijk omdat ruimte maar 1x kan worden 'weggegeven'. Deze ruimtelijke zorgvuldigheid zal de opgave helpen versnellen. Tevens graag opnemen dat Liander ook gemeentegrens-overstijgend kijkt naar de opgave – onderstations en het bijbehorende tracés dienen bijvoorbeeld in gezamenlijkheid met de betrokken gemeentes te worden gezien en niet los van elkaar.

Specifieke opmerkingen op investeringsplan Liander:

- Samenvatting: Onduidelijk is hoe wordt omgegaan met 'de structurele schaarste' die staat genoemd. Wat is de relatie tussen 'oplossingen' en de impact op de ruimtelijke ordening? 'Investeringsmethodiek die grofweg uit drie stappen bestaat graag ook aanvullen met de impact op de ruimtelijke ordening
- Blz 12 ruimtetekort: Er wordt niet gesproken over het effect op de fysieke leefomgeving, graag toevoegen: Bovendien is er niet veel ruimte beschikbaar. Dat zorgt ervoor dat de bouw van een station veel tijd kost.' Indien Liander vroegtijdig investeert in ruimtelijke inpassing, wordt dit versoepeld
- Blz 16 beter benutten net' Voorbeelden van slimme oplossingen' – graag toevoegen: de uitbreiding van het net afstemmen op mogelijkheden in beschikbare openbare ruimte -> hierdoor kan de realisatie versnellen
- Blz 23 2.4.5 Zuid-Holland 'Dit doen we via een gezamenlijke buurtaanpak met de gemeenten waar de ambitie is de infrastructuur van buurten integraal te vernieuwen en uit te breiden' – graag benoemen: De ambitie om dit ruimtelijk goed in te passen. Ook gaan nieuwe of uit te breiden transformatorhuisjes plek innemen in de openbare ruimte.' – Er wordt niet genoemd dat er aandacht gaat worden besteed/ wordt geïnvesteerd aan de inpassing hiervan, zodat de impact op de fysieke leefomgeving wordt beperkt waar mogelijk.
- Blz 24 2.4.5 Zuid-Holland 'Hiervoor hebben wij hulp nodig van gemeenten en provincie om, zo snel mogelijk, ruimte te vinden, vergunningen te verstrekken en samen te werken aan een zo goed mogelijke inpassing.' Graag toevoegen: Liander zal door de ruimtelijke inpassing mee te nemen in het ontwerp het proces trachten te versnellen.

Reactie

De gemeente vraagt aandacht voor de ruimtelijke inpassing van het investeringsvoorstel en geeft aan actief mee te werken aan de ruimtelijke opgave door samen met Liander de inpassing zo zorgvuldig mogelijk te maken, bijvoorbeeld door een locatieplan voor transformatorhuisjes op te stellen. De gemeente roept Liander hierbij op om haar integrale verantwoordelijkheid te onderschrijven en haar eigen rol in het investeringsplan actiever te omschrijven. Verder ziet de gemeente graag dat Liander gemeentegrens overstijgend naar de opgave kijkt, bijvoorbeeld als het gaat om de realisatie van nieuwe onderstations en bijbehorende kabeltracés.

Als netbeheerder is Liander verantwoordelijk voor een bereikbaar, betrouwbaar en betaalbaar energienetwerk. De energietransitie is volop in beweging. De vraag naar elektriciteit neemt alleen maar toe waardoor het elektriciteitsnet zowel onder als boven de grond verzaard moet worden. De opgave is gemeentegrens overstijgend. Onze onderstations en de bijbehorende kabels voeden vaak meerdere gemeenten omdat technische afstanden voor ons leidend zijn en niet gemeentegrenzen.

Voor onze bovengrondse opgave, zoals het plaatsen van onderstations en middenspanningsruimten heeft Liander meer ruimte nodig. Het verkrijgen van grond is een complexe en tijdrovende opgave. Alleen als gemeenten en Liander zij aan zij staan kan deze gezamenlijke opgave slagen. We hopen in 2024 de zoekcirkels in de buurtanalysetool met u te kunnen delen zodat u al een eerste beeld krijgt over de zoeklocaties voor middenspanningsruimten in wijken van uw gemeente.

22 VEMW

Zienswijze

VEMW heeft met belangstelling kennis genomen van het “Ontwerpinvesteringsplan 2024 Liander Netbeheer” (2024-2033); verder: het ontwerpplan) dat u conform de Elektriciteits- en Gaswet heeft opgesteld en ter consultatie voorgelegd aan de netgebruikers. VEMW, als vertegenwoordiger van de zakelijke verbruikers elektriciteit en gas, maakt graag gebruik van de gelegenheid om te reageren en onze zienwijze te geven op het genoemde ontwerpplan.

Algemeen

De energietransitie vergt grote uitbreidingen aan netcapaciteit van de netbeheerders. De afgelopen jaren is door het stijgend aantal gebieden met congestie gebleken dat Liander in toenemende mate moeite heeft met het tijdig aansluiten van netgebruikers en het leveren van de door de markt gevraagde transportcapaciteit. De ontwerpplannen moeten een cruciale stap zijn voor het inhalen van de achterstand van Liander. Het is de taak van Liander om duidelijk te maken hoe groot de infrastructuuropgave is, wat nodig is om deze uit te voeren en welke capaciteitsuitbreidingen Liander in staat is de komende jaren te realiseren. Sinds de vorige ontwerpplannen zijn er grote stappen gezet door de gezamenlijke netbeheerders om tot een voor allen te gebruiken structuur en scenario's te komen. Dit geeft inzicht in de samenhang tussen de verschillende ontwerpplannen en maakt deze leesbaarder. VEMW waardeert dat scenario's door TenneT uitgerekend zijn en dat met deze data door alle RNB's is gerekend om tot de ontwerpplannen te komen. VEMW is positief over deze ontwikkeling in het ontwerpplan van Liander.

Daarnaast werd in het verleden bij het opstellen van scenario's te weinig gelegenheid geboden aan stakeholders om hier input op te geven. Stakeholders hebben middels stakeholdersessies ditmaal wel de kans gekregen om input te leveren tijdens het proces van opstellen van de scenario's. VEMW is tevreden over de manier waarop netbeheerders feedback hebben geïmplementeerd in het traject voor de investeringsplannen van 2024. Wat VEMW betreft geven de nu gebruikte scenario's dan ook een betere realiteit weer dan voorgaande edities.

Daar waar Liander zich beroept op externe factoren die verantwoordelijk zijn voor het niet kunnen voldoen aan de transportbehoefte zien wij desalniettemin graag dat Liander meer Verantwoordelijkheid neemt voor het inlopen van de achterstand in de netwerken. Het is de wettelijke taak van de netbeheerder om aan transportbehoeften te voldoen en Liander heeft een groot aantal congestiegebieden en had hier eerder over kunnen rapporteren en aan oplossingen kunnen werken.

Liander geeft als een belangrijke externe factor schaarste van materialen en lange leveringstijden. VEMW is van mening dat er voor netbeheerders op dit gebied ontzettend veel winst te behalen is door betere samenwerking. VEMW pleit dan ook voor standaardisatie van materialen tussen de verschillende netbeheerders. Door standaardisatie kunnen netbeheerders gezamenlijke voorraden aanleggen en beheren. Hierdoor worden kosten gedrukt en kunnen grotere voorraden aangehouden worden. VEMW stelt dan ook voor om de forecast op te rekken tot een jaar en voor eenzelfde periode ook de gezamenlijke voorraden aan te houden. Op die manier kunnen netbeheerders eventuele problemen met levering en/of stijgende vraag makkelijker opvangen.

Liander schrijft over maakbaarheid en het maakbaarheidsgat wat ingebouwd is. Dit is in principe het verschil tussen wat er nodig en gepland is en wat er haalbaar is. Dit maakbaarheidsgat is uiterst problematisch omdat dit betekent dat een deel van de plannen niet gerealiseerd kan worden. Dit maakt van het investeringsplan een investeringsdoel, wat inhoudt dat er geen zekerheden aan ontleend kunnen worden en aangeslotenen op basis van dit plan geen investeringsbeslissingen kunnen nemen. Investeringsplannen zijn voor aangeslotenen een belangrijke bron van informatie, zeker in tijden van congestie, om zekerheid voor eigen investeringen te kunnen bieden. Deze zekerheid wordt door de marge teniet gedaan, wat VEMW kwalijk vindt.

Elektriciteit

Prioritering

Liander schrijft dat in de laatste jaren het totale werkpakket enorm gegroeid is. Daarnaast worden middelen om deze groei bij te benen steeds beperkter en kan Liander niet alles tijdig uitvoeren. Er moet dus geprioriteerd worden. VEMW heeft begrip voor de situatie waar netbeheerders zich in bevinden. Echter, de manier waarop Liander deze prioritering voor zich ziet kan wat VEMW betreft niet goedgekeurd worden. Liander is van plan te prioriteren op basis van haar bedrijfswaarden en de pMIEKs. Vooral het eerste is uiterst problematisch. Netbeheerders hebben de wettelijke taak om netgebruikers te faciliteren. Het net staat in dienst van de markt en dat geldt ook voor netbeheerders. De keuze van Liander om te prioriteren op basis van de eigen bedrijfswaarden zorgt ervoor dat de netbeheerder, in plaats van de markt te faciliteren, de markt dicteert. Het kan niet zo zijn dat bij prioritering de markt buitenspel gezet wordt. De markt moet middels representatieve organisaties van netgebruikers te alle tijden inspraak hebben in prioritering van investeringen, alleen op die manier kan een netbeheerder aan zijn wettelijke taak voldoen. VEMW begrijpt dat prioritering soms

noodzakelijk is ten tijde van de energietransitie, maar vindt het onacceptabel dat deze prioritering opgesteld wordt zonder dat de netgebruikers, om wiens meerwaarde het gaat, niet worden betrokken bij het opstellen van de prioritering. VEMW acht het noodzakelijk dat Liander haar keuzes voor de prioritering heroverweegt en met representatieve organisaties van netgebruikers in overleg gaat om een maatschappelijk verantwoorde prioriteringskeuze te maken. Graag zouden wij meer informatie zien over hoe de toekomstplannen van zakelijke gebruikers van energie bij de ontwikkeling van de scenario's worden meegenomen en hoe deze data actief wordt opgehaald.

Uitwerking op de nettarieven

Voor de energieverbruikers zijn de investeringsplannen van grote waarde omdat ze inzage geven in de investeringen die de netbeheerders de komende jaren gaan doen. De kosten van deze investeringen zijn voor de verbruikers van grote waarde omdat, wanneer ze doelmatig zijn, deze op termijn verdisconteerd worden in de nettarieven, wat kan leiden tot hogere of juist lagere kosten voor aangeslotenen. De investeringen die de netbeheerders publiceren tellen op tot vele miljarden, maar voor verbruikers van elektriciteit en gas is het onduidelijk tot welke tariefwijzigingen deze investeringen gaan leiden. Inzage in indicatieve toekomstige nettarieven, tot 10 jaar vooruit, geven verbruikers van energie de noodzakelijke kennis om uit te rekenen op welke manier elektrificatie of uitbreidingsopties de juiste keuze zijn. Onverwacht hoge of lage nettarieven kunnen van grote invloed zijn bij de keuze van rendabele verduurzamings- of elektrificatieopties. Daarom acht VEMW het wenselijk dat de netbeheerders, en dus ook Liander, in het ontwerpplan aangeven wat de gevolgen van de investeringen zijn voor de nettarieven.

Gas

De situatie m.b.t. de gasnetten is totaal verschillend van die van de elektriciteitsnetten. Bijvoorbeeld waar het betreft de investeringen in de netten. Die betreffen voor meer dan 90 procent vervangingsinvesteringen (meters, afsluiters, gietijzeren en asbestcementen buizen). Onderbelicht is het aspect van desinvesteringen als gevolg van de energietransitie ('van het gas los') en hoe de netbeheerder hiermee omgaat bij klantgedreven verwijdering van gasaansluitingen (kosten aangeslotene, afwaardering netbeheerder). VEMW zou graag zien dat u aangeeft hoe u als netbeheerder hiermee omgaat de komende 10 jaar.

VEMW is voorts benieuwd naar de maakbaarheid van de groen gas productiedoelstellingen in relatie tot de voorgenomen investeringen in aansluiting (invoeding), koppelleidingen en groen gas boosters. Wat betekent bijvoorbeeld de voorgenomen bijmengverplichting groen gas in het aardgassysteem voor investeringen in uw netten?

Ten aanzien van waterstof valt ons op dat de transitie van aardgas naar waterstof wel benoemd wordt ("robuust beeld, focus op industrie") maar dat er nog weinig gemeld wordt over concrete projecten en de daarvoor benodigde investeringen. VEMW zou graag zien dat dit beter onderbouwd wordt: bijvoorbeeld dat voor de komende 2, 5 of 10 jaar geen aanzienlijke investeringen verwacht worden of dat de eerste significante investeringen pas verwacht worden in 202x op een niveau van xx mln euro.

Wij vertrouwen erop dat u onze overwegingen en verzoeken ten aanzien van het ontwerpplan meeneemt bij het vaststellen van een definitief investeringsplan. Vanzelfsprekend zijn wij desgewenst beschikbaar voor het verschaffen van een nadere (mondelinge) toelichting.

Reactie

Scenario's

Wij stellen uw waardering over de doorontwikkeling van het ontwerpplan zeer op prijs. De inbreng van de vele stakeholders heeft bijgedragen aan een kwalitatieve verbeterstap in de scenario's en we willen bij een volgend IP de stakeholders opnieuw betrekken bij het opstellen van de scenario's.

U geeft aan dat Liander meer verantwoordelijkheid had kunnen nemen voor de opgelopen achterstand en eerder had kunnen communiceren over congestiegebieden en eerder tot actie had kunnen overgaan.

Liander rapporteert sinds 2020 in de investeringsplannen over de congestiegebieden. Daarnaast is op onze website een overzicht van onze [actuele congestie](#) zichtbaar. Liander wil transparant zijn over de uitdagingen en knelpunten die wij op het net waarnemen. Liander is zich bewust van haar wettelijke taak om in transportcapaciteit te voorzien en neemt die taak zeer serieus.

De groei van de elektriciteitsvraag is sneller gegaan dan we in eerdere prognoses hebben voorzien. Daarnaast speelt congestie op het TenneT-net een steeds grotere rol. U leest in onze investeringsplannen welke acties we nemen en hebben genomen om de voorspellingen beter te maken en om op te schalen. In hoofdstuk 2 staat welke groei van productie wij sinds het vorige IP hebben gerealiseerd en welke verdere groei wij voor de komende zichtperiode voorzien. In dit hoofdstuk staan verder welke aanvullende maatregelen Liander en Netbeheer Nederland treffen om invulling te geven aan de transportbehoefte in ons verzorgingsgebied. Tegelijkertijd vraagt de overgang naar een nieuw energiesysteem om ander gedrag van alle partijen, zoals het flexibiliseren van de vraag.

Maakbaarheid

U doet de suggestie om door bundeling van de materiaalvraag van de verschillende netbeheerders en standaardisatie van onze installaties materiaaltekorten te voorkomen. Liander is actief bezig om d.m.v. modulair bouwen steeds meer standaardoplossingen toe te passen, met een gerichtere materiaalbehoefte als gevolg. In voorkomende gevallen van grote markttekorten trekken we samen op met de andere regionale netbeheerders. De tekorten waar Liander wordt geconfronteerd zijn terug te voeren op de unieke acute verstoring door de COVID-pandemie. Het voorliggende Investeringsplan met een tienjarige horizon, wordt ook gebruikt voor de strategische materiaalverschaffing op de lange termijn.

U geeft aan dat er door het maakbaarheidsgat aangesloten onvoldoende zekerheid hebben om investeringsbeslissingen te nemen. In het Investeringsplan geeft Liander voor de komende 3 jaar concreet aan welke investeringsbehoefte er is om te voldoen aan de gehele vraag in ons verzorgingsgebied. Het verschil tussen die vraag en hetgeen wij maakbaar achten wordt in tabel 2-2 weergegeven. In hoofdstuk 6, 7 en de bijlages wordt het maakbare plan gepresenteerd.

Prognoses kennen altijd een mate van onzekerheid. Ook wanneer Liander volledig maakbaar zou zijn, kan niet worden uitgesloten dat een hogere vraag dan wij hadden voorzien leidt tot capaciteitsproblemen. Wij spreken bewust van een plan. Doel is om transparant uiteen te zetten welke opdracht wij voor ons zien en welke investeringen daar bij horen.

Wij realiseren ons dat het investeringsplan een belangrijke bron kan zijn voor investeringsbesluiten en kiest daarom voor transparantie. Klanten en overheden worden doorlopend op de hoogte gehouden van de status van eventuele transportbeperkingen en wij betrekken hen actief bij mogelijke mitigaties en oplossingen. Zo weten onze stakeholders waar zij aan toe zijn.

Prioritering

Liander deelt uw mening dat prioritering van het werkpakket moet gebeuren op basis van de wettelijke taken van de netbeheerder. Zoals aangegeven in par. 3.4.1 zijn de bedrijfswaarden die Liander hanteert gebaseerd op de wettelijke taken van de netbeheerder, d.w.z. veiligheid, betrouwbaarheid en het beschikbaar stellen van transportcapaciteit.

We begrijpen uw belang en behoefte om mede te bepalen hoe de prioritering tot stand komt. Dit is echter niet aan de netbeheerder maar aan de ACM. Zoals u weet, werkt de ACM aan een kader voor maatschappelijk prioritering. Dit kader moet de input voor netbeheerders vormen om projecten concreet in te plannen. Hierbij spelen ook andere afwegingen zoals betrouwbaarheid en veiligheid een rol. De netbeheerder heeft de opdracht hierin non-discriminatoire te handelen. De ACM houdt toezicht op de juiste uitvoering van het proces door de netbeheerder.

Nettarieven

Voor individuele netbeheerders is het niet mogelijk om de tariefinkomsten betrouwbaar te schatten op de lange termijn. Een deel van onze kosten zijn niet voorspelbaar door netverliezen en de doorberekening van TenneT. De tarieven worden daarnaast sterk bepaald door de kosten van andere netbeheerders. Het is aan de ACM om de tarieven vast te stellen voor netbeheer in het tarievenbesluiten. In de methodebesluiten van de ACM zijn de geschatte tariefinkomsten tot 2026 te vinden. Daarnaast heeft PWC een [onderzoek](#) gedaan naar de energierekening van de toekomst met een doorkijk naar 2030.

Door de directe relatie tussen investeringen en tarieven pleiten de netbeheerders ervoor dat infrastructuurkosten worden meegenomen in het maken van keuzes waarbij publieke belangen worden afgewogen. Doordat deze infrastructuurkosten niet altijd worden meegewogen, leveren niet alle keuzes op dit moment de meest efficiënt netwerkoplossingen op.

Groen Gas

De bijmengverplichting gecombineerd met de SDE++ subsidie zorgt t.o.v. 2022 voor een stijging in het aantal verkenningen van 300% en een verdubbeling in het aantal opdrachten voor een groen gas invoerpunt. Dit heeft tot gevolg dat er meer knelpunten voor groen gas invoeding gaan ontstaan. Liander is daarom bezig om proactief te investeren om knelpunten te voorkomen. Hierbij kijken we naar koppelleidingen maar ook naar andere oplossingen in samenwerking met de landelijke netbeheerder (GTS). De investeringen voor groen gas gaan dan ook de komende jaren stijgen, we hebben verschillende scenario's opgesteld die we toetsen aan ontwikkelingen van daadwerkelijke aanvragen.

Waterstof

De netbeheerders hebben samen met de overheid en andere partners van het Klimaatakkoord uitgesproken dat ze waterstof vanaf 2030 als mogelijke extra oplossing willen kunnen inzetten voor het duurzaam verwarmen van woningen en bedrijfspanden. Het Ministerie van Economische Zaken voert op dit moment samen met Netbeheer Nederland en het Interprovinciaal Overleg een onderzoek uit naar de vraag en ordening van de regionale infrastructuur voor waterstof. Dit onderzoek zal in het tweede kwartaal van 2024 meer duidelijkheid moeten geven over de bijbehorende snelheid en kosten van de aanleg. Zie [Waterstof - Netbeheer Nederland](#)¹ voor meer informatie.

Totdat Liander door de overheid aangewezen wordt als netbeheerder voor waterstof zal Liander geen investeringen mogen doen in waterstofnetten. Wel zullen de komende 5 jaar via Alliander een aantal pilotprojecten uitgevoerd worden waardoor Alliander kan leren en zich kan voorbereiden op toekomstige significante investeringen in waterstofnetten. Daarnaast lopen er verschillende onderzoeksprogramma's waarin de Nederlandse netbeheerders zich gezamenlijk voorbereiden op de transitie van aardgas naar waterstof.

1 <https://www.netbeheernederland.nl/dossiers/waterstof-56>

23 Provincie Zuid-Holland

Zienschwijze

Zienschwijze 1: algemeen

Vanuit Provincie Zuid-Holland zijn we enthousiast over de gezamenlijke en intensieve inzet van de netbeheerders om tot de toekomstscenario's te komen (via stakeholdersessies) en hoe deze inzichten zijn opgenomen in de investeringsplannen. Het plan, mede door de uitwerking van scenario's, geeft ons inziens een goede onderbouwing voor de komende investeringen.

Voor provincie Zuid-Holland is het van belang dat energie-infrastructuur tijdig beschikbaar is voor duurzame initiatieven, economische kansen en ruimtelijke ontwikkelingen. We delen het beeld dat de energietransitie onzekerheden, risico's en maakbaarheidsaspecten met zich meebrengt. We willen dan ook graag met jullie de samenwerking op het pMIEK en in de Energieraad Zuid-Holland voor de regionale infrastructuur voortzetten om gezamenlijk deze opgave te realiseren.

Zienschwijze 2: Maakbaarheid en keuzes

Provincie doet een oproep om in navolging op de kamerbrief van 18 oktober jl. te onderzoeken welke "onorthodoxe" maatregelen getroffen kunnen worden om vertragingen te beperken/voorkomen. Hier ontvangen we graag terugkoppeling over en wat voor effect dit kan hebben op IBN data.

Zienschwijze 3: Aansluittermijnen

De provincie Zuid-Holland herkent het beeld dat netcapaciteit ook in Zuid-Holland een toenemend probleem is. Ons doel is de netcapaciteit (inclusief vervangings- en uitbreidingsinvesteringen) beter af te stemmen op ruimtelijke plannen en vice versa middels het pMIEK Zuid-Holland. De provincie wil zich ook inzetten voor het versnellen van de ontwikkeling vanuit haar rol.

Het beeld dat ontwikkeling van de woonopgave in de aangegeven mate wordt geraakt is niet bekend bij provincie Zuid-Holland. Graag gaan we vanuit onze bestaande samenwerking in gesprek over de achterliggende prioriteringen en waar maatregelen te nemen zijn.

Zienschwijze 4: Methode

Betreft tekst: *"Het werkpakket van de verschillende ketens wordt met deze uitgangspunten geoptimaliseerd, dit doet Liander met een optimalisatiemodel. Vervolgens gebruikt Liander een waardemodel om zicht te krijgen op de toegevoegde waarde van maatregelen aan de bedrijfsdoelstellingen. De beschikbaarheid van personeel, materialen en diensten op regio niveau dienen hierbij als constraints. Het resultaat is een optimaal maakbaar werkpakket, waarbij elke prioriteringskeuze navolgbaar en uitlegbaar is en bijdraagt aan de maximale waarde op onze doelstellingen."*

Hierdoor wordt de indruk gewekt dat de interne afweging langs bedrijfswaarden wordt gelegd, pas later wordt in de tekst het pMIEK benoemd. Daarmee lijkt het pMIEK een secundaire afweging te worden. Kan in het investeringsplan duidelijker worden aangegeven hoe die afweging wordt gemaakt en scores zich verhouden?

Zienschwijze 5: Puntentelling (pMIEK) projecten tabel 4-1

Het is ons onduidelijk hoe punten worden berekend in de tabel en welke gewichten hieraan toebedeeld worden. Graag ontvangen wij toelichting hierop.

Zienschwijze 6: Optimaliseren

Het toepassen van alternatieve contractvormen met partijen conform het position paper juichen we toe. Er zijn partijen die interesse hiervoor hebben. Graag dit benutten en verder uitrollen in Zuid-Holland.

Zienschwijze 7: Tijdspad pMIEK

Dit is onduidelijk. De eerste pMIEK is opgeleverd op 30 juni 2023. pMIEK 2.0 staat gepland voor februari 2025. Graag aanpassen.

Zienschwijze 8: Afstemming met andere netbeheerders

De provincie Zuid-Holland wil benadrukken dat het energiesysteem in samenhang moet worden ontwikkeld. Samenhang tussen plannen van overheden en netbeheerders, maar ook netbeheerders onderling is van groot strategisch belang. De provincie Zuid-Holland vindt het van belang dat de opgenomen investeringen over de hele linie zijn afgestemd. Graag dit afstemmen voor de definitieve versie.

Zienschwijze 9: Bijlage 5 Knelpuntentabel

Het is moeilijk traceerbaar of alle pMIEK-projecten erin zitten. Een aantal IBN-data lijken niet te kloppen met indicatieve plannings die in de pMIEK-lijst zijn opgenomen (juni 2023). Ook de relatie met de ID's is niet helder gelegd met de pMIEK-projecten.

Onduidelijkheid over correspondentielijst pMIEK en uitbreidingsinvesteringen nieuwe en bestaande stations; bijlage 5 lijkt niet compleet te corresponderen met lijst op pagina 41 in tijdsplanning en benaming. Graag aanpassen en duidelijk weergeven.

Reactie

Zienswijze 1: Algemeen

De energietransitie vraagt om een intensieve samenwerking tussen netbeheerders, gemeenten, provincies, (groot)zakelijke- en particuliere klanten en overige belanghebbenden binnen en buiten de energiesector, daarom hechten wij veel waarde aan transparantie. Wij vinden het belangrijk om alle belanghebbenden goed te informeren en zijn daarom ook blij dat de provincie in haar zienswijze aangeeft de samenwerking voort te zetten.

Zienswijze 2: Maakbaarheid en keuzes

Liander omarmt uw oproep om te onderzoeken welke 'onorthodoxe' maatregelen wij kunnen treffen om het maakbaarheidsprobleem op te lossen. Wij moeten ons houden aan de geldende wet- en regelgeving, waardoor de maatregelen zoals beschreven in de kamerbrief van 18 oktober jl., enkel mogelijk zijn als ze worden genomen door het bevoegd gezag. Met name de maatregelen die zijn gericht op eerder bouwen en snellere vergunningstrajecten, kunnen grote positieve impact hebben op de ingebruikname van stations (IBN's). Hoe groot de impact gaat zijn, is niet van tevoren te zeggen en kan worden beperkt door een tekort aan technici om een verschoven project te kunnen realiseren. In Hoofdstuk 2 van het investeringsplan leest u welke maatregelen Liander de komende jaren ontwikkelt om op haar beurt te versnellen. In de gebruikelijke afstemming monitoren we de ontwikkelingen en bespreken we graag eventuele versnellingen, dan wel vertragingen van de ingebruikname van stations (IBNs)

Zienswijze 3: Aansluittermijnen

Liander zet zich maximaal in om de nieuwbouwpoging in Nederland te helpen realiseren. We zien echter dat de vraag naar extra capaciteit van het elektriciteitsnet zo snel is gegaan, dat deze de snelheid waarmee elektriciteitsnetten kunnen worden uitgebreid overstijgt. Door regionaal te prioriteren en programmeren, moeten we de komende jaren expliciete keuzes maken over welke capaciteitsuitbreidingen en/of ontsluitingen van woonwijken we gaan temporiseren. Voor een goede balans in onze investeringen, ontkomen we er niet aan om ook een deel van de ontsluiting van woningbouw te temporiseren. Door samen met netbeheerders, aannemers, opdrachtgevers en (mede)overheden – planmatiger te werken met het vizier gericht op de opbouw van het energiesysteem, wordt de uitvoering logischer en gaat het sneller. Woensdag 1 november jl. publiceerden netbeheerders daarom ook een voorstel voor een Nationale Uitvoeringsagenda Regionale Infrastructuur. Hierin doen regionale netbeheerders een aanzet over hoe deze versnelling wordt gerealiseerd. Hierover gaan we graag binnen de bestaande overlegstructuren met elkaar in gesprek. Echter voor Holland Rijnland zien we vooralsnog geen aanleiding dat de woningbouw geraakt wordt

Zienswijze 4: Methode

Vooropgesteld is dat het provinciaal Meerjarenplan Infrastructuur Energie en Klimaat (pMIEK) geen secundaire afweging is. Het provinciaal Meerjarenplan Infrastructuur Energie en Klimaat (pMIEK) geeft een zwaarder maatschappelijk belang op projectniveau binnen de categorie van majeure uitbreidingsinvesteringen. De impact van de pMIEK vindt daarmee plaats op een concreter niveau. Het provinciaal Meerjarenplan Infrastructuur Energie en Klimaat (pMIEK) heeft geen impact op het deel van de resources dat wordt ingezet voor majeure uitbreidingsinvesteringen, maar wel op de prioritering daarbinnen. Liander zal de betreffende paragraaf in het IP verduidelijken

Zienswijze 5: Puntentelling (pMIEK) projecten tabel 4-1

Elk project wordt gescoord op verschillende criteria om zo te komen tot een ranking van de projecten onderling. Liander neemt de status van de projecten binnen het provinciaal Meerjarenplan Infrastructuur Energie en Klimaat (pMIEK) mee als één van de criteria. Hierdoor wordt het groter maatschappelijk belang van deze projecten expliciet meegenomen. Liander hecht veel waarde aan het groter maatschappelijk belang van het provinciaal Meerjarenplan Infrastructuur Energie en Klimaat (pMIEK), en kent deze daarom een zware weging toe. De criteria in het afwegingskader zijn als volgt:

- Provinciaal Meerjarenplan Infrastructuur Energie en Klimaat (pMIEK)
 - Energie-infrastructuurprojecten uit het Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie & Klimaat (MIEK) krijgen een hogere prioriteit om het grotere maatschappelijke belang van deze projecten mee te wegen in de prioritering.
- Uitstelmoeite
 - De benodigde inspanning om dit project veilig (een jaar) naar achter te schuiven. Denk hierbij aan gemiste synergie (meeleggen of combiwerkzaamheden met instandhouding), extra overhead veilig stilleggen en opstarten, of risico op verlopen contracten of verouderd raken van studies en ontwerp.
- Geholpen leveringsvermogen
 - Hoeveel leveringsvermogen kunnen we in het eerste jaar van uitstel niet realiseren voor klanten mocht dit project een jaar naar achter worden geschoven.
- Geholpen opwekvermogen
 - Hoeveel opwekvermogen kunnen we in het eerste jaar van uitstel niet realiseren voor klanten mocht dit project een jaar naar achter worden geschoven.
- Wettelijke verplichtingen
 - Aan welke wettelijke, contractuele, of maatschappelijke verplichtingen we niet kunnen voldoen bij uitstel. Een hoge score volgt bij o.a. getekende offerte met grote impact of KV-groei.
- Relatieschade
 - In hoeverre uitstel de toekomstige samenwerking met stakeholders als provincie, gemeente, klanten, aannemers, omwonenden, of interne realisatieketens functioneel zou schaden. Dit kan ook door berichtgeving in de media

Zienswijze 6: Optimaliseren

Liander is actief bezig met het uitrollen van alternatieve contractvormen. Graag zoeken we de samenwerking met de genoemde partijen en overheidsinstellingen naar mogelijkheden om dit toe te passen en te versnellen.

Zienswijze 7: Tijdsfad pMIEK

U verzoekt ons de tekst in paragraaf 4.4.1 te actualiseren op basis van het gelopen tijdsfad in 2023. Dit zullen wij doen

Zienswijze 8: Afstemming met andere netbeheerders

We zijn het eens dat het energiesysteem in samenhang moet worden ontwikkeld. De veranderingen zijn zo impactvol, dat de ambities op het vlak van inpassing van duurzame energie, warmtetransitie, planologische ontwikkelingen en mobiliteit op elkaar moeten worden afgestemd. Dat geldt ook voor Liander en TenneT. Als wij een knelpunt hebben waarbij Liander een nieuw hoog- of middenspanningsstation als beste oplossing ziet, dan doen wij hiervoor een aanvraag bij TenneT, waarna we samen optrekken. Dit komt dan terug in ons maandelijks portfolio overleg. Daarnaast gaan we op korte termijn onze gemeenschappelijke netvisies herijken.

Zienswijze 9: Bijlage 5 knelpuntentabel

Voor Holland Rijnland zijn alle projecten uit het provinciaal Meerjarenplan Infrastructuur Energie en Klimaat (pMIEK) 2023 opgenomen in ons investeringsplan.

Om de leesbaarheid te vergoten, zorgen we ervoor dat er een bijlage komt met daarin de pMIEK-projecten en de benamingen zoals we die gebruiken in ons Investeringsplan. Daarin komt ook een indicatieve planning. Als de ingebruikname (IBN) in ons investeringsplan na 2026 ligt, gebruiken we een tijdsframe, maar het uitgangspunt voor de projecten binnen het provinciaal Meerjarenplan Infrastructuur Energie en Klimaat (pMIEK) blijft vooralsnog staan op de datum zoals die is vastgelegd in het document "pMIEK Zuid-Holland 2023". Voor OS Valkenburg staat een omissie in het Investeringsplan. Dit moet 2028 zijn, zoals ook in het provinciaal Meerjarenplan Infrastructuur Energie en Klimaat (pMIEK) staat. Aangezien dit station in het rijtje staat van stations die voor 2029 staan gepland, passen we de tekst aan van 'in 2029' naar "in of voor 2029".

24 Gemeente Nijmegen

Zienswijze

Omdat we middenin het proces zitten van inzicht krijgen in de omvang van de netcongestie in Nijmegen, is het in algemene zin lastig om op dit moment te beoordelen of Liander de (voor Nijmegen) juiste keuzes maakt. Wij hebben behoefte aan meer inzicht in de afwegingen en keuzes die zijn gemaakt ten aanzien van de verzwaring van het net (waar wel/niet, wanneer). Ook hebben we nog veel vragen over wat de netcongestie tot 2029 voor de ambities van gemeente Nijmegen betekent. Omdat de gevolgen van netcongestie groot zullen zijn, is ons verzoek om hier zo snel mogelijk duidelijkheid over te geven. Wij gaan er van uit dat de afspraken die wij met Liander maken in het kader van het integraal programmeren in GMR-verband, het Masterplan netcongestie Nijmegen en de Lokale Energie Strategie Nijmegen landen in de investeringsplannen van Liander. Hierbij beseffen wij dat de netcongestie op het hoogspanningsnet van TenneT tot 2029 het plafond bepaalt. Wij bespreken graag met Liander of en hoe we de investeringen van TenneT kunnen beïnvloeden.

Specifieke vragen en opmerkingen die we op dit moment hebben:

1. Goed om te lezen dat Liander buurtgewijs het laagspanningsnet in Gelderland gaat versterken van 7 buurten per jaar naar 75 buurten per jaar in 2030. Graag gaat de gemeente in overleg met Liander om te bepalen welke Nijmeegse buurten als eerste worden opgepakt, om zo werk met werk te gaan maken. Dit nemen we conform afspraak op in de lokale programmering als onderdeel van de Lokale Energie Strategie.
2. We realiseren ons terdege dat de opgave van Liander alleen mogelijk is met hulp van gemeenten. Wij willen onze rol en verantwoordelijkheid hierin pakken, bij het zoeken van geschikte locaties voor MSR's en het zo snel mogelijk verstrekken van vergunningen. Wij leveren ook graag in samenwerking met Liander onze bijdrage aan het beter benutten van het net (flexibel gebruik, congestiemanagement, opslag, etc.).
3. Wat betekent de tekst bij de Winselingseweg in bijlage 11 voor Nijmegen: "knelpunt wordt naar verwachting later verholpen dan het moment van optreden door doorlooptijd en maakbaarheid van benodigde investering"?
4. Klopt het dat Teersdijk voornamelijk alleen een opwek knelpunt heeft en geen leveringsknelpunt? Knelpunt levering is pas in ca 2028 voor de 10 kV en 2031 voor de 150 kV.
 - a. Het knelpunt opwek treedt al in 2024 op, wat betekent dit voor Nijmegen?
 - b. OS Nijmegen: daar is de levering een groter knelpunt dan de opwek: 2023 tov 2026?
5. Welke bijdrage levert het nieuwe OS Oosterhout voor het oplossen van de netcongestie in Nijmegen/de Waalsprong?

Reactie

Zienswijze algemeen:

De verwachte knelpunten op basis waarvan Liander mitigerende maatregelen opstelt worden gevormd door enerzijds de bekende klantvragen en anderzijds de scenario's. Concrete klantvragen die impact hebben op het regionale net worden meegenomen in onze belastingprognose op basis van een slagingskans. Deze slagingskans geeft weer hoe zeker het is dat de klantvraag gerealiseerd gaat worden in het gewenste jaar van realisatie. Liander formuleert voor alle capaciteitsknelpunten die we op basis van de scenario's verwachten oplossingsmaatregelen.

Alle op dit moment verwachte majeure investeringen worden in het Investeringsplan opgenomen. Wanneer we een project verwachten in bedrijf te nemen is niet alleen afhankelijk van prioritering, maar ook van de benodigde doorlooptijd van de investering voor bijv. het verkrijgen van grond. De methodiek waarmee Liander haar gehele portfolio optimaliseert staat beschreven in paragraaf 4.4. Deze zal in het definitieve IP worden verduidelijkt.

Het integraal programmeren binnen de Groene Metropool Regio Arnhem-Nijmegen (GMR) is van start gegaan met datavalidatie sessies. Dit om met name een nulpunt te creëren rondom de ontwikkelingen in de GMR, dus ook in de gemeente Nijmegen. Daarbij maken wij samen met de gemeente Nijmegen deze integrale ontwikkelingen zichtbaar en scherp zodat we een gezamenlijk beeld creëren. We noemen dit "de gemeenschappelijke feitenbasis". Vervolgens maken we een splitsing in de periode tot 2030 en na 2030 waarbij wel inzichtelijk blijft dat deze onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Er wordt een netimpact bepaald op basis van de gemeenschappelijke feitenbasis waarbij er wordt toegewerkt naar het maken van slimme keuzes en uiteindelijk een uitvoeringsplan. Dit kan ook impact hebben op de investeringsplannen van Liander. Het integraal programmeren in de regio met daarbij de energievisie vanuit de provincie Gelderland vormen uiteindelijk een basis voor het pMIEK. De pMIEK werkt op haar beurt weer door in de investeringsplannen van de netbeheerders. Uiteraard blijven wij continu in gesprek om inzichtelijk te houden hoe de relatie met de investeringen van TenneT is en hoe deze passen in de ontwikkelingen van de GMR.

Zienswijze 1:

Met de gemeente Nijmegen zijn wij uiteraard in gesprek over hoe en wanneer de buurten aan te pakken, wat deze buurten nodig hebben en in welke volgorde deze uitvoering zal verlopen om zoveel mogelijk werk met werk te maken. Dit zal echter niet altijd mogelijk zijn in verband met de enorme opgave die Liander heeft. Een tekort aan technisch personeel op de arbeidsmarkt en schaarste aan materieel spelen hierbij een uitdagende rol. Afspraken hieromtrent worden vastgelegd in een nader overeen te komen samenwerkingsovereenkomst. Vanuit deze overeenkomst verdiepen we samen met de gemeente Nijmegen op waar de urgentie het hoogst is vanuit technisch perspectief en waar de relatie zit tot het werk met werk maken.

Zienswijze 2:

We hebben de hulp van de overheid hard nodig. Wij waarderen het enorm dat gemeente Nijmegen haar rol en verantwoordelijkheid neemt in de gezamenlijke opgave naar een toekomstvast energiesysteem.

Zienswijze 3:

In bijlage 5 (ipv bijlage 11) staat Onderstation Winselingseweg opgenomen met de aangegeven teksten.

Onderstation Winselingseweg kent momenteel geen knelpunten op regionale netstructuur (wel op TenneT-niveau). Knelpunten die naar verwachting in de toekomst ontstaan worden onder andere gemitigeerd door de uitbreiding van Onderstation Wylerbergmeer. Onderstation Winselingseweg is daarmee onderdeel van meerdere aanpassingen in de netstructuur van Nijmegen. Deze zijn verpakt in een zogenoemde netvisie. Uiteraard zijn wij bereid om de netvisie voor Nijmegen nader toe te lichten in een gesprek.

Zienswijze 4:

Het klopt dat er voor teruglevering op dit moment een knelpunt is. Voor levering verwachten wij al eerder dan 2028 dat we schaarste moeten afkondigen. Dit heeft alles te maken met de prognoses die nog niet definitief in aanvraag zijn.

Momenteel heeft de gemeente Nijmegen en het FGU-net (FGU staat voor de provincies Flevoland, Gelderland en Utrecht) te maken met netcongestie op zowel levering als teruglevering vanuit landelijk netbeheerder TenneT t/m 2029). Dit heeft invloed op alle aanvragen in het gebied. Zowel achter het station Teersdijk, als ook bijvoorbeeld achter station Nijmegen.

Zienswijze 4a:

Dit houdt in dat transportverzoeken voor teruglevering op grootverbruik niet meer gehonoreerd kunnen worden op het net van Liander. Overigens geldt er vanuit TenneT vanaf 2 september 2021 al netcongestie is op teruglevering.

Zienswijze 4b:

Als we kijken naar de investeringen die Liander de komende jaren zal doen in relatie tot onderstation (OS) Nijmegen zal hier vanuit de Liander assets (op OS niveau) geen schaarste ontstaan.

De periode 2023 en 2026 is vooralsnog niet herkenbaar voor ons. Mogelijk kan deze in onderling overleg nader uitgelegd worden.

Zienswijze 5:

OS Oosterhout is gebouwd om de groei van duurzame opwek, woningbouw en industrie in het gebied in Nijmegen-Noord te faciliteren. Niet alleen het onderstation is nodig om de knelpunten op te lossen maar ook het achterliggende kabelwerk draagt daar in bij. Denk dan aan het plaatsen van middenspanningsruimten maar ook een 20kV backbone door het gebied.

Ook Nijmegen Noord heeft te maken met TenneT-congestie op zowel afname als teruglevering aan het net. Dat houdt in dat alle grootverbruikersaanvragen voor afname van elektriciteit (>3x80A) welke aangevraagd zijn na 17 november 2022 te maken hebben met netcongestie vanuit de hoogspanningsnetten van TenneT. Voor teruglevering geldt deze netcongestie vanuit TenneT vanaf 2 september 2021. Naar verwachting heeft TenneT haar netinfrastructuur in 2029 aangepast. Vanaf dat moment worden ook de klanten die hebben aangevraagd na bovengenoemde peildata voorzien van de gevraagde transportcapaciteit, deze klanten staat totdat de netcongestie opgelost is op een wachtlijst.

25 Provincie Noord-Holland

Zienswijze

De omvang van de problemen op het elektriciteitsnet in Noord-Holland is enorm toegenomen sinds het Investeringsplan 2022. Een concreet feit is de vooraankondiging van netcongestie op het hoogspanningsnet door TenneT op 18 oktober jl. waarover gezamenlijk door TenneT en Liander is gecommuniceerd. De situatie is zorgelijk, omdat een goed functionerend elektriciteitsnet voorwaardelijk is voor vele andere opgaven, zoals de elektrificatie en verduurzaming van ons energieverbruik, industrie, mobiliteit, woningen en de realisatie van nieuwbouw. Het vestigingsklimaat en de klimaatdoelstellingen komen onder druk te staan. Wij zien de urgentie om ons als gezamenlijke partners in het samenwerkingsverband Taskforce Noord-Holland, volop in te zetten om benodigde uitbreiding, versterking en intelligente inrichting van het elektriciteitsnet te realiseren.

Hieronder volgt onze zienswijze op uw IP per thema.

Minder investeringen ten opzichte van andere provincies

Wij hebben vragen bij de geraamde investeringen voor 2024, deze zijn lager dan in 2022 begroot. De investeringen voor de provincie Noord-Holland en de gemeente Amsterdam zijn bijgesteld naar beneden met respectievelijk 17 en 36 miljoen euro ten opzichte van het IP 2022. De geraamde investeringen voor 2024 voor de andere provincies zijn verhoogd. Voor de provincie Gelderland is dit bijvoorbeeld met 56 miljoen euro. Wij vragen om een toelichting hierop. Gezien het feit dat afgelopen jaren een enorme inflatie heeft plaatsgevonden, ligt een verhoging van het budget eerder voor de hand.

Overzicht projecten en knelpunten

Wij vragen u om de overzichten met knelpunten en majeure investeringen overzichtelijker weer te geven. Specifiek vragen we u om een extra kolom toe te voegen met de verwachte ingebruikname datum van projecten uit het IP 2022. Daarnaast hebbe we behoefte aan meer inzicht in de samenhang met de infrastructuur van TenneT. Deze informatie komt ten goede aan de identificatie van knel- en aandachtspunten in het elektriciteitsnet. Daarnaast willen we u vragen of er een mogelijkheid is om 'de laagste maatschappelijke kosten' als grond voor een investeringsbeslissing los te laten en/of verruimen (zie projecten in tabel 6-3). Zoals gezegd in de inleidende paragraaf, worden er vele belangen bediend met het oplossen van netcongestie. De reikwijdte van indirecte maatschappelijke, economische, financiële en klimatologische 'kosten' is vele malen groter dan de gedefinieerde, maatschappelijke kosten in uw onderzoeken met TenneT. Mocht de mogelijkheid tot loslaten en/of verruimen van 'laagste maatschappelijke kosten' er op dit moment niet zijn, dan willen graag met u en de ACM in gesprek hoe we tot een bredere maatschappelijke afweging kunnen komen. Een afweging die meer recht doet aan onze samenwerking bij het programmeren van het toekomstig energiesysteem.

Strategie

Qua strategie is de provincie Noord-Holland benieuwd of uw organisatie strategisch inzet op energiebesparing en slimme netwerkoplossingen en, zo ja, wat daar de voortgang op is geweest de afgelopen twee jaar. Onze interesse komt voort uit het toenemende belang van energiebesparing en het beter benutten van het net voor het mitigeren van transportschaarste op de korte termijn. In het IP 2022 werden onder meer de volgende strategische doelen gesteld: een verlaging van de vraag naar transportcapaciteit (pijler 2); het beter benutten van net (pijler 3); en de vergroting van de netcapaciteit ('Meer werk maken', pijler 4). In het Investeringsplan 2024 zien wij voorgenoemde pijlers en bijbehorende strategie niet terug.

Toekomstscenario's

Met betrekking tot toekomstscenario's willen we u allereerst vragen waarom het 'Klimaat Ambitie'-scenario leidend is om de toekomstige netuitbreidingen en -verzwaringen op te ijken. Het lijkt de provincie Noord-Holland reëler om te prognosticeren met het "Nationale Drijfveren"-scenario, gezien de nationale en internationale ontwikkelingen. Zo is de huidige en voorspelde elektrificatie sterk toegenomen, daalt het aardgasgebruik harder dan in het IP2022 (blz. 44), en is de import van energiedragers minder aantrekkelijk geworden door de oorlog in Oekraïne en de situatie in het Midden-Oosten. Bovendien heeft het Rijk krachtige sturing genomen met het Nationaal Plan Energiesysteem, waarbij wordt uitgegaan van maximale scenario's. Daarnaast hebben wij vragen hoe de scenario's cijfermatig doorberekend worden in de 'regionalisatie van

scenario's' en vervolgens tot uiting komen in de verzwaren en uitbreiding van lokale energie-infrastructuur. Wij vragen hierbij deze inzichtelijk te maken. Bij publicatie van uw concept-IP 2022 gaf u aan met welke regionale ontwikkelingen u rekening hield in uw modellen. Wij stelden dat zeer op prijs. Deze informatie wordt in het IP 2024 niet meer gegeven. Wij vragen hierbij dit alsnog inzichtelijk te maken. Ten slotte zijn de visuele uitwerkingen van het voorstaande (hoofdstuk 2.5.) slecht zichtbaar. Wij vragen tot slot om de visualisatie duidelijker weer te geven en als dat mogelijk is door de provincies op te delen in verschillende regio's?

Rekenmethodiek

Om tot een belastingprognose te komen voor een bepaald elektriciteitsstation, wordt onder meer de vermogensvraag van de klant vermenigvuldigd met de slagingskans van een klantaanvraag. De slagingskans is daarmee zeer bepalend voor de uiteindelijke verwachte belasting van een elektriciteitsstation en netinvesteringen die daar uit voortkomen. In het IP2024 wordt weinig duidelijkheid gegeven over het slagingspercentage. Wij verzoeken u hierover meer inzicht te geven. Daarnaast wordt er in het IP2024 uitgelegd dat de geografische spreidingsmodellen bepalend zijn voor de tijd en plaats van (terug)levering op het net. Kunt u inzichtelijk maken uit welke variabelen de spreidingsmodellen bestaan voor de verwachte elektriciteitsvraag?

Tot slot

We nemen graag deel aan de evaluatie van het proces om te komen tot het Investeringsplan 2026. Tot die tijd zet de provincie Noord-Holland samen met uw organisatie en onze andere partners de schouders eronder om de netcongestie op te lossen. Wij zien onze nauwe samenwerking als belangrijke basis om de gewenste stroomversnelling om het net uit te breiden te realiseren

Reactie

Reactie Liander 'Thema Investeringsplan ten opzichte van andere provincies'

U vraagt een toelichting in de gepresenteerde omvang van investeringen in 2024 voor de provincie Noord-Holland. In Noord-Holland en Amsterdam specifiek, is in sterke mate sprake van een uitdaging in de maakbaarheid. Deze beperking is hier hoger dan elders in het verzorgingsgebied van Liander. Ondanks een gegroeide vraag, is daarmee de voorgenomen investering in 2024 omlaag bijgesteld. Dit effect is ook groter dan de kostprijsontwikkeling waar jullie terecht op wijzen. Binnen het werkpakket is er voor Noord-Holland wel toename in de investeringsmogelijkheid op vervangingsinvesteringen voor elektriciteit.

Reactie Liander Thema Overzicht projecten en knelpunten'

Ten behoeve van uniformiteit is de knelpuntenbijlage afgestemd met andere netbeheerders. We nodigen jullie uit specifieke wensen met betrekking tot de knelpuntenbijlage te delen bij de evaluatieronde van het IP 2024 proces.

Reactie Liander 'Thema Strategie'

Liander heeft haar Strategische doelen dit jaar uitgebreid naar 7 pijlers. De pijlers Verlagen van de Vraag, Beter benutten van het net en Meer Werk Maken blijven in stand en komen in het IP2024 terug in hoofdstuk 2.3, waarin de strategie op die pijlers wordt beschreven.

Reactie Liander 'Thema Toekomstscenario's'

U vraagt om een verheldering wat betreft de keuze voor Klimaat Ambitie als leidend scenario.

Klimaat ambitie is als leidend scenario gekozen omdat we in dat wereldbeeld uitgaan van de doelstellingen die het Rijk heeft gesteld. Daarin zitten ook de genoemde nationale en internationale ontwikkelingen zoals de sterk toegenomen elektrificatie en dalend aardgasgebruik.

Ten tijde van het opstellen van de scenario's was er nog geen NPE. Het maximale scenario van het aanbod in het definitieve NPE is met name bedoeld om door te gaan met uitbouw en niet te stoppen bij het Klimaatakkoord. Het scenario Klimaat Ambitie uit dit Investeringsplan gaat al uit van een groter vermogen duurzame opwek dan in het Klimaatakkoord.

Bij het maken van een definitief investeringsvoorstel voor een netuitbreiding, wordt altijd de meest recente informatie betrokken en wordt ook altijd naar het meest extreme scenario voor het betreffende netdeel gekeken; om te voorkomen dat er grote investeringen worden gepland die te snel te klein zal blijken te zijn.

Ook ziet u graag een duiding op de regionalisatie van de scenario's, vergelijkbaar met het Investeringsplan 2022. Net als in dat Investeringsplan is in dit IP een specifieke paragraaf opgenomen, gewijd aan de ontwikkelingen in de regio. De investeringsverantwoording per station is te vinden in Bijlage 5 in dit IP. In Noord-Holland is vanuit Spoor 1 van de Taskforce inmiddels een overzicht beschikbaar op de voortgang van de projecten dat periodiek wordt geüpdatet. Daarnaast richten we hiervoor nu de EnergieActiePlan trajecten in, waarin we intensief samenwerken met de regio en de provincie bij het opstellen van de Energievisies. De regionale inzichten vanuit Liander worden hier ingebracht waarbij er ruimte is om deze te verrijken met inzichten vanuit de regio.

Reactie Liander 'Thema Rekenmethodiek'

De slagingskans is afhankelijk van de fase waarin een project zit. Elke aanvraag met een getekende offerte heeft 100% slagingskans. Voor projecten waarvoor enkel een quick scan is gedaan wordt gerekend met een lagere slagingskans. De slagingskans is project specifiek en o.a. afhankelijk van omgevingsfactoren. Onderstaand is de hiervoor gehanteerde richtlijn weergegeven:

- Orientaties/ quickscans (5%)
- Klant heeft overeenkomst met grondeigenaar rond of grond is al in bezit van klant (15%)
- Sprake van actieve sturing vanuit de gemeente/provincie of gemeentelijkbeleid m.b.t. de prospect (25%)
- Realisatie project past binnen geldende bestemmingsplan (35%)
- Vergunningen vanuit overheden/gemeente rond of is vergunningsvrij (45%)
- SDE+ aanvraag ingediend (55%)
- SDE+ aanvraag toegekend (75%)
- Klant heeft financiering rond (85%)
- Offerte bij Liander aangevraagd (95%)
- Getekende opdracht/ offerte (100%)

De wijze waarop regionalisatie is ingericht verschilt per ontwikkeling, namelijk:

- Bij zon-PV op daken en op land is gekeken naar verschillende bronnen; deze zijn gecombineerd voor een regionalisatie per netbeheerder-verzorgingsgebied. Belangrijke bronnen zijn de actuele bekende opgestelde vermogens per netbeheerder, voor KV en GV; de RES-plannen die bekend waren en concreet ingetekend; voor zon-op-dak vervolgens het aantal huishoudens (voor KV) en het dakpotentieel (voor KV en GV); en landbouwarealen (voor GV op land).
- Bij wind op land is gebruik gemaakt van projectinformatie (o.a. RES en bij netbeheerders bekende plannen).
- Bij industrie is voor de decentrale industriebedrijven en de bedrijven in de clusters 1-5 geregionaliseerd cf. het huidig energiegebruik van deze bedrijven. De bron is een analyse van onze consultant Kalavasta op basis van de openbare emissieregistratiecijfers; gecheckt met de cijfers voor levering gas via het openbare net. Deze analyse is gecross-checkt met de CES. De grootste (G14) industriebedrijven zijn alle individueel gemodelleerd met het *carbon transition model*; hier is dus sprake van een regionalisatie op individueel niveau; echter dit betreft geen Liander aangeslotenen.
- Bij Mobiliteit is de bron de regionalisatie prognoses die stichting ElaadNL opstelt.
- Bij Glastuinbouw is de verdeling gebaseerd op het huidige opgestelde klantvermogen per verzorgingsgebied van de netbeheerder
- Bij warmteoplossingen gebouwde omgeving, bestaande bouw: Voor de bestaande bouw worden voor warmteoplossingen 2 regionalisaties gemaakt: voor gas en elektra. Voor WP en HWP is de regionalisatie gemaakt op de bestaande woningvoorraad. Voor warmtenetten is de regionalisatie gemaakt op bestaande warmtenetten.
- Voor warmteoplossing nieuwbouw is alleen een regionalisatie voor elektrische oplossingen gemaakt, op gemeenteniveau gelinkt aan bekende woningbouwplannen per netbeheerder.

Reactie Liander 'Tot Slot'

Graag gaan we hierover nader in gesprek om beter zicht te krijgen op de specifieke wensen t.a.v. samenhang met infrastructuur van TenneT. We nodigen de provincie daarnaast uit specifieke wensen met betrekking tot de knelpuntenbijlage te delen bij de evaluatieronde van het IP 2024 proces.